

30 JANUARI, 2015

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA KUMI NA NANE

Kikao cha Nne – Tarehe 30 Januari, 2015

(Mkutano Ulianza Saa 3.00 Asubuhi)

D U A

Mwenyekiti (Mhe. Mussa A. Zungu) Alisoma Dua

HATI ZILIZOWASILISHWA MEZANI

Hati zifuatazo ziliwasilishwa Mezani na:-

MWENYEKITI WA KAMATI YA MIUNDOMBINU:

Taarifa ya Kamati ya Bunge ya Miundombinu Kuhusu
Taarifa ya Mwaka ya Shughuli za Kamati katika Kipindi cha
Januari, 2014 hadi Januari, 2015.

30 JANUARI, 2015

**MHE. MARTHA M. MLATA (K.n.y. MWENYEKITI WA
KAMATI YA NISHATI NA MADINI):**

Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini Kuhusu Utekelezaji wa Majukumu yake kwa Mwaka 2014, Pamoja na Maoni na Mapendekezo Yaliyomo kwenye Taarifa hiyo.

MASWALI NA MAJIBU

Na. 38

Ujenzi wa Hospitali ya Wilaya ya Kalambo

MHE.ROSWEETER F. KASIKILA aliuliza:-

Mpango wa MMAM wa Mwaka 2007 unasema kila Kijiji kiwe na Zahanati, kila Kata iwe na Kituo cha Afya na kila Wilaya iwe na Hospitali ya Wilaya:-

(a) Je, Serikali ina Mpango gani wa kujenga Hospitali ya Wilaya kwenye Wilaya mpya ya Kalambo?

(b) Serikali inapoamua kuboresha kituo cha Afya kuwa, "*Designated Hospital*" bila kuanza kujenga Kituo cha Afya katika Kata husika.

Je, haioni kuwa, imekwenda kinyume na Mpango mzima wa MMAM iliyojiwekea yenyewe?

30 JANUARI, 2015

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (ELIMU) alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Rosweeter Faustin Kasikila, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Mwenyekiti, Mpango wa Maendeleo ya Afya ya Msingi (MMAM) unatekelezwa kwa kushirikisha wananchi kupitia mpango wa fursa na vikwazo katika maendeleo ambapo wananchi wanashiriki katika utekelezaji wa miradi hii wakishirikiana na Halmashauri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kuanza ujenzi wa Hospitali ya Wilaya ya Kalambo tayari Serikali imetenga eneo lenye eneo ukubwa wa mita za mraba 45,000 ambalo liko katika Kijiji cha Matai.

Aidha, katika eneo hilo pia, nyumba za watumishi zitajengwa, ili kuboresha mazingira ya kufanyia kazi kwa Watumishi. Ili kufanikisha ujenzi wa Hospitali hiyo, Halmashauri imepanga kutenga shilingi 100,000,000/= katika Bajeti yao ya mwaka 2015/2016.

(b) Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati jitihada za kujenga Hospitali ya Wilaya zikiendelea, Serikali iliamua Kituo cha Afya cha Matai kitumike kutoa huduma zenye hadhi ya Hospitali ya Wilaya wakati wote, hadi hapo ujenzi wa Hospitali utakapokamilika.

Uamuzi wa Serikali kukifanya Kituo cha Afya kutoa huduma zenye hadhi ya Hospitali ni kipindi cha Mpito wakati taratibu za kujenga Hospitali zikiendelea. Mantiki yake ni kwamba, hatuwezi kusubiri mpaka ujenzi wa hospitali ukamilike wakati watu wanaendelea kuugua na wanahitaji matibabu ya kila siku. (Makofi)

30 JANUARI, 2015

MHE. ROSWEETER F. KASIKILA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Pamoja na majibu mazuri ya Naibu Waziri, naomba kutoa maswali mawili ya nyongeza kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwamba, Kituo cha Afya cha Matai kimekuwa *designated* kuwa *District Hospital*. Tunavyojua sifa za Hospitali ya Wilaya ni kuwa pamoja na huduma za dharura kama za upasuaji mkubwa, *X-ray*, *Ultra Sound*, lakini kuwa na *Clinic* mbalimbali ambazo zinaendeshwa na Madaktari Bingwa. *Clinic* labda za magonjwa yanayoambukiza au yasiyoambukiza na mpaka sasa hivi Kituo hicho hakijaanza kutoa huduma hizi.

Je, ni lini Serikali au Serikali ina mpango gani wa kuwapa wananchi wa Matai hizo pesa 100,000,000/= walizozitenga kwa ajili ya kujenga Hospitali ya Wilaya, ili waweze kupata huduma hizi bora?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili ni kwamba, mpaka sasa hivi Kituo cha Ngorocho ambacho, ni kilometa 105 hutoa rufaa kupeleka wagonjwa Hospitali ya Mkoa wa Sumbawanga. Hata Kituo cha Afya cha Mwimbe ambacho, kina kilometa 96 kwenda Sumbawanga mjini bado kinapeleka wagonjwa wao huko na hakipeleki wagonjwa Matai, ambako kuna *Designated Hospital*.

Je, Serikali inatilia au ina mpango mkakati gani wa kuharakisha huu ujenzi wa Hospitali ya Wilaya, ili wananchi wasiwe na masafa marefu ya kusafiri?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (ELIMU): Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Rosweeter, Mbunge wa Viti Maalum, wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kwamba, Halmashauri ile inahitaji kuwa na Hospitali yenye uwezo mkubwa wa kutoa huduma kwa wananchi waliopo, lakini pia, kuimarisha huduma za ndani ikiwa ni vifaa tiba pamoja na dawa kama ambavyo nimeeleza.

Lakini kwa sasa fedha ambayo imetengwa kwenye Bajeti, sisi kama Wizara, baada ya kupata mahitaji hasa katika kipindi hiki cha kuanda Bajeti na baadaye Mikoa kuthibitisha Bajeti zao na kupitiwa na Kamati zetu za Kudumu za Bunge, sisi Wizara tunaangalia mahitaji muhimu na mahali ambako panahitaji kupeleka *support* hiyo ili waweze kukamilisha.

Kwa kuwa, tuko kwenye mchakato sasa wa kuandaa Bajeti kutoka ngazi ya Halmashauri na Mikoa kwa ujumla halafu baadaye Wizarani, tutahakikisha kwamba, Hospitali hii inatoa huduma kwa haraka, ili huduma inayokusudiwa iweze kutolewa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia, mkakati wa kujenga Hospitali hii kwa haraka ni kama ambavyo nimeeleza. Ni kweli, tunatambua tatizo kubwa linalojitokeza kwamba, Vituo vya Afya vyote vilivyoko jirani wote rufaa yao ni Hospitali ya Mkoa badala ya hapa na ni kwa sababu, tu huduma hapa bado hazijawa kamili.

Kwa sasa tumeanza na huduma ya upasuaji, baadaye tutaendelea kuimarisha kuwapeleka Madaktari kwa ajili ya tiba maeneo yale yote ambayo ni nyeti. Lakini pia, pamoja na vifaa vyake tiba kama ambavyo tumeeleza. Tunashirikisha Bima ya Afya, tutashirikisha pia *CHF* ambayo pia, wananchi wanachangia katika kuboresha kupata huduma hizo. Kwa hiyo, baada ya jambo hili naamini huduma hizi zitakuwa zimeboreka. (*Makofi*)

MHE. SUSAN A. J. LYIMO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kunipatia nafasi. Ninaomba Serikali ituambie dhana nzima, maana ya dhana ya upandishwaji hadhi ya Hospitali.

30 JANUARI, 2015

Ninauliza hili kwa sababu, kila siku tunaambiwa Hospitali mbalimbali zimepandishwa hadhi, lakini unakuta hakuna huduma yoyote iliyoongezwa. Mfano rahisi ni Mkoa wa Dar-es-Salaam ambapo Hospitali zote za Wilaya zimepandishwa hadhi kuwa Hospitali za Mikoa, lakini matatizo ni yale yale.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini vilevile kule Shinyanga, Hospitali Teule ya Kolandoto ya Manispaa mpaka leo tunavyozungumza ilipandishwa hadhi, lakini haina *mortuary*. Kwa hiyo, nilikuwa naomba Serikali ituambie dhana nzima ya kupandisha hadhi maana yake ni nini kama mambo yanabaki kama yalivyo? (Makofi)

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (ELIMU): Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Susan Lyimo, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, dhana ya upandishaji hadhi wa Hospitali ya ngazi yoyote ile, iwe ni Kituo cha Afya kuwa Hospitali ya Wilaya au ya Wilaya kuwa ya Mkoa ni kwanza kutakuwa na mahitaji ya eneo hilo ya wananchi ya rufaa zake kutoka Hospitali ambayo inatoa huduma kwa ngazi ya chini.

Lakini dhana hii mara nyingi inaenda sambamba na uboreshaji kama ambavyo Mheshimiwa Mbunge umeeleza kwamba, kila ngazi ina mahitaji muhimu ambayo yanatakiwa kwa ajili ya kutosheleza mahitaji hayo.

Kwanza mipango yake lazima iandaliwe na wale waliopendekeza kupandisha hadhi kwenye eneo husika waweke kwenye utaratibu, waweke kwenye Bajeti ili kupata vitu ambavyo vinatosheleza kuweka kwenye Hospitali ya hadhi fulani.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, hali hiyo inaendelea pia, hata inapokwenda kuwa Hospitali ya Mkoa. Ofisi ya Mkoa lazima iweke mahitaji yake, sasa Wizara ya TAMISEMI kwa kushirikiana na Wizara ya Afya sasa tunasaidia kuboresha huduma hiyo kwa hadhi ambayo imekusudiwa. (Makofi)

MHE. JOSHUA S. NASSARI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. Mpango huu wa MMAM wa mwaka 2007 malengo yake yalikuwa ni kuhakikisha kwamba kila Kijiji kina Zahanati na kila Kata ina Kituo cha Afya. Imekuwa ni ngumu kutekelezeka, lakini baadhi ya maeneo kama kule Arumeru wananchi wamejenga Vituo vya Afya, wamejenga Zahanati zimekamilika kwa 100% kwa zaidi ya miaka miwili sasa hatujapata vifaa wala watumishi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa ningependa kujua tu kwamba, Serikali ina mpango gani wa kuleta watumishi kwenye Kituo cha Afya cha Mulala, Zahanati ya Ngabogwa na Zahanati ya Kuogoro kwa sababu, yale majengo yanabaki kama magofu ilihali yamekamilika kwa 100%. Naomba kujua Serikali ina mpango gani wa kuleta watumishi na vifaa kwenye Zahanati na Vituo hivi vya Afya?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (ELIMU): Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Nassari, Mbunge Arumeru Mashariki, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama ambavyo juzi nilikuwa najibu swali la aina hii linalozungumzia watumishi hapa ndani ya Bunge na Mheshimiwa Naibu Waziri wa Afya alitoa ufafanuzi wa utaratibu uliopo wa kupata watumishi kwenye sekta ya afya kwa ngazi zote.

30 JANUARI, 2015

Wale wanaokwenda kwenye Zahanati, Vituo vya Afya, lakini pia Hospitali za Wilaya. Ni kwamba, Utumishi tayari wameshaombwa Kibali cha Kuajiri Watumishi wa Sekta ya Afya na sasa Utumishi wakishawasiliana na Wizara ya Afya ambayo ndio inajiri na sisi kuletewa kama *TAMISEMI* kuwasambaza kwenye maeneo yetu, kazi hiyo itakapokamilika na Wizara hizi mbili basi tutakuwa tunahakikisha tunawaleta watumishi kwenye sekta hizo kadiri walivyokuwa na idadi ya Hospitali ambazo ziko tupu mpaka sasa.

MHE. ALLY KEISSY MOHAMED: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Narudi kulekule Mkoa wa Rukwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na kuahidiwa na Waziri wa Afya Dkt. Seif Rashid, pamoja na Naibu Waziri wa *TAMISEMI*, Ndugu Aggrey Mwanri, kuhusu Kituo cha Afya Kirando kupandishwa hadhi kuwa Hospitali kamili; mpaka leo hakuna, hakijapandishwa hadhi na kinahudumia wagonjwa zaidi ya 60,000 na msongamano mkubwa na Mawaziri wenyewe walithibitisha kwamba, kweli hiki Kituo kimelemewa tutakipandisha mara moja.

Lakini mpaka sasa hakijapandishwa hadhi. Naomba jibu kamili lini kitapandishwa hadhi kuwa Hospitali kamili na kuongezwa madaktari na vifaa vya tiba?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (ELIMU): Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba kujibu swali la nyongea la Mheshimiwa Ally Keissy Mohamed, Mbunge wa Nkasi Kaskazini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa, mahitaji ya upandishwaji wa hadhi wa Hospitali ambayo ameitaja Mheshimiwa Mbunge ni mchakato unaoanza kwenye Halmashauri zenyewe.

30 JANUARI, 2015

Kwa kuwa, jambo hili lilishajibiwa na Mheshimiwa Naibu Waziri kuweza kutoa Mwongozo wa namna ya kupata vigezo vya kupandisha hadhi hii, naomba nimwahidi Mheshimiwa Mbunge kwamba, baada ya hapa nitawasiliana na Mkurugenzi kujua hatua aliyoifikia ya hatua za awali, ili pia tuone na utaratibu aliojiwekea wa awali, ili sisi Wizara tujipange katika kuunga mkono jitihada hizo kama ambavyo amehitaji Mheshimiwa Mbunge.

Na. 39

Kuboresha Maslahi ya Madiwani

MHE. MODESTUS D. KILUFI aliuliza:-

Madiwani ni wasimamizi wa shughuli za Maendeleo katika Halmashauri zetu nchini:-

Je, ni lini maslahi yao yataboreshwa, ili yalingane na kazi wanayoifanya:-

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (ELIMU) alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Modestus Dickson Kilufi, Mbunge wa Mbarali, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inatambua kazi kubwa inayofanywa na Waheshimiwa Madiwani. Waheshimiwa Madiwani ndio wasimamizi wakuu wa shughuli zote za maendeleo katika Halmashauri zetu nchini. Majukumu ya Madiwani yameongezeka hasa baada ya kuanzishwa dhana ya upelekaji madaraka kwa wananchi.

Kwa kuzingatia hilo Serikali imekuwa ikiboresha maslahi yao, ili waweze kutekeleza majukumu yao ipasavyo na kwa weledi zaidi.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la kuboresha maslahi ya Waheshimiwa Madiwani limekuwa likijadiliwa mara kwa mara katika vikao vya Serikali kwa lengo la kutafuta namna bora zaidi ya kuboresha maslahi hayo.

Kwa kuzingatia maoni hayo ya Wadau na hali ya uchumi wa wananchi, Serikali imefanya jitihada mbalimbali za kupandisha maslahi ya Madiwani na kwa Mwaka wa Fedha 2012/2013 Serikali ilipandisha posho za mwezi za Madiwani kutoka 120,000/= hadi 250,000/= kupitia Waraka Kumbukumbu Namba PM/P/1/567/59 wa tarehe 16 Agosti, 2012 na Posho za Madaraka kwa Wenyeviti wa Halmashauri na Wenyeviti wa Kamati za Kudumu za Halmashauri.

Aidha, katika Mwaka huu wa Fedha tarehe 23/12/2014, Serikali imepandisha posho hiyo kutoka 250,000/= hadi 350,000/= kwa mwezi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, dhumuni la kuongeza posho hizi ni kuendelea kutekeleza uamuzi wa kimsingi wa Serikali wa kuboresha maslahi ya Waheshimiwa Madiwani, ili kuongeza ufanisi na tija katika kusimamia utekelezaji wa shughuli za Halmashauri.

Serikali itaendelea kuboresha maslahi ya Madiwani kadiri uwezo wa kiuchumi wa wananchi utakavyokuwa unaruhusu. *(Makofi)*

MHE. MODESTUS D. KILUFI: Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri; kwa vile Madiwani wanasimamia shughuli za miradi ya Maendeleo yenye thamani kubwa ya mabilioni.

Je, Serikali haioni kwamba, kwa kuwalipa posho kiasi kidogo hicho ni sababu mojawapo inayofanya Halmashauri nyingi zisifanye vizuri kwa sababu, Madiwani wanakuwa wanyonge kwa kuwa na kipato kidogo?

30 JANUARI, 2015

Je, Serikali sasa iko tayari kuongeza kipato cha posho za Madiwani, ili kusudi walao waweze kukopesheka na vyombo vya kifedha waweze kumudu majukumu yao vizuri?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili. Kwa vile Madiwani wengi maeneo yao ni makubwa sana ya kiutawala, kwa maana ya Kata.

Je, Serikali sasa ipo tayari kuwakopesha vyombo vya usafiri walao hata pikipiki, ili waweze kumudu majukumu yao vizuri?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (ELIMU): Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Kilufi, Mbunge wa Mbarali, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nikiri kwamba, ni kweli, posho ambayo hata sasa tumeiongeza hii ya mwezi uliopita bado haitoshi kulingana na mahitaji muhimu ya sasa kwa namna ambavyo bei zimepanda kwenye masoko yetu.

Lakini kama ambavyo nimeeleza kwenye jibu la msingi kwamba, kwanza tunatambua kazi kubwa ambayo Waheshimiwa Madiwani wanaifanya. Tunathamini sana mchango wao wa usimamizi wa miradi kwenye Halmashauri zetu ikiwemo na kumiliki fedha nyingi za kutosha kusimamia miradi hiyo, huku tukiwa bado tunawaomba waendeleo kufanya hivyo vizuri. Bado Serikali itaendelea kuona uwezo wa kiuchumi, ili tuweze kuwaongezea kadiri ambavyo fedha zinaongezeka Serikalini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini la pili, suala la vyombo vya usafiri; jambo hili tumewahi kuwasiliana na Wakurugenzi wote tulipokuwa kwenye Mikutano yetu ya kawaida. Kwamba, kila Halmashauri ione namna bora ya kuweza kuwawezesha Madiwani kuwa na vyombo vya usafiri. Waweze kusafiri kutoka kwenye maeneo yao kwenda kwenye

30 JANUARI, 2015

haya Makao Makuu ya Halmashauri kwa ajili ya kukutana na vikao mbalimbali. Baadhi ya Halmashauri zimeteteleza kwa utaratibu huo wa kukopesha, lakini baadhi za Halmashauri zinaendelea na utaratibu huo kadiri ya uwezo wa kifedha. Kwa hiyo, jambo hili tutaendelea kulisisitiza, ili Madiwani wetu pia, wawe na uwezo wa kuwa na usafiri wa kuweza kuwafikisha kwenye vituo vyao. *(Makoifi)*

MHE. MICHAEL L. LAIZER: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kunipa nafasi niulize swali moja la nyongeza. Kwa kuwa, Halmashauri nyingi sana mapato yao, *own source*, ni kidogo hawawezi wakatoa mkopo kwa ajili ya usafiri wa Madiwani.

Je, Serikali kwa nini isichukue jukumu hilo kuwakopesha, sio pikipiki, magari? Kwa sababu, katika maeneo yetu baadhi ya Majimbo hata hiyo pikipiki haifai. Kwa nini isichukue jukumu la kuwakopesha magari kama wanavyokopesha watumishi wengine wa Serikali?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri unajibu vizuri sana sana lakini jibu kwa ufupi.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI MITAA (ELIMU): Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba kujibu swali la nyongeza la Mheshimiwa Michael Lekule Laizer, kama lifuatavyo:-

Kama ambavyo nimeeleza kwenye jibu la Mheshimiwa Kilufi juu ya usafiri wa Madiwani umetaka pia tuangalie kuwakopesha magari badala ya pikipiki.

30 JANUARI, 2015

Naomba nilichukue hilo tuone uwezekano wa jambo hili lakini kama pia hatua ya awali hii tumeitekeleza vizuri ili tuweze kupandisha daraja pia kutoa magari badala ya pikipiki.

MHE. IGNAS A. MALOCHA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana. Sambamba na kuzungumzia posho za Waheshimiwa Madiwani na kwa majibu ya Mheshimiwa Waziri naomba lichukuliwe hatua inayostahili.

Lakini vile vile kwa mazingira ya sasa ni vigumu sana mtu kufanya kazi kwa kujitolea kuanzia asubuhi mpaka saa nane. Nataka kuzungumzia Wenyeviti wa Serikali za vijiji, Wenyeviti wa Serikali za mitaa, Wenyeviti wa Vitongoji. Watu hawa wanafanya kazi kwa kujitolea na mazingira ya sasa maisha ni magumu sana Serikali inasemaje namna ya kufikiria kuwalipa posho watu hawa?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI MITAA (ELIMU): Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu naomba kujibu swali la nyongeza la Mheshimiwa Malocha, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo hili la kulipa Waheshimiwa Wenyeviti tulishalitolea maelekezo kwenye Halmashauri zetu kwamba kupitia *own source* ingawa tunatambua zipo Halmashauri uwezo wake ni mdogo sana lakini kwanza tuanze utekelezaji na sisi Wizara, kwa kuwa tupo kwenye utaratibu wa kuanza kuandaa Bajeti na hili tunalo muda mrefu.

Naomba niseme tutaendelea kuliangalia kwenye vikao vyetu tuone namna bora pamoja na kibali tulikuwa tumetoa lakini namna bora ya Wenyeviti hawa wa vijiji ambao wanatusaidia sana kazi kuweza kupata posho zao kwa uhakika zaidi kwa kila mwezi.

30 JANUARI, 2015

MHE. EZEKIAH D. WENJE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kwamba Madiwani ndiyo wasimamizi wa kule chini katika Halmashauri zetu na ndiyo wanaotusaidia na Serikali inapeleka pesa nyingi sana kwenye Halmashauri.

Ni aibu unapopata Mkurugenzi ana *Masters*, wakuu wote wa Idara wana *degree* na *masters* halafu sisi tunapeleka madiwani wa darasa la pili na darasa la nne kwenda kusimamia hawa watu wenye *masters*. Tunategemea tupate matokeo makubwa. Mimi nashauri na naona tatizo mojawapo ni kwamba hatupati watu wenye elimu ya kutosha kwenda kwenye Halmashauri kugombea kwa sababu maslahi ya Madiwani ni kidogo mno.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa mimi nashauri kabla hatujaenda kwenye Uchaguzi Mkuu.

Je, Serikali haioni kwamba kuna ulazima sasa au haja ya kupandisha maslahi ya madiwani ili tuweze ku-*attract* watu wenye uwezo na elimu ya kutosha waje wagombee hizi nafasi ili wasaidie kusimamia Halmashauri yaani tupate watu wenye elimu kwenda kusimamia wale wenye elimu wanaoendesha hizi Halmashauri?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI MITAA (ELIMU): Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu naomba kujibu swali la Mheshimiwa Ezekia Dibogo Wenje Mbunge wa Ilwmlw, Mbunge wa Nyamagana, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kinachozungumzwa hapa ni namna ambavyo wananchi wanachagua wawakilishi wao. Jambo hili lilipokuwa linazungumzwa kwenye Katiba tulisema suala la kuchagua na kuchaguliwa ni haki ya kila Mtanzania lakini suala unamchagua nani mwenye sifa ipi ni wale wachaguaji.

Kwa hiyo, ni jukumu la wanaochagua kuona nani mwenye sifa ipi anaweza kutosha kusimamia maslahi yao kwenye eneo husika.

30 JANUARI, 2015

Lakini jambo la msingi hapa ni lile la maslahi. Suala la maslahi nimeshalitolea maelezo kwamba kadiri Serikali inapokuwa inaongeza uwezo wa kiuchumi, tutaongeza fedha kwa ajili ya posho za Madiwani. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri makofi hayo inatosha. Tunaendelea na Wizara ya kazi na ajira Mheshimiwa Nyambari Nyangwine.

Na. 40

Tatizo la Ukosefu wa Maadili Sehemu za Kazi

MHE. NYAMBARI C. M. NYANGWINE aliuliza:-

Watanzania walio wengi wamejenga Utamaduni wa kutopenda kufanya kazi na badala yake kupiga soga sehemu za kazi na wengine wanalewa asubuhi na mapema.

(a) Je, kwa nini utamaduni huu umejengeka kwa Watanzania walio wengi?

(b) Je, Serikali ina mkakati gani wa haraka wa kuzuia hali hiyo?

(c) Je, Serikali inakuja na mkakati gani wa kuwawezesha na kuwajengea moyo wa kupenda kufanya kazi kwa juhudi na maarifa?

NAIBU WAZIRI WA KAZI NA AJIRA alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Kazi na Ajira, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Nyambari Chacha Mariba Nyangwine, Mbunge wa Tarime, lenye sehemu (a), (b) na (c) kwa pamoja kama ifuatavyo:-

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977 Ibara Namba 25(1) kipengele kidogo (a) na (b) imeelekeza na ninanukuu:

"Kila mtu anao wajibu wa (a) kushiriki kwa kujituma na kwa uaminifu katika kazi halali na ya uzalishaji mali, (b) kutimiza nidhamu ya kazi na kujitahidi kufikia malengo ya uzalishaji."

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika kutekeleza vipengele hivi husika vya Katiba ya nchi Serikali imetunga sera na Sheria mbalimbali ambazo zinalenga na kuongoza wananchi kutambua na kuzingatia umuhimu wa maadili ya kufanya kazi kwa bidii na kuongeza tija mahali pa kazi.

Sera na Sheria hizo ni pamoja na Sera ya Taifa ya Ajira ya Mwaka 2008 ambayo inahamasisha umuhimu wa kila mtu mwenye uwezo wa kufanya kazi ajihusishe na kazi halali yenye kipato kwa lengo la kukuza uchumi na kupunguza umaskini na Sheria ya ajira ya mahusiano kazini Namba 6 ya Mwaka 2004.

Mheshimiwa Mwenyekiti, masuala ya maadili katika jamii ni mtambuka hivyo kuhusisha wadau mbalimbali kusimamia utekelezaji wake ikiwa ni pamoja na Mamlaka, Taasisi za Umma na binafsi ambao ndiyo waajiri, Waheshimiwa Wabunge, makundi ya rika mbalimbali na kadhalika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika utumishi wa Umma Serikali kupitia kifungu Namba 34 cha Sheria ya Utumishi wa Umma ya Mwaka 2002 limetunga Kanuni za Utumishi wa Umma za Mwaka 2003.

Kanuni hizi kupitia Kifungu Namba 64(1) zimeelekeza maadili ya utendaji katika utumishi ambazo zinasisitiza kutoa huduma bora, bidii ya kazi, kufanya kazi kwa uadilifu, kuheshimu Sheria, matumizi sahihi ya muda na uwajibikaji kwa Umma.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa maelezo hayo namwomba Mheshimiwa Nyambari Nyangwine, pamoja na Waheshimiwa Wabunge wengine kushirikiana na Serikali katika kusimamia kikamilifu wananchi kuzingatia na kutii Sheria za nchi bila shurti na kuendelea kuwahamasisha kuwa na utamaduni na maadili ya kupenda kufanya kazi kwa bidii, maarifa na tija tofauti na hivyo wananchi wanaokiuka Sheria husika wanastahili tu kushughulikiwa kinidhamu kulingana na taratibu zilizowekwa. *(Makofi)*

MHE. NYAMBARI C. M. NYANGWINE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante pamoja na majibu ambayo kwa kiasi fulani sikuridhika nayo naomba kuuliza maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Spika, swali la kwanza kulikuwepo na kauli mbiu iliyokuwa inasisitiza kwamba kazi ni utu, uhuru ni kazi, kazi ni uhuru, kazi ni uhai.

Je, Waziri unaweza ukatuambia Wizara yako inashirikiana vipi na wadau au Watanzania kutekeleza kauli mbiu hizo kwa vitendo?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili umeeleza kwamba kuna sera na Sheria ambazo zinasimamia watu kufanya kazi kwa bidii hasa Watanzania. Mheshimiwa Waziri unaweza ukatuambia ni kwa vipi hizo sera zinatekelezeka au hazitekelezeki?

NAIBU WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Kazi na Ajira, napenda kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Nyambari Nyangwine, kama ifuatavyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hizi kauli alizozitaja hapa, kwa kweli ni muhimu sisi kama Serikali kazi yetu ni kutunga Sheria na kanuni lakini utekelezaji ni sisi sote na hasa waajiri. Hawa wafanyakazi ambao hawana bidii, wanalewa wako chini ya waajiri.

30 JANUARI, 2015

Waajiri hao wasipowachukulia hatua, wasipohakikisha kwamba hizi Sheria zilizotungwa na Wizara na Serikali kwa ujumla zinatekelezwa kwa kweli itabidi tuwalaumu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili suala la Sera na Sheria kama nilivyosema kazi yetu kubwa ni kutunga hizi Sheria na Sera sasa utekelezaji lazima kwa kweli wanaohusika Waajiri na wadau wengine tusaidiane kuhakikisha kwamba wananchi wanafanya kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wabunge hapa walifuta Sheria iliyokuwa ya Nguvu Kazi sisi kama Serikali tuko tayari ingawaje Sheria hii ilifutwa kwa sababu ya mappingamizi yaliyokuwepo kutoka kwa wadau mbalimbali ikiwemo na ILO lakini tunaweza tukairudisha kama Wabunge wanaona hivyo kwa kuibadilisha hata jina ili kwa kweli wafanyakazi wa nchi hii waweze kufanya kazi kwa bidii tofauti na ilivyo sasa. *(Makofi)*

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipa nafasi niulize swali dogo la nyongeza. Ni ukweli kuwa Serikali haina takwimu na taarifa sahihi za soko la ajira hapa nchini na kupitia ripoti ya CAG ya Mwaka 2012/2013 CAG amefanya ukaguzi katika Halmashauri 73 nchini na kubaini kwamba kuna ukosefu wa wafanyakazi 40,000.

Je, ni kwa nini Serikali inaendelea kuzikalilia hizi nafasi ilihali kuna vijana wengi nchini wanaotafuta kazi na wana sifa zinazotakiwa?

NAIBU WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Kazi na Ajira napenda kujibu swali la Mheshimiwa Cecilia Paresso, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu takwimu za soko la ajira hilo tunalifanyia kazi na muda si mrefu tutakuwa na *data base* ambayo itakuwa inatusaidia katika soko la ajira na hii itawezesha hata hizi nafasi ambazo zinaonekana

30 JANUARI, 2015

kwamba hazijajazwa basi ziweze kujazwa. Lakini niseme tu kwamba wakati mwingine ujazaji wa nafasi hasa Serikalini inategemea sana na uwepo wa fedha za kuweza kuajiri na vile vile ikama.

MHE. ESTHER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi. Mtu ambaye hafanyi kazi anapiga soga ni yule ambaye amekaa huko muda mrefu ameshiba na haoni tena umuhimu wa kuendelea na kazi.

Lakini kuna watu ambao wana njaa na kazi ambao ndiyo vijana na wengi hawana ajira katika taifa hili. Kutokana na tatizo hilo Bunge lako Tukufu lilipitisha Azimio la Mkakati Maalum wa kutengeneza ajira kwa vijana. Lakini mpaka sasa tunavyoongea agizo hilo halijatekelezwa.

Je, wale watekelezaji ndiyo wale wale ambao na wenyewe wameshiba, wameshavuna, wameshatosheka. Ndiyo maana hawatekelezi agizo hili na vijana wenzetu wanaendelea kupigika mtaani huko. Lini mtatekeleza agizo hili maana vijana wa chuo kikuu wameshachoka kutembea na vyeti mpaka vinaloa na vinachanika?

NAIBU WAZIRI WA KAZI NA AJIRA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Kazi na Ajira, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Esther Bulaya, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kwamba sera ya vijana ilipita na inatekelezwa na hivi karibuni Mfuko wa Vijana ulipitishwa Bungeni na mimi nina hakika Serikali kupitia Wizara ya Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo inaendelea kutekeleza sera hii ya vijana.

Lakini vile vile inaendelea kutekeleza mpango huu ambao ulipitishwa na Bunge. Bila shaka watarudi hapa watatueleza wamefikia wapi katika utekelezaji wake. Lakini hili la vijana kutembea na vyeti bila kuwa na ajira ni suala ambalo lazima tuendelee kulishughulikia. *(Makofi)*

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, vijana wanaomaliza Vyuo Vikuu na Elimu ya Juu kwa ujumla kila mwaka ni laki moja na nusu, uwezo wetu kiuchumi katika Serikali, katika sekta binafsi, sekta ya Umma ni kuchukua vijana elfu hamsini tu. Vijana laki moja (100) lazima tuone tunawasaidia vipi kwenye kujijiriri. *(Makofi)*

Na. 41

**Mpango wa Ukarabati wa Kiwanja cha Ndege
cha Biharamulo**

**MHE. CECILIA D. PARESSO (K.n.y. MHE. DKT. ANTHONY
G. MBASSA)** aliuliza:-

Je, Serikali ina mpango gani wa kukarabati kiwanja cha ndege cha Biharamulo, ambacho ni kiungo kikubwa kwa Wilaya jirani za Chato, Muleba (Kusini), Bukombe na Kakonko?

NAIBU WAZIRI WA UCHUKUZI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Uchukuzi naomba kujibu swali la Mheshimiwa Dkt. Anthony Gervas Mbassa, Mbunge wa Biharamulo Magharibi, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kiwanja cha ndege cha Biharamulo ni kiwanja kidogo chenye barabara ya kuruka na kutua ndege chenye urefu wa mita 900 kilichojengwa kwa kiwango cha changarawe. Kiwanja hiki ni miongoni mwa viwanja 42 kati ya 58 vyenye barabara ya kuruka na kutua ndege cha changarawe au nyasi. Matengenezo ya barabara za kuruka na kutua ndege katika viwanja vya changarawe au nyasi hufanyika mara kwa mara ili viwanja hivyo viweze kutumika kwa usalama.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, kutokana na uhaba wa fedha Serikali kupitia Mamlaka ya Viwanja vya Ndege imekuwa ikitenga fedha kidogo ili kufanya matengenezo yanayoweza viwanja hivyo vya ndege vya changarawe au nyasi kuendelea kutoa huduma kama inavyotarajiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kumwahidi Mheshimiwa Dkt Anthony Mbassa, kuwa Wizara yangu kupitia Mamlaka ya Viwanja vya Ndege itaendelea kufanya matengenezo kwenye kiwanja cha Biharamulo ili kiendeleo kutoa huduma zinazotarajiwa.

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante naomba kuuliza maswali madogo ya nyongeza. Mkoa wa Arusha ni kivutio kikubwa cha utalii na una uwanja wa ndege ambao unatumika kwa ndege ndogo tu kutua pale na ndege kubwa haziwezi kutua.

Lakini uwanja huo pia unaweza kuwa uwanja mbadala kama uwanja wa *KIA* ukipata dharura kwa maana ya ndege kutua. Lakini uwanja ule *run way* ni ndogo na hakuna taa na hata mwaka jana tuliona *Ethiopian Airways* ilipata tatizo pale.

Je, ni lini Serikali itakarabati uwanja huu?

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili mji wa Karatu pia ni sehemu kubwa ya utalii na kuna mzunguko mkubwa wa wageni wanaokuja kwa ajili ya kwenda Ngorongoro na ziwa Manyara na katika kata mojawapo kuna uwanja wa ndege ambao ulikuwa unatumika enzi za ukoloni na uwanja ule umeachwa umetelekezwa hata Halmashauri hauendelezi.

Je, Wizara haioni sasa umuhimu wa Mamlaka ya Viwanja vya Ndege ukauchukua ule uwanja ukaanza kuukarabati na kuuendeleza ili uweze kutumika kwa watalii ambao wanaoenda Ngorongoro?

30 JANUARI, 2015

NAIBU WAZIRI WA UCHUKUZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Uchukuzi, naomba kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Cecilia Daniel Paresso, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, uwanja wa ndege wa Arusha ni miongoni mwa viwanja ambavyo viko *busy* sana hapa nchini na umuhimu wa uwanja huu Serikali inaufahamu na unafanyiwa matengenezo stahiki ili uweze kuendelea kutoa huduma kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, iko mipango ya kuboresha jengo la abiria la uwanja huo na kufunga taa kama alivyosema Mheshimiwa Cecilia Daniel Paresso. Lakini urefu wa uwanja ule unayo *limitation* ya aina za ndege zinazoweza kutua pale siyo kama zile zinazotua katika uwanja wetu wa Kilimanjaro.

Kwa hiyo, lile tukio la *Ethiopian Airways* kutua pale lilikuwa la bahati mbaya hakupaswa kabisa yule rubani kwenda katika uwanja huu, alifanya makosa. Uchunguzi umeonyesha hivyo hivyo kwamba *Pilot* yule alikosea kusoma viwanja akatua Arusha badala ya kutua KIA. Kwamba lini utakarabatiwa ni kwamba mpango upo wa kujenga jengo zuri la abiria pale na taa nadhani katika Bajeti hii ya mwaka huu wa fedha tunayoitayarisha sasa hivi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili kuhusu uwanja wa ndege wa Karatu ambao anasema umetelekezwa. Hivi ni viwanja vidogo vidogo vingi vilivyoko katika Wilaya mbali mbali vya nyasi au vya changarawe. Sasa vingi vimekuwa siyo katika viwanja vya Serikali hivi vilikuwa viwanja vidogo ambavyo vilikuwa vinatumia na kampuni za kitalii.

Kwa hiyo, kama wameshindwa basi Halmashauri ya Karatu, imwombe aliyekuwa anakimiliki pale ili sasa Mamlaka ya Viwanja vya Ndege iweze kuhudumia kiwanja hicho.

30 JANUARI, 2015

MHE. ISMAIL A. RAGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante nilikuwa naomba kumwuliza swali dogo tu Mheshimiwa Waziri, Serikali imetumia pesa nyingi kukarabati na kujenga viwanja vya ndege karibu kila sehemu nchini Tanzania, ikiwemo Tabora. Lakini jambo la kusikitisha ni kwamba Shirika la ATCL halina ndege.

Je, wamejenga viwanja hivyo *view* kama *museum* au wamejenga kwa ajili Shirika la ndege viweze kuwa na ndege zake wenyewe. Ni lini ATCL watapata ndege ili tuweze kupata huduma?

NAIBU WAZIRI WA UCHUKUZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Uchukuzi naomba kujibu swali la Mheshimiwa Ismail Aden Rage, kama ifuatavyo:-

NAIBU WAZIRI WA UCHUKUZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli uwanja wa ndege wa Tabora umefanyiwa matengenezo makubwa kwa kurefusha uwanja ule kwa kiwango cha lami na sasa hivi tunasubiria *no objection* ya Benki ya Dunia ili kuanza ujenzi wa jengo la abiria katika uwanja huo wa Tabora.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la Kampuni za Ndege kwenda au kutoenda katika uwanja fulani ni suala la kibiashara. Hata hiyo, ATCL ikiwa na ndege naomba niseme kwamba siyo kila uwanja uliojengwa hapa nchini tutawalazimisha kwenda huko kwa sababu kwenda katika uwanja ni suala la kibiashara.

Lazima waone kwamba iko faida ya kwenda kule na wao ndiyo wataamua kwenda kule. Serikali hailazimishi mashirika ya ndege kupeleka ndege katika kiwanja chochote wao wenyewe waangalie biashara ipo kama haipo wengine wanaona biashara ipo watakwenda. *(Makofi)*

30 JANUARI, 2015

Na. 42

**Magari Yanayoharibika Katikati ya Barabara
Na Kusababisha Ajali**

MHE. AL-SHAYMAA J. KWEGYIR aliuliza:-

Magari yanayoharibika katikati ya barabara yamekuwa moja ya kisababishi cha ajali za barabarani kwa sababu huchelewa kuondolewa, hivyo kusababisha ajali, kuzuia magari mengine kupita lakini pia kumekuwa na mlolongo mrefu wa ufuatiliaji wa jinsi ya kuyavuta na kuyaondoa magari hayo yaliyopata ajali.

(a) Je, kwanini Serikali isiweke magari japo machache yatakayotumika kuyaondoa magari yaliyoharibika katikati ya barabara kabla hayajasababisha ajali na vifo vya watu?

(b) Je, ni adhabu gani anayopewa dereva aliyeharibikiwa na gari njiani na kusababisha ajali ya kuumiza watu na mali zao na ni hatua gani zimefikiwa kuzuia magari mabovu kupakia abiria mizigo na kuendelea kuleta msongamano na ajali?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Al-Shyamaa John Kwegyir, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa sheria ya usalama barabarani sura 168 iliyofanyiwa marekebisho mwaka 2002 fungu 95, ni jukumu la mmiliki wa gari na dereva wake kuliondoa gari lililoharibika barabarani.

Hata hivyo yapo magari ya watu binafsi yanayotumika kuondoa magari yanayoharika barabarani ingawa magari hayo hayakidhi viwango vya ubora, uwezo na mahitaji.

30 JANUARI, 2015

Pia ni wajibu wa dereva kuweka alama barabarani kwa kutumia pembe tatu inayoakisi mwanga ili kuonyesha kwamba gari lake limeharibika ili magari mengine yapite kwa tahadhari na kuepuka ajali.

(b) Mheshimiwa Mwenyekiti, zipo hatua mbalimbali za kisheria zinazochukuliwa kutokana na madhara yanayosababishwa na magari mabovu barabarani ikiwemo dereva kupewa faini ya papo kwa papo ili isiyozidi malipo ya shilingi 30,000 ama kumpeleka mahakamani.

Aidha Jeshi la Polisi linaendelea kuimarisha ukaguzi wa magari kwa kutumia wakaguzi wanaofanya doria katika barabara zote kuu na maeneo mengine ambayo magari yanayoharibika na kusababisha msongamano.

MHE. AL-SHYAMAA J. KWEGYIR: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante, nashukuru kwa majibu lakini nina maswali mawili ya nyongeza. Hili suala la magari kuharibika barabarani imeshakuwa ni ugonjwa sugu na unasababisha mauaji na wananchi wengi tumeshapata ajali nyingi kutokana na magari hayo yanayokaa katikati ya barabara. Sasa amesema kwamba kuna magari ambayo yanavuta yale magari yaliyokwama barabarani.

Lakini inasemekana na ninavyofahamu mimi magari yale yanawahusu wenyewe polisi, ni magari yao yale wanasema hayakidhi viwango, hayana ubora sasa kama hayakidhi viwango, hayana ubora kwanini yenyewe pia yasitozwe faini kama yanavyotozwa faini magari wanayoyakamata? Yenyewe ni mabovu yanavuta gari mbovu.

Kwa hiyo, atuambie zile gharama za uvutaji wa yale magari nani anapanga kwa sababu hawana *proper fine* ya kutoza, mara laki moja na mara laki mbili, nani anapanga zile gharama?

30 JANUARI, 2015

Swali la pili, alama za barabarani wanasema kwamba wanapoharibikiwa wawe *reflection triangle* lakini nyote ni mashuhuda, magari yakikwama barabarani wanaweka miti, wanaweka matofali, wanaweka mataili barabarani na naweza kutoka hapa kwenda Tanga narudi siku ya tatu ya nne unalikuta lile gari liko pale pale limeweka miti, matairi, mawe na kadhalika.

Sasa Mheshimiwa Waziri atuambie atupatie *contact* hasa ambayo wananchi wote waipate leo hii kwamba tukiona gari imenasa katikati ya barabara tupige simu *immediately* kwa polisi kuwaambia kwamba gari liko pale barabarani waje waitoe. Watupatie namba na wananchi waichukue sasa hivi?

MWENYEKITI: Waziri majibu kwa kifupi, mpe namba tu ndiyo anachokitaka. *(Makofi)*

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Mwenyekiti, la kwanza magari haya ya *breakdown* ni ya polisi, polisi akishakuwa hayuko kwenye kazi anakuwa *private sector*. Kwa hiyo, kama wana magari mimi siwezi kuthibitisha la nani la polisi au raia, lakini kama ya polisi kunaweza kuwa na *conflict of interest* ambayo tunaweza tukaifuatilia tukahakikisha yanatumika na yanatumika ipasavyo.

Kuhusu gharama za kuvuta magari ili linategemea mambo mengi, lakini ikiwemo pia *distance* uzito wa gari ambalo linavutwa. Kwa hiyo, hakuna bei kati ya kusema hii ndiyo bei ya kazi hiyo.

Halafu kuhusu swali la kuweka miti, matofali mara nyingine nimekuwa nikisema kwamba jambo ambalo linatakiwa lifanywe ni kuweka *reflectors* na siyo mawe wala miti. *Reflectors* kuna watu wamesema zina matatizo lakini bado ndiyo sheria inavyosema kuweka mawe matofali na mambo mengine ni makosa ambayo yakionekana yanahitajika kuripotiwa yachukuliwe hatua. *(Makofi)*

30 JANUARI, 2015

Kuhusu *contact* kwa ghafla naweza kutoa *contact* mbili moja ni namba ya *traffic central* ambayo kama umeona gari limeweka miti au hata kuanika nguo njiani basi upige Namba 0682 887722 na hii ni kwa ajili ya makosa yote ya barabara ambayo utahisi kama dereva anakwenda vibaya na kadhalika. Ziko namba nyingine za mikoa ambazo siwezi kuzikariri hapa lakini naweza kuzigawa kwa Wabunge ili wasaidie kuzuia ajali hizi.

Namba nyingine ni ya Wizara hii ni ya tukio lolote la kiuwahilifu au la ajali nayo ni namba 0685 777222.

MWENYEKITI: Ahsante sana, Mheshimiwa Msabaha, swali la nyongeza.

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA: Mheshimiwa Mwenyekiti, na mimi nimwulize Naibu Waziri swali la nyongeza. Kwa kuwa ma-*traffic* barabarani wanatoza faini, na zile faini utakuta wanatumia ma-*book* yale ma-*book* ambayo wanaandikia *receipt* vile vitabu vingine utakuta vilishapitwa na wakati, na pesa zile hazifiki Serikalini.

Je, ni lini pesa hizi zinazochukuliwa na ma-*traffic* barabarani kwa kunyanyasa raia barabarani zitafika Serikalini?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri kwa kifupi, wewe hutaki namba ya simu?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninavyojua mimi kunaweza kukawa na pesa ambazo hazifiki Serikali lakini ushahidi wa kuwa nyingi zinafika huko kwa sababu tunapojaribu kutaka kukusanya kuongeza makusanyo yanaongezeka. Makusanyo ya mwaka huu ni makubwa ukilinganisha na mwaka jana ambao tulikuwa hatuna utaratibu maalum.

30 JANUARI, 2015

Hata hivyo, lengo hasa ni kuhakikisha kwamba pesa hizi zote zinafika Serikalini na hivi sasa tunaandaa mitandao ya teknolojia ambayo itatumika badala ya kutumia hivi vitabu ambavyo vinaweza vikasababisha mambo mengi. (Makofi)

MWENYEKITI: Waheshimiwa tunaendelea muda wetu ulikuwa umekwisha najua umuhimu wa maswali. Tunaendelea na swali sasa ni swali la Mheshimiwa Barwany.

Na. 43

Wananchi Kusumbuliwa na Vizuizi vya Polisi Lindi

MHE. SALUM KHALFAN BARWANY aliuliza:-

Wananchi wanaoingia na kutoka Mjini Lindi wanasumbuliwa na Polisi kwenye kizuizi kilichopo eneo la *SIDO*.

- (a) Je, ni kwanini kizuizi hicho kisiwekwe nje ya mji?
- (b) Je, ni nini hasa malengo ya kuwepo kwa kizuizi hicho?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa mambo ya Ndani ya Nchi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Salum Alfan Barwany, Mbunge wa Lindi Mjini, lenye sehemu (a) na (b) kwa pamoja kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, vizuizi vya barabarani uwekwa na polisi kwa mujibu wa Kanuni za Kudumu za Jeshi la Polisi *PGO 155*. Mkoani Lindi kizuizi hicho kimewekwa katika eneo la *SIDO* ambapo askari polisi upangwa pale kwa lengo la kufanya upekuzi wa vyombo vya usafiri vinavyoingia au kutoka katika mji wa Lindi kwa lengo la kulinda usalama wa mji wa Lindi na maeneo mengine ya Mji wa jirani.

30 JANUARI, 2015

Eneo hilo ndiyo linalokidhi na maeneo mengine ya jirani. Eneo hilo ndilo linalokidhi matakwa ya kiusalama kwa upekuzi kwani ni mahali ambapo ni rahisi kudhibiti vipenyo vyote vya kuingia katika mji wa Lindi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, malengo mengine kuwepo kwa kizuizi hicho ni pamoja na kuthibiti na kukamata wahamiaji haramu wanaofika Lindi kupitia bahari ya Hindi au njia ya barabara, kudhibiti wasafirishaji wa mali za magendo wanaokwepa ushuru na wasafirishaji wa madawa ya kulevya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lengo jingine pia ni kudhibiti wahalifu wanaotumia pikipiki hasa bodaboda kusafirisha mali za wizi au silaha za kutendea uhalifu na kukagua vyombo vya usafiri kwa jumla ili kuepusha ajali zisizo za lazima kutokana na ubovu wa vyombo hivyo ikiwa ni pamoja na kudhibiti makosa ya usalama barabarani. *(Makofi)*

MHE. SALUM A. BARWANY: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Kwanza nasikitika kwa Mheshimiwa Waziri kujibu majibu kirahisi rahisi tu, tofauti na matarajio ambayo wananchi wa Lindi walikuwa nayo juu ya swali hili. Kwanza siyo halali kizuizi kile kuwepo katikati ya mji.

Hiyo *SIDO* ipo katikati ya manispaa ya Lindi na kuna njia kadhaa ambazo zinaweza kutumika kupitishia hayo ambayo yanazungumzwa na Mheshimiwa Waziri. Lakini iliwahi kutolewa pia tamko la Serikali kwamba kizuizi kile kiondolewe pale Lindi Mjini. Kwa kudhihirisha hilo mara nyingi viongozi wa kiserilai wa Kitaifa wanapokuja Lindi kizuizi hicho huondolewa.

Je, huoni kwamba kuwepo kwa kizuizi hicho kunahusika zaidi na viongozi wa Lindi tu, kiasi kwamba kinawezekana kuwa ni kitega uchumi chao?

30 JANUARI, 2015

Swali la pili, kwa kuwa maeneo mengi katika nchi yetu ukitoka Dar es Salaam, Dodoma Morogoro na maeneo mengine ambako hayo hutokea huko kama wahamiaji haramu hao, madawa ya kulevya, hivyo vizuizi huko hakuna inakuwaje vizuizi huko hakuna inakuwaje leo vizuizi hivyo viweke kule ambako vitu hivyo vinatokea.

Hilo linadhihirisha kabisa kwamba kuwepo kwa kizuizi hiki bado kunawanyima uhuru wananchi wa Lindi kufanya shughuli katika njia ya uhuru zaidi na kupelekea wananchi hao kukichukia kizuizi hicho na kuwachukia viongozi wa polisi waliokuwa maeneo hayo. Huoni sasa ni wakati muafaka ukatoa agizo kwa viongozi wa polisi Lindi kivuko hicho kikaondolewa?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI:

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nikuhakikishie wewe namwuliza swali kwamba majibu yangu hayakuwa mepesi au kirahisi rahisi ni majibu ambayo ya kisheria na yamefanyiwa kazi maalum.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sasa nijibu maswali mawili ya Mheshimwia Salum Barwany kama ifuatavyo:-

Kizuizi cha Lindi pale kilipo ni mahali ambapo kinakusanya barabara zote na lengo ni kudhibiti uhalifu kwenye mji wote wa Lindi. Mtu yoyote ambaye ana mawazo kwamba pale kilipo hapafai tunaweza tukashauriana tukatafuta eneo ambalo anafikiri panafaa.

Lakini pale ambapo kimewekwa kime-prove kwamba ndiyo mahali ambapo huwezi kukwepo usipite wakati unaingia Lindi. Ziko njia ambazo tusipokuwa makini hawa wanaoshauri tuweke wakazitumia baada ya kukiondoshwa kile pale kilipo. Kizuizi hiki kimekamata makosa mengi yakiwemo meno ya tembo, dawa za kulevya, wahamiaji haramu, wezi wa simu, wakwepaji wa kodi na kadhalika.

30 JANUARI, 2015

Katika vituo ambavyo vimefanikiwa hiki ni kimoja. *Unless* turidhike kwamba tunakokwenda tutafanikiwa kama hapa basi hatuwezi tukakiondoa na kwa hiyo agizo la kuwa kiondolewa sitalitwa leo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ni kwamba wananchi wa Lindi waelewe kwamba kituo hiki kizuizi hiki ni kwa ajili ya usalama wao si kwa ajili nyingine yoyote. Waangalie mawazo yoyote ambayo yanatoka kutaka kukiondoa ni kujaribu kurahisisha kufanya ugumu wa kuwalinda wananchi wa Lindi.

Tutaendelea kuwaelimisha ili waelewe kwamba hiki siyo kitega uchumi cha mtu yeyote isipokuwa ni kikwazo kwa watu ambao wana lengo la kuvunja sheria. *(Makofi)*

MHE. VINCENT J. NYERERE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante vizuizi vingi vya barabarani vinavyosimamiwa na polisi vimegeuka azma yake ya usalama na kuwa vituo vya kukusanyia fedha. Ninapenda kujua kama Waziri anajua na kama hajui ni kwa nini?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri kwa kifupi muda wetu ni mdogo sana.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Mwenyekiti, hilo silijui na naomba kama analijua anielimishe. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Waheshimiwa tunaendelea Wizara ya Kilimo, Chakula na Ushirika, Mheshimiwa Rukia Kassim Ahmed.

30 JANUARI, 2015

Na. 44

Kilimo cha Tumbaku Nchini

MHE. RUKIA KASSIM AHMED aliuliza:-

Kilimo cha Tumbaku kinaleta mapato makubwa kwenye baadhi ya Mkoa ya Tanzania Bara:-

(a) Je, Serikali imefanya utafiti wa kina juu ya faida na hasara inayopatikana kwenye tumbaku?

(b) Je, Serikali ipo tayari kuwasaidia wakulima wa tumbaku waweze kulima zao mbadala ili wasiendelee kutegemea zao hili lenye madhara kwa afya zao?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Kilimo, Chakula na Ushirika napenda kujibu swali la Mheshimiwa Rukia Kassim Ahmed, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Mwenyekiti, zao la tumbaku ni mojawapo ya mazao ya kilimo yanayochangia katika maendeleo ya uchumi wa nchi kupitia ajira kwa wakulima na wafanyakazi katika viwanda vya kusindika tumbaku, viwanda vya kutengeneza sigara, kampuni za kununua tumbaku, vyama vya msingi na vyama vikuu vya ushirika na usafirishaji wa tumbaku.

Aidha, faida nyingine za zao la tumbaku kwa wadau mbalimbali wakiwemo wakulima ni kuongezeka kwa mapato ya tumbaku ya mvuke hadi kufikia shilingi milioni 4,950,985 kwa mkulima kwa msimu wa mwaka 2013/2014. Kodi mbalimbali za Serikali Kuu zaidi ya shilingi bilioni 100 kwa mwaka ushuru wa mazao yaani *produce Cess* kwa Halmashauri za wilaya zinazolima tumbaku. Bilioni 18.8 kwa mwaka 2013/2014 na mapato ya fedha za kigeni dola za

30 JANUARI, 2015

kimarekani milioni 359.9 mwaka 2013/2014 na hivyo zao la tumbaku kuongoza katika kuingiza fedha za kigeni miongoni mwa mazao ya kilimo.

Mheshimiwa mwenyekiti, Serikali inatambua changamoto za kilimo cha tumbuka ambazo husababisha athari za kimazingira na kiafya kwa watumiaji wa bidhaa za tumbuka.

Athari za kimazingira zinatokana na ukataji miti usiozingatia kanuni na taratibu za uvunaji miti kwa ajili ya kuni na kukaushia tumbaku pamoja na uchafuzi wa mazingira unatokana na matumizi ya kuni. Aidha, katika kukabiliana na changamoto hizo, Serikali inaendelea kuhimiza upandaji wa miti katika maeneo yanayolima tumbaku na matumizi ya majiko bora yenye kutumia kuni kidogo ili kupunguza athari za ukataji miti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa upande wa kiafya, kumekuwepo na taarifa hususan kutoka Shirika la Afya Dunia na Wizara yetu ya Afya pia kuwa matumizi ya bidhaa za tumbaku ni mojawapo ya chanzo cha magonjwa ya mapafu na magonjwa ya saratani yaani *cancer*.

Kama ilivyo kwa baadhi ya bidhaa zingine ambazo zikitumiwa bila kuzingatia kiasi zinaweza kudhuru afya, tahadhari hutolewa kwa watumiaji wa bidhaa za tumbaku ili wazingatie elimu hiyo wanapozitumia ili kulinda afya.

(b) Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inaendelea kuhamasisha na kuwasaidia wakulima wa tumbaku kulima mazao mbadala yenye tija sawa au zaidi ya tumbaku ili kuwapatia mapato. Mazao yanayopendekezwa katika maeneo yanayolima tumbaku ni pamoja na pamba, mpunga, karanga, mazao ya bustani, Alizeti na ufuta.

Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau itaendeleo kuwawezesha katika kilimo cha mazao mbadala kwa kuwapatia wataalam wa kilimo na vitendea kazi.

30 JANUARI, 2015

MHE. RUKIA KASSIM AHMED: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Pamoja na majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri, lakini bado nina masuala mawili ya nyongeza. Kwa kuwa Serikali inaelewa vyema athari za kiafya zinazosababishwa na tumbaku, lakini pia Serikali inaelewa kwamba kuna engezeko kubwa la wagonjwa wa Saratani ya Mapafu kule *Ocean Road*. Je, Serikali haioni kwamba, afya za Watanzania zina thamani kubwa zaidi kuliko Shilingi bilioni mia ambayo Serikali inakiri inapata kwa mwaka? *(Makofi)*

Swali la pili, kwa kuwa Serikali inajali zaidi kipato kuliko afya za Watanzania: Je, wale wahalifu wanaolima bangi, haioni kwamba nao wataendelea kulima kwa speed kubwa zaidi na kuathiri watoto wetu?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri kwa kifupi!

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kuna ongezeko la ugonjwa wa Kansa nchini, lakini nataka nimthibitishie kwamba kwa ninavyoelewa ni kwamba, ugonjwa wa Kansa hausababishwi tu na wale wanaotumia sigara. Nataka pia Mheshimiwa Mbunge ajue, wanawake ndio kundi kubwa pia ambalo linaathirika sana na na wanawake wengi tunajua hawavuti sigara. Kwa hiyo, siyo *solution* peke yake kwamba uache kulima Tumbaku ili upunguze Kansa. Ziko sababu nyingi tu.

Pia kama tulivyosema, ni kwamba tunawaelimisha watumiaji wanapotumia wajue kwamba kuna madhara haya na tahadhari hutolewa kama inavyotolewa pia kwa wanywaji wa pombe kwamba usinywe kwa afya yako au unapokunywa, uzingatie pia kwamba kuna madhara ya aina hii.

Kuhusu wahalifu wa bangi, naomba nimthibitishie Mheshimiwa Mbunge kwamba, bangi siyo moja ya mazao ya biashara ambayo Serikali inayatambua. Kwa maana hiyo, Serikali itaendelea kupiga vita ulimaji wa bangi kwa nguvu zake zote. *(Makofi)*

30 JANUARI, 2015

MWENYEKITI: Mheshimiwa Zitto!

MHE. ZITTO ZUBER KABWE: Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na tumbaku kuongeza fedha nyingi sana za kigeni kwa nchi yetu na mpaka mwaka jana ndiyo zao lililokuwa linaongoza kabla ya mwaka huu, tunatarajia korosho itazidi; wakulima wa tumbaku wamekuwa na shida sana ya kudhulumiwa fedha zao na kumekuwa na taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kule Tabora ambapo zaidi ya Dola milioni 28 za wakulima zilipotea na mpaka sasa hakuna hatua zozote ambazo zimechuliwa na Serikali. Serikali inatoa kauli gani kuhusu suala hili la wakulima wa tumbaku wa Mkoa wa Tabora? *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI WA CHAKULA NA USHIRIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kujibu swali moja la nyongeza la Mheshimiwa Zitto, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nikiri kwamba Serikali inatambua upotevu wa fedha nyingi za wakulima kule Tabora.

Naomba nimthibitishie pia Mheshimiwa Mbunge na Wabunge wa Mkoa wa Tabora kwamba baada ya taarifa hizi kuzifikia Wizara, Wizara ilichukua hatua ikiwa ni pamoja na kuwatuma Wakuguzi na iliundwa timu *special* na Ofisi ya Mkaguzi na Mdhibiti wa Hesabu za Serikali ambaye alifanya kazi hiyo na ameshawasilisha taarifa Serikalini na taarifa hiyo tayari ilishakabidhiwa kwa *Inspector General* wa Polisi ambao wanaifanyia kazi na wanachukua hatua mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme tu kwamba, wizi huu unatokea katika maeneo mengi ambao pia unashirikisha baadhi ya Viongozi wa Vyama vya Ushirika ambao sio waaminifu pamoja na baadhi ya mabenki. Sasa kwa sababu taarifa imeshatolewa na *IGP* ameshakabidhiwa, naomba tusebiri tu hatua ambazo zitachukuliwa na nina hakika ufumbuzi utapatikana mzuri zaidi.

30 JANUARI, 2015

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na swali la Mheshimiwa Mheshimiwa Suleiman Nchambi, kwa niaba yake namwita Mheshimiwa Azza!

Na. 45

Ahadi ya Ujenzi wa Mabwawa na Skimu za Umwagiliaji kwa kila Kata

MHE. AZZA HILAL HAMAD (K.n.y. MHE. SULEIMAN N. SULEIMAN) aliuliza:-

Je, ni lini Serikali itatimiza ahadi ya Waziri wa Kilimo, Chakula na Ushirika ya Ujenzi wa mabwawa na Skimu za umwagiliaji kwa kila Kata ya Jimbo la Kishapu?

NAIBU WAZIRI WA CHAKULA KILIMO NA USHIRIKA alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Chakula, Kilimo na Ushirika, napenda nijibu swali la Mheshimiwa Suleiman Nchambi Suleiman, Mbunge wa Jimbo la Kishapu kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, mikakati ya Serikali ni kuendeleza kilimo cha umwagiliaji nchini ikiwemo Wilaya ya Kishapu ili kufikia lengo la kuwa na asilimia 25 ya uzalishaji wa mazao ya chakula yanayotokana na kilimo cha umwagiliaji. Hata hivyo, kutokana na changamoto za upatikanaji wa fedha, mikakati hiyo imekuwa ikitekelezwa kwa awamu katika maeneo mbalimbali nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kutambua umuhimu wa kilimo cha umwagiliaji katika Wilaya ya Kishapu na kutokana na hali ya ukame, Serikali imekuwa ikitenga fedha kwa ajili ya ujenzi wa miradi ya umwagiliaji kulingana na upatikanaji wa fedha ambapo kwa mwaka 2008/2009 kiasi cha Shilingi milioni 300 zilitolewa kupitia Mfuko wa Taifa wa Umwagiliaji (NIDF) kwa ajili ya ukabarati wa Skimu ya umwagiliaji ya Itilima yenye ukubwa wa hekta 300.

30 JANUARI, 2015

Hata hivyo, Skimu hiyo iliathiriwa na mafuriko ya mvua za mwaka 2010 yaliyosababisha mto kuhama. Kufuatia hali hiyo, Serikali inaendelea na juhudi za kutafuta fedha kutoka vyanzo mbalimbali ukiwemo Mfuko wa *Food Aid Counterpart Fund* kwa ajili ya kupata fedha za ujenzi wa kurejesha mto kwenye mkondo wake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inao mpango wa kuendeleza Skimu ya Nyenze yenye ukubwa wa eneo la hekta 450 ambayo itatekelezwa kwa fedha kutoka Mfuko wa Kuendeleza Umwagiliaji katika ngazi ya Wilaya (*DIDF*) ambapo Shilingi milioni 298 zilizotengwa kwenye bajeti ya 2013/2014 zimetolewa.

Taratibu zinaendelea kumpata mkandarasi wa kuchimba visima ndani ya Skimu hii katika maeneo matatu yaliyoonekana kuwa na maji chini ya ardhi kufuatia uchunguzi uliofanyika. Aidha, miundombinu ya umwagiliaji itaendelezwa baada ya maji chini ya ardhi kupatikana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika kutimiza ahadi ya Serikali, wataalam wa Ofisi ya Umwagiliaji Kanda ya Mwanza kwa kushirikiana na Halmashauri ya Wilaya ya Kishapu, walikwishatembelea maeneo mengi ya Wilaya ya Kishapu na kufanya uchunguzi wa kitaalamu ukiwemo upimaji wa sura ya ardhi na usanifu wa Skimu katika vijiji vya Mwajiginya 'B' hekta 350; Ngeme, hekta 250 na bwawa; na miundombinu ya mashambani kwa Skimu ya Lunguya yenye hekta 350.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sasa Serikali inaendelea na mikakati ya kutafuta fedha kutoka vyanzo mbalimbali kwa ajili ya ujenzi wa Skimu hizo ili kuifanya Wilaya ya Kishapu kuwa mojawapo ya maeneo muhimu ya uzalishaji wa mazao nchini na hivyo kuondokana na tatizo la njaa. Aidha, Halmashauri ya Wilaya ya Kishapu inashauliwa kuendelea na utaratibu wa wananchi kuibua miradi na kuingizwa katika Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya (*DADPS*) ili iweze kutengewa fedha za utekelezaji.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Azza!

30 JANUARI, 2015

MHE. AZZA HILLAL HAMAD: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, napenda kuuliza maswali mawili ya nyongeza.

Kwa kuwa mradi wa umwagiliaji wa Itilima umeharibiwa kwa kiasi kikubwa na mvua zilizonyesha mwaka 2010.

Je, Serikali haioni kuna umuhimu mkubwa wa kurudisha miundombinu ya Skimu ya Itilima ili iweze kufanya kazi kwa sababu Serikali imewekeza fedha nyingi katika mradi huo?

Swali la pili, ni lini mradi wa umwagiliaji wa Kijiji cha Ishororo utakamika na uanze kuwanufaisha wananchi wa kijiji hicho?

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, majibu kwa kifupi!

NAIBU WAZIRI WA CHAKULA NA USHIRIKA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza naomba nikiri kwamba mradi wa Itilima kama nilivyosema kwenye majibu ya msingi, uliharibiwa na mvua zilizonyesha mwaka 2010. Pia nami nilipata nafasi ya kutembelea mradi huo wa Itilima au Skimu hiyo ya Itilima na nikajionea hali halisi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia nimesema kwamba zipo jitihada mbalimbali ambazo zinafanyika na Wilaya yenyewe ya Kishapu na tuliwashauri waweze kutenga pesa kidogo kutoka kwenye vyanzo vyao. Wakati huo pia Wizara inajitahidi katika mapato yake iweze kutafuta hela kwa ajili ya kurudisha mto huo katika hali yake ili kilimo cha umwagiliaji kiweze kufanyika kama ilivyokusudiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mradi wa Ichororo nao pia nilipata kuutembelea, ulikumbwa na matatizo makubwa. Mkandarasi aliyepewa naomba nikiri kwamba alipewa akiwa hana uwezo wa kuifanya kazi ile na kwa sababu mkataba

30 JANUARI, 2015

wake ulikuwa kwenye kipindi ambacho pia na fedha zake zilikuwa zinakwisha, ikawa ngumu kuuendeleza. Hata hivyo, Mkandarasi baada ya kukimbia mradi, alikuja kurudi kwenye mradi akaendelea na kazi hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nafurahi kusema kwamba tumepata kiasi cha fedha kama Shilingi milioni 147 ambazo tunataka tuanze kuendeleza ujenzi wa Skimu hiyo. Ujenzi mpaka sasa umefikia kati ya asilimia 26 na nina hakika mwaka huu kabla haujaisha, tutakuwa tumepata pesa hizo na tuanze kuendelea tena kwa ajili ya kujenga.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge ambaye kwa kweli naomba nikiri kwamba ni mfuatiliaji sana wa miradi yote ya umwagiliaji katika Mkoa wote wa Shinyanga.

MWENYEKITI: Ahsante. Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea, muda wetu ni mdogo. Wizara ya Nishati na Madini, Mheshimiwa Arfi.

Na. 46

Ahadi ya Kupeleka Umeme Vijiji vya Mpanda

MHE. SAID AMOUR ARFI aliuliza:-

Je, Serikali ina mpango gani wa kufikisha umeme katika maeneo mbalimbali yanayozunguka Mji wa Mpanda unaokua kwa kasi na wenye mahitaji makubwa ya umeme?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES J. MWIJAGE) alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, kabla ya kujibu swali namba 46 kwa ruhusa yako naomba nichukue fursa hii kuwapa pole wananchi wa Kisiwa cha Gozba ambao jana wamepata ajali ya kimbunga kikali aina ya Umwigundu; watu zaidi ya watano

30 JANUARI, 2015

wamethibitika wamefariki au wamekufa maji; kuna majeruhi 60.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nachukua fursa hii kumshukuru Mkuu wa Mkoa, John Mogela na Mkuu wa Wilaya Rembwis Kipuyo kwa jinsi walivyoitikia wito na nawaomba wananchi watulie Serikali yao ipo itaweza kuwafariji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nachukua fursa hii kuwaomba wakazi wote wa Ziwa Victoria kwenye visiwa vyote, sasa hivi kuna upepo mkali, muwe waangalifu kutokana na hii tabia nchi. Mungu awalaze mahali pema wale waliotangulia kutokana na tatizo hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa niaba ya Waziri wa Nishati na Madini, sasa najibu swali Namba 46 la Mheshimiwa Said Amour Arfi, Mbunge wa Mpanda Mjini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kukidhi mahitaji ya umeme yanayoongezeka siku hadi siku, maeneo ya Mji wa Mpanda, Serikali inatarajia kufunga *Generator* mbili za kufua umeme zenye uwezo wa Kilowati 1,250 kila moja. Mradi huu unahusisha pia upanuzi wa miundombinu ya umeme iliyopo na ujenzi wa miundombinu mipya pamoja na waunganishaji wa wateja wapya.

Aidha, kazi zilizokamilika hadi sasa ni pamoja na upembuzi yakinifu, tathmini ya athari za mazingira na upimaji wa njia mpya za umeme.

Mheshimiwa Mwenyekiti, gharama za mradi zinakadiriwa kuwa Euro milioni 32.76 kwa Shilingi za Kitanzania ni bilioni 66.18 ambapo asilimia 50 sawa na Euro 16.38 zitatolewa na Shirika la ORION la Uholanzi kama msaada na asilimia 50 inayobaki itatolewa na Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mkataba wa makubaliano (*grant agreement*) ulisainiwa na Serikali zote mbili tarehe 14 Septemba, 2012. Aidha, mikataba ya Mkandarasi wa kutengeneza na kufunga

30 JANUARI, 2015

Generator pamoja na Wakandarasi wa kujenga njia za usambazaji umeme ilisainiwa Oktoba, 2013.

Mheshimiwa Mwenyekiti, utekelezaji wa mradi umechelewa kutokana na ukosefu wa fedha kama mchango wa Serikali. Hata hivyo, mradi unatarajiwa kuanza kutekelezwa mwezi February, 2015 baada ya Serikali kutoa takribani nusu ya fedha ya mchango wake na kazi inatarajiwa kukamilika Mwezi Juni, 2016.

MHE. SAID AMOUR ARFI: Mheshimiwa Mwenyekiti, niseme kwamba mantinki ya swali langu Wizara haikutambua. Pamoja na maelezo marefu aliyoeleza, nilikuwa nauliza kuhusu maeneo ya Mji wa Mpanda ambayo hayajapata huduma za umeme, kwa mfano, Misunkumilo, Rungwa, Kasimba na *Airtel*, lini yatafikiwa kupata huo umeme?

Mheshimiwa Mwenyekiti, pia suala la hizi mashine, nasikitika sana Mheshimiwa Waziri Waziri taarifa aliyotoa siyo sahihi kwa sababu nimekuwa nikifuatilia mradi huu kwa karibu, nimemwona Waziri wa Nishati, nimemwona Waziri wa Fedha, nimemwona Waziri Mkuu juu ya jambo hili la huu mradi wa *ORION* na siyo asilimia 50 kama alivyoeleza. Zilizokuwa zinahitajika ni Shilingi bilioni 22 ambapo Wizara ya Fedha ilitoa *Letter of Comfort* ili ifunguliwe *Letter of Credit* kupitia Benki ya CRDB na haijafunguliwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka kujua sasa, ni lini mashine hizo zitafika na kama Serikali imeshalipa hizo fedha?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri majibu! Jiandae Mheshimiwa Kakoso!

NAIBU WAZIRI NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES J. MWIJAGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, yapo maeneo Mpanda ambayo hayajafikiwa. Natoa maagizo kwa Meneja wa TANESCO Mkoa husika, baada ya saa 9.00 apige simu anijulishe, hayo maeneo ambayo hayajafikiwa yako TANESCO au yako REA?

30 JANUARI, 2015

Halafu agizo langu la jana linaendelea, Mameneja wa Mikoa, mwatafute Waheshimiwa Wabunge mwaeleze kinachoendelea kule kwenu, itanipunguzia mzigo mimi. *(Makofi)*

Swali la pili, taarifa nilizoletewa mimi siyo sahihi; na mnaelewa, kazi hii nimepewa Jumamosi na nimeingia Ofisini leo. Sasa nataka watu wa *TANESCO*, watu wanaohusika na mradi wa *ORION* tutazungumza na Mbunge. Mbunge ni kaka yangu, tukae chini tufuatilie.

Habari nilizopewa ni kwamba Tanzania tulikosa ile *top up* ya *grant* kusudi kupata mradi, ndicho nilichoambiwa, lakini nasikia mambo ni mazuri Februari. Sasa tukiwa hapa hapa Dodoma, tumalizane. *(Makofi/Kicheko)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Kakoso!

MHE. MOSHI SELEMANI KAKOSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Umeme vijijini katika Jimbo la Mpanda Vijijini umekuwa ni tatizo miradi yake kutekelezwa, hasa katika vijiji vya Ikola, Karema, Isengule, Kapalamsenga na Vijiji vya Kabungu, Mchakamchaka, Majalila na kwingineko.

Je, ni lini mradi wa umeme vijijini kupitia Wakala *REA* unatekeleza miradi hiyo ambayo imesimama kwa muda mrefu?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES J. MWIJAGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, jana nilisimama hapa nikazungumza na siogopi kuzungumza tena. Sijaridhika! Mimi sijaridhika na utekelezaji wa miradi ya umeme vijijini. Nimewaeleza kiwango kidogo cha utekelezaji, natambua upungufu.

Habari njema, nimehakikishiwa kwamba pesa zinakwenda *REA*. Kuna tatizo la usimamizi, nimewaamuru

30 JANUARI, 2015

Mameneja wa TANESCO muanze kusimamia. Nimewaambia jana, kesho nakwenda Gairo, lakini nikitoka hapa baada ya kujibu swali la Namba 47, nakwenda kwa Meneja wa TANESCO wa Mkoa wa Dodoma nimwulize kwa nini Bahi hawajapata umeme ilihali sehemu nyingine zimepata umeme? Watu wa Bahi wamelalamika kwa Rais! Kwa hiyo, tatizo la umeme ni kubwa.

Waheshimiwa Wabunge, mnisaidie, wasumbueni hao Mameneja walete taarifa. Hili zoezi linapaswa kwisha Juni mwaka huu 2015 na mambo ya mwaka huu mnayajua. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, ahsante sana. Baada ya maswali, kaa na wahusika wote ili myamalize haya. Tunaendelea, Mheshimiwa Mbilinyi!

Na. 47

**Jiji la Mbeya Kupata Huduma ya
Umeme Maeneo Yote**

MHE. JOSEPH O. MBILINYI aliuliza:-

Mji wa Mbeya kama Jiji ulitarajiwa uwe umefikiwa na huduma ya umeme katika maeneo yote, lakini hadi sasa maeneo ya Kata ya Iziwa, Itagano, Itende, Tembela, Mwansanga na Mwansakwa, bado hayajafikiwa na umeme:-

(a) Je, nini tatizo la kutofikiwa na umeme hadi sasa?

(b) Je, ni nini mpango wa Serikali kufikisha huduma hiyo ya umeme katika Kata hizo?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, majibu. Kama ndiyo hayo hayo, mwambie tu, ndiyo hayo hayo. (Kicheko)

NAIBU WAZIRI NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES J. MWIJAGE) alijibu:-

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nijibu swali namba 47 la Mheshimiwa Joseph Mbilinyi, wengine wanamwita Chifu Rumanyika, wengine wanamwita Sugu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali kupitia TANESCO imekuwa inatekeleza miradi mbalimbali ya usambazaji umeme nchini kwa awamu kulingana na upatikanaji wa fedha. Miradi ya kupeleka umeme katika Kata za Ziwa, Itagano, Itende, Tembela, Mwasanga, Mwasekwa zilizoko katika Jiji la Mbeya imewekwa katika mpango wa utekelezaji kupitia bajeti ya Shirika ya Mwaka 2015.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kazi ya kupeleka umeme katika Kata zilizoainishwa na Mheshimiwa Mbunge, inahusisha ujenzi wa njia za umeme ya msongo ya kilovolti 33 yenye urefu wa kilometa 8.4; ujenzi wa njia ya umeme ya msongo wa kilovolti 11 yenye urefu wa kilometa 2; ujenzi wa njia ya umeme ya msongo wa kilovolti 0.4 yenye urefu wa kilometa 19; ufungaji wa *transforma* sita za KVA 100 na kuwaunganishia umeme wateja wa awali wapatao 674. Gharama ya utekelezaji wa mradi ni Shilingi milioni 615.23.

Naomba nirudie, utekelezaji wa mradi huu gharama yake ni Shilingi milioni 615.23, mradi ulitarajiwa kuanza mwezi Februari, 2015 na kukamilika mwezi Desemba.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kazi ya kupeleka umeme katika Kata ya Itende haikuwekwa kwenye bajeti ya TANESCO ya mwaka 2015 kutokana na ufinyu wa bajeti. Hata hivyo, tathmini itafanyika na makadirio yake yatawekwa kwenye bajeti ya Shirika kwa utekelezaji wa mwaka 2016.

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru kwamba Mheshimiwa Naibu Waziri alikuwa ana *doubt* na ametoa *pre-warning* kwamba yeye ndiyo tu kwanza karipoti Ofisini. Lakini leo hii nina uthibitisho kwamba hii Wizara ina matatizo na siyo kwa Mawaziri tu, bali kwa Watendaji pia kwa sababu mmejichanganya. Hili swali mlinijibu mwaka jana 2014 na majibu mliyoniipa ni tofauti na majibu mliyoniipa mwaka huu kwa swali hilo hilo. (*Makofi*)

30 JANUARI, 2015

Mfano, maeneo ya Tembela, mliniambia kwamba kazi ilianza Mei mwaka jana, 2014 lakini leo mnaniambia kazi haijaanza, itaanza mwezi Februari. Mliniambia kwamba Mradi wa Itende, Mradi ulikuwa umeishakamilika kwa asilimia 100 chini ya Kampuni ya *Symbion* kwa Shilingi milioni 803. Leo hii hapa mnaniambia kwamba kazi ya kuweka umeme kwenye Kata ya Itende haikuwekwa kwenye Bajeti ya TANESCO mwaka 2015 kutokana na ufinyu wa Bajeti. *What is this?*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii ni nini? Sasa ninyi ni wapya, na juzi nilikuwa naongea na Mheshimiwa Simbachawene; uzuri ni kwamba Waziri na Naibu Waziri wote ni marafiki zangu. Hii Wizara ni ngumu mtang'oka! Angalieni watendaji wenu, rudieni kwenye makabrasha.

Zaidi, ninaomba kama ulivyoahidi jana kwamba utakwenda wewe mwenyewe au Naibu Waziri, aende *on the ground* Mbeya, akaone kwamba ni mradi gani uliokamilika wa Shilingi milioni 803 chini ya *Symbion* na leo mnaniambia mradi umepangiwa Shilingi 615. Hiki ni kitu gani jamani!

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kabisa kuwe na mkakati wa dhati, kufikia hiyo Juni, tunaposema kwamba umeme utafika katika sehemu zote, basi katika zile Kata zilizotajwa Mbeya, baada ya hizi longo longo, swali moja ninajibiwa majibu mawili kutoka Wizara moja, inabidi muwe wakali, vinginevyo mtapta wakati mgumu huko mbele.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili, hilo la kwanza siyo swali, unatakiwa tu ufanyie kazi. Swali la pili ni kwamba kwa nini umeme haushuki bei kwa zile sehemu zinazotumia mafuta, wakati wote tunafahamu kwamba duniani bei ya mafuta imeshuka kwa zaidi ya mara tatu?

Mheshimiwa Mwenyekiti, bei ya mafuta kwenye Soko la Dunia, *Crude Oil* ilikuwa kwa pipa dola 150 mpaka 170. Lakini katika kipindi cha miezi saba iliyopita, mafuta yameshuka mpaka chini ya dola 50 mpaka dola 40. Leo ilikuwa inahofiwa kwamba yanaweza yakashuka hata chini

30 JANUARI, 2015

ya dola 40, lakini Tanzania kwenye *Petrol Stations*, bado mafuta tunanunua Sh. 2,000/= kwa lita au Shilingi elfu moja na ngapi huko. Zaidi, bei za umeme kwa nini hazishuki wakati ni mwezi wa saba sasa mafuta yameshuka bei kwenye Soko la Dunia. Mpaka leo hii BP, wanapunguza wafanyakazi kwa sababu mafuta yameshuka bei, Bajeti yao imeshuka. Tanzania kwa nini bado tuko juu? (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mbunge, umeishaeleweka. Mheshimwia Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES J. P. MWIJAGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nijibu maswali mawili ya Mheshimiwa Mbilinyi. Mheshimiwa Mbilinyi, mimi siyo rafiki yako, mimi ni kaka yako.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la kwanza kwamba tarakimu zinagongana; Mheshimiwa Mbilinyi, tuko Dodoma; natoa maelekezo, wanaohusika na kuandaa takwimu za swali hili, jiandaeni, siku ya Jumanne, mtakuja kukutana nami na Mbunge mtueleze kipi ni kipi. Ni siku ya Jumanne. Wataalam wanaohusika TANESCO na Wizara, nawaomba mje Dodoma, mje mtoe majibu kwangu na kwa Mwenyekiti. Mwenyekiti wa Kamati ya Nishati, uje, uwepo, tujue ni kitu gani kinachofanyika.

Kuhusu suala la bei za mafuta na kushuka kwa bei, hili ni swali jipya na Mheshimiwa Mbilinyi, muda hautoshi. Ningeweza kuwaeleza mambo ya *Contango* na *Backwardation*, hii ndiyo *field* yangu. Nawaagiza wanaohusika, hili punguzo la mafuta ni lazima lifike kwa wateja mara tunapoweza kulisikia hapa. Lakini maelezo ni marefu na ninayo na tumeyafanyia kazi kabla sijawa Naibu Waziri, Kamati ya Nishati na Madini imefanya kazi nzuri, naomba tuwe na subira. Ahsante. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri hiyo Jumanne kutana na wadau wote wenye matatizo, siyo mmoja tu. Mheshimiwa Mwaiposa!

30 JANUARI, 2015

MHE. EUGEN E. MWAIPOSA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana kwa kupata nafasi ya kuuliza swali moja la nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa Nishati ya Umeme ni muhimu sana kwa maendeleo ya kijamii na kiuchumi kwa wananchi, lakini kwa sababu kuna miradi mingi ambayo Serikali ina mpango wa kuifanya katika sehemu mbalimbali zikiwemo sehemu za Kata ya Chanika, Nzasa, Vikongoro, Buyuni A, B na C, lakini pia katika maeneo mengine kama vile Viwege na Magole A:-

Je, Serikali sasa ina mpango gani wa kuhakikisha kwamba miradi hii inatekelezwa mapema iwezekanavyo ili wananchi hawa waweze kuendelea vizuri na hizo shughuli zao za kijamii na kiuchumi?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES J. P. MWIJAGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaomba nichukue fursa hii kujibu swali la Mheshimiwa Mwaiposa, Mbunge wa Ukonga, Mama mwenye nyumba wangu, kama ifuatavyo:-
(Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, utekelezaji wa Miradi ya umeme imejitenga katika makundi yafuatayo: Kuna miundombinu ya umeme iliyokuwepo awali, Serikali ikatumia utaratibu wa REA na TANESCO kwa kushirikiana wakaanzisha Mradi kabambe namba moja. Kuna maeneo yamenufaika. Sasa hivi tunakamilisha REA namba moja, halafu na REA namba mbili.

Sasa kuna maeneo ambayo hayajahusika katika sehemu zote hizo, ndipo hapo tunaposema sasa, Wataalamu wa TANESCO, wataalamu wa REA, muainishe maeneo ya vijiji vyote ili tuwajulishe Viongozi wenzetu, Wabunge, Madiwani na Wenyeviti wa Halmashauri, ili mtu ajue yeye ni wa mwaka huu au ni wa mwaka kesho, kwa sababu shughuli ya kujenga

30 JANUARI, 2015

nchi hii inaendelea na dhamira yetu ni kuiangaza Tanzania nzima ipate umeme.

MWENYEKITI: Tunaendelea na Wizara ya Maendeleo ya Mifugo na Uvuvi, Mheshimiwa Ally Mangungu, kwa niaba ya Mheshimiwa Kitandula!

Na. 48

Ujenzi wa Bandari ya Uvuvi

MHE. DUNSTAN L. KITANDULA (K.n.y. MHE. MURTAZA A. MANGUNGU) aliuliza:-

Je, Serikali ina mpango gani wa kujenga Bandari za uvuvi katika maeneo ya Pwani?

NAIBU WAZIRI WA MAENDELEO YA MIFUGO NA UVUVI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Murtaza Ally Mangungu, Mbunge wa Kirwa Kaskazini kama hivi ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali itaendelea kuimarisha Sekta ya Uvuvi ili iweze kuiwapatia wananchi wake ajira, lisho, kipato na kuchangia katika pato la Taifa kupitia miradi mbalimbali na kuboresha mazingira ya Uwekezaji, pamloja na kutekeleza *program* ya kuendeleza Sekta ya Uvuvi ya mwaka 2012 – 2016.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika jitihada za kuboresha miundombinu ya uvuvi, mwaka wa fedha 2013/2014, Wizara ilitenga Shilingi milioni 300 kwa ajili ya kufanya upembuzi yakinifu kuhusu ujenzi wa Bandari ya Uvuvi kwa ajili ya meli kubwa za uvuvi. Fedha hizo zimepatikana na Serikali inaendelea kutafuta mshauri elekezi wa kufanya upembuzi yakinifu na kutambua maeneo yanayofaa kwa ajili ya ujenzi wa Bandari hiyo pamoja na gharama zake.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, Bandari hiyo ambayo itajengwa katika mwambao wa Pwani itasaidia kupatikana kwa mapato yanayopotea kutokana na uvuvi katika Bahari kuu, unaofanywa na meli kubwa zikiwemo za kigeni ambazo baadhi yake zinavua katika eneo la Tanzania na kuondoka na samaki bila kukaguliwa wala kulipia huduma nyinginezo zitolewazo Bandarini.

Aidha, katika mwaka wa fedha 2013/2014, Wizara ilikamilisha ujenzi wa Bandari tatu ndogo za uvuvi katika Halmashauri za Kilwa, Rufiji, Mafia, ambazo tayari zimekabidhiwa kwa Halmashauri husika ili ziweze kutumika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kulihakikishia Bunge lako Tukufu kwamba, Serikali ina lengo la kuendeleza Sekta ya Uvuvi nchini, kwa kuboresha mazingira ya wavuvi Wadogo wadogo ili kupunguza upotevu wa mazao ya uvuvi.

Vile vile nazishauri Halmashauri husika zitambue maeneo yanayofaa kwa ajili ya ujenzi wa Bandari au Mialo. Uwepo wa Bandari au Mialo hizo zilizoboreshwa, utasaidia kupunguza upotevu wa mazao ya uvuvi na kudhibiti mapato kutokana na shughuli mbalimbali za uvuvi kwenye Mialo au Bandari hizo. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Kitandula!

MHE. DUNSTAN L. KITANDULA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Pamoja na majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri, naomba kuuliza maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wenzetu wa Afrika ya Kusini ambao wanazo Bandari za namna hii, katika ukanda wa *Eastern Cape* na *Western Cape*, wamepata mafanikio makubwa sana katika Sekta ya Uvuvi kwa kuunganisha Bandari hizi za uvuvi na kuweka maeneo maalum ya ufugaji wa samaki.

30 JANUARI, 2015

Je, Serikali yetu, ipo tayari kutumia maarifa haya ya wenzetu ili tunapofanya jambo hili tuweze kupata mafanikio makubwa kama walivyopata wenzetu? *(Makofi)*

Pili, katika majibu ya Waziri, anasema Serikali itaimarisha Sekta ya Uvuvi ili iweze kuwapatia wananchi ajira, lishe bora, kipato na kuchangia katika pato la Taifa.

Sasa wapo wenzetu ambao wamefanya jambo hili vizuri sana. Wenzetu wa Kenya mwaka 2009/2010 kwenye Bajeti yao waliweka fedha za kujenga Mabwawa ya samaki 200 kwenye kila Jimbo la Uchaguzi. Kwa kufanya hivi, wameibua ajira na kukusa kipato cha wananchi.

Je, Serikali yetu ipo tayari kutumia maarifa haya ili kuondoa tatizo la ajira kwa vijana nchini kwa kujenga mabwawa angalau kumi kwa kila Jimbo la Uchaguzi? *(Makofi)*

NAIBU WAZIRI WA MAENDELEO YA MIFUGO NA UVUVI:

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kujibu maswali mawili ya Mheshimiwa Kitandula, kama hivi ifuatavyo:-

Kutumia maarifa ya Afrika ya Kusini ni jambo jema; na tunaliunga mkono kwa sababu maarifa unaweza ukapata mahali popote ikakusaidia katika mazingira yako.

Kwa hiyo, hili tutalichukua na kuweza kuangalia wenzetu wamefanya nini na wewe utakuwa Balozi wetu mzuri, utatuelimisha vizuri na tutaona hizo nyaraka wenzetu wamefanyaje, ili nasi kama tunaweza ku-*apply* katika mazingira yetu, tuweze kufanya hivyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaweza pia kutumia maarifa waliyopata wenzetu, kuhusiana na kujenga mabwawa katika Majimbo ya Uchaguzi. Hili ni jambo ambalo ni jema ili kuweza kupanua wigo wa namna ya kuwasaidia hawa wavuvi wadogo wadogo ili tuweze kuwapatia ajira na lishe kama nilivyokuwa nimesema katika majibu yangu ya msingi.

30 JANUARI, 2015

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea. Mheshimiwa Khatib Said Haji!

Na. 49

**Kujenga Kiwanda cha Juisi ya
Machungwa Tanga**

MHE. KHATIB SAID HAJI aliuliza:-

Wakulima wa machungwa Mkoani Tanga hawana soko la uhakika la machungwa, hivyo kusababisha machungwa hayo kuoza.

Je, Serikali ina mpango gani wa kutafuta mwekezaji wa kujenga kiwanda cha kutengeneza juisi ya machungwa Mkoani Tanga?

NAIBU WAZIRI WA VIWANDA NA BIASHARA alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Khatibu Said Haji, Mbunge wa Konde, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, ujenzi wa kiwanda cha kutengeneza juisi ya machungwa katika Mkoa wa Tanga ni moja ya njia muafaka ya kuongeza thamani na kupunguza kuoza kwa machungwa yanayolimwa Mkoani Tanga na katika Mikoa mingine nchini na hivyo kuchangia kuinua uchumi na kupunguza umasikini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika Kongamano la Uwekezaji ambalo lilifanyika Mkoa wa Tanga tarehe 26 hadi 27 Septemba, 2013 kila Halmashauri iliandaa fursa mbalimbali za uwekezaji na wawekezaji wengi walionyesha nia ya kuwekeza katika Mkoa wa Tanga, hususan katika eneo la kuongeza thamani ya matunda. Hivyo namwomba Mheshimiwa Mbunge na Waheshimiwa Wabunge wote wa Mkoa wa Tanga, tushirikiane kuhamasisha wawekezaji ili

30 JANUARI, 2015

waweze kuwekeza katika kiwanda vya usindikaji wa matunda.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na mikakati hiyo iliyopo kwa Mkoa wa Tanga, Kampuni ya *MMI Steel Limited* ya Dar es Salaam inayozalisha juisi aina ya Sayona, tayari wameshaingiza mitambo ya kukamua na kusindika matunda itakayofungwa katika Kijiji cha Mboga kilichopo eneo kati ya Msoga Mkoa wa Pwani na Lugoba Mkoa wa Dar es Salaam ambayo itakuwa na uwezo wa kuhudumia Mkoa wa Tanga, Pwani na Morogoro.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Khatib!

MHE. KHATIB SAID HAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, tarehe 18 Desemba, 2013, Mheshimiwa Herbert Mntangi, Mbunge wa Muheza, aliuliza swali hapa Bungeni kuhusu utekelezaji wa ahadi ya Rais ya kwamba atasaidia kuona kiwanda cha kusindika matunda kinajengwa katika Wilaya ya Muheza.

Mheshimiwa Naibu Waziri wa wakati huo alijibu kwamba Wizara yenu ikishirikiana na Halmashauri, itasimamia utekelezaji wa ahadi hiyo ya Rais. Je, utekelezaji wa ahadi hiyo umefikia wapi mpaka sasa?

Swali la pili, Mheshimiwa Waziri Mkuu, mwaka 2011 wakati akitoa tuzo za Rais kwa Wanachama *CTI*, alisema naomba ninukuu kidogo. "Mkoa wa Tanga unao matunda mengi, machungwa na maembe ambayo yanalimwa, hivyo hakuna sababu za kuagiza juisi kutoka nje ya nchi. Hivi kweli kuna sababu gani ya kuagiza siagi, asali na tomato, wakati mali ghafi tunayo hapa nchini kwetu?"

Mheshimiwa Mwenyekiti, aliendelea kusema tutamtafuta Dkt. Nagu tuone tunaanzia wapi ili kusaidia juhudi za kujenga kiwanda cha matunda katika Mkoa wa Tanga, kuwasaidia wakulima wetu waweze kuuza mazao yao na kuondokana na umasikini.

30 JANUARI, 2015

Je, baada ya kumwona Dkt. Nagu, ni nini kimefanyika? Mmeanzia wapi, mmefikia wapi, na sasa tuko wapi? Badala ya kutuambia kiwanda kinajengwa Msoga; kwa nini kila kitu zuri linapelekwa Msoga na Bagamoyo na siyo Tanga? (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, majibu!

NAIBUWA WAZIRI WA VIWANDA NA BIASHARA:

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusiana na ahadi ya Kiwanda cha Muheza, juhudi zilikuwa zimeshafanywa na Halmashauri yenyewe ya Muheza ya kutenga eneo kwa ajili ya uzalishaji wa machungwa ambayo yanakidhi kutengeneza juisi kwenye viwanda.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niwafahamisha Waheshimwia Wabunge kuwa matunda yanayolimwa Tanga na sehemu nyingine nyingi za Tanzania, kweli ni mengi lakini hayakidhi mahitaji ya kukamua juisi ya kutosha. Kwanza yana mbegu ambayo siyo rahisi sana kusaga katika *juicers*, lakini vile vile ladha yake haitakidhi kwa ajili ya mambo ya juisi. Vile vile ukulima wetu hautoshelezi uzalishaji wa viwanda. Matunda siyo ya kutosha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwekezaji yeyote ni lazima aje awekeze japo asilimi 60 ya uzalishaji wa mwaka mzima ndiyo apate faida na arudishe gharama zake. Pia ni lazima kuwe na uzalishaji ambao hausimami. Sasa hivi tunalima matunda lakini tunalima kwa msimu wa mvua. Kwa hiyo, lazima uzalishaji uwe mkubwa wa kutosheleza. Wananchi wenyewe walime na mwekezaji vile vile alime ili kujihakikishia kama kweli atapata matunda ya kutosha kutengeneza juisi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, viwanda vilivyoko sasa hivi vinatengeneza juisi kwa kutumia *concentrates*. Sisi tunataka kiwanda kitakachotumia matunda yenyewe ku-*depulp* na mpaka kufika kuzalisha. Kwa hiyo, kwa vyovyote vile ni lazima uwekezaji huo ufanyike na uwekezaji huo hautakuwa

30 JANUARI, 2015

automatic, kwa sababu ni lazima tumpate mwekezaji ambaye atakuta mazingira yanamfaa yeye mwenyewe kuwekeza kwa ajili ya faida yake yeye mwenyewe na kwa ajili yetu sisi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, juhudi zilizokwishaifanywa mpaka sasa, ni kuwa tayari kuna eneo lililokwishatengwa la EPZ, Segera la ekari 4,000 ambalo ndilo litakalotumika, katika masuala ya uwekezaji huu. Vile vile eneo la Neema limewekewa *special economic zone strategy*, ambalo limeshatengewa eneo la ekari 30 na fidia imeishaanza kulipwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hizi zote ndiyo juhudi zilizotokana na mawasiliano yetu na Wizara ya Uwezeshaji. Kwa hiyo, tayari Waheshimiwa Wabunge tuna mkakati mkubwa wa kuendeleza suala hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusiana na kiwanda kwenda kuwekwa Msoga, hayo ni matakwa ya Mwekezaji mwenyewe alimua kafanya hivyo na Serikali hatuwezi kumzuia kwa sababu ni uwekezaji wake mwenyewe. (Makofi)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na Wizara ya Maji. Mheshimiwa Neema Mgaya kwa niaba ya Mheshimiwa Ismai Rage.

Waheshimiwa Wabunge, muda wa maswali umekwisha, Mheshimiwa Ismail Aden Rage, samahani, subiri kidogo. Swali Na. 50 kwa Wizara ya Afya na Ustawi wa Jamii. Mheshimiwa Riziki.

Na. 50

**Kuhusu Mikakati ya Kupunguza Vifo
kwa Akina Mama**

MHE. RIZIKI OMAR JUMA aliuliza:-

30 JANUARI, 2015

Ingawa Kipaumbele cha Wizara ya Afya na Ustawi wa Jamii ni kupunguza vifo vya akina mama vitokanavyo na kujifungua, lakini bajeti ya vifaa vya kujifungulia inapungua mwaka hadi mwaka:-

Je, Serikali inatoa kauli gani kuhusiana na hali hiyo.

NAIBU WAZIRI MAENDELEO YA JAMII JINSIA NA WATOTO (K.n.y WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII) alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Riziki Omar Juma, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kwamba bajeti ya vifaa vya kujifungulia imekuwa ikishuka mwaka hadi mwaka. Mfano, mwaka 2012 ilitengwa Shilingi bilioni nne; 2013 ilitengwa Shilingi bilioni tatu. Kupungua kwa bajeti kunatokana na uwezo wa Serikali kiuchumi kuwa mdogo kuweza kukidhi mahitaji yote ya nchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na hali hii, Serikali kupitia Wizara yangu imeandaa mikakati mbalimbali ya kuboresha afya ya wanawake wajawazito ili kupunguza vifo vitokanavyo na uzazi. Moja ya mikakati hiyo ni mpango mkakati ulioboreshwa wa kuendeleza kasi ya kupunguza vifo vitokanavyo na uzazi, watoto wachanga na watoto chini ya miaka mitano ambao ulizinduliwa na Mheshimiwa Rais wa jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete tarehe 15 mwezi wa Tano, 2014. Hali kadhalika, mpango huu kwa Wakuu wa Mikoa yote alisisitiza suala la usimamizi na uwajibikaji katika ngazi zote kwenye masuala ya afya ya mama na mtoto.

Aidha Mheshimiwa Rais aliagiza kupata taarifa (*feedback*) za maendeleo ya utekelezaji wa mpango kila baada ya miezi mitatu yeye binafsi pamoja na Mheshimiwa Waziri Mkuu, ili kuwajengea uwezo wa kusimamia utekelezaji wa mpango. Wakuu wa Mikoa yote walipatiwa mafunzo elekezi ya siku moja.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, mambo muhimu katika mkakati huu ni pamoja na kushirikisha jamii kwenye masuala yanayohusu afya ya uzazi na watoto na kutekeleza afua zenye kuleta matokeo kwa kushirikisha wadau mbalimbali kama moja ya njia za kuongeza bajeti ya afya ya uzazi.

Utekelezaji wa mpango umeanza na ushirikishaji wadau umefanyika. Matokeo ya ushirikishwaji ni pamoja na wadau kuridhia kugawiwa Mikoa ya kufanyia kazi. Wadau hao ni pamoja na *World Lung Foundation, Plan International Care, Care International, Jhpiego, UNFPA na GIZ.*

Mheshimiwa Mwenyekiti, michango wanayoitoa ni kupanua Vituo vya Afya ili kuviwezesha kufanya upasuaji wa kutoa mtoto, kujenga vyumba vya upasuaji na upanuzi wa vifaa na vifaa tiba.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hizi ni baadhi tu ya hatua zinazochukuliwa na Serikali kuhakikisha kuwa fedha zaidi zinapatikana katika kuongeza bajeti ya mama na mtoto.

Mwisho, napenda kukuhakikishia Mheshimiwa Mbunge kwamba kupunguza vifo vya akina mama vitokanavyo na kujifungua bado ni kipaumbele cha Serikali na Wizara.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Riziki!

MHE. RIZIKI OMAR JUMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, namshukuru Mheshimiwa Waziri ambaye ametoa majibu kwa niaba ya Waziri wa Afya. Naomba niulize maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa majibu haya na *trend* ambayo nimeiona ya upatikanaji wa bajeti ya kupunguza vifo vya akina mama wakati wa kujifungua na watoto wachanga inaonekana kwamba bado Serikali haijakuwa na dhamira hasa ya kupunguza vifo vya akina mama na watoto. *(Makofi)*

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, haiwezekani kwamba bajeti inapungua mwaka hadi mwaka kutoka Shilingi bilioni nne hadi Shilingi milioni 1.5. Inaonekana bajeti ya mwaka ujao Mheshimiwa itakuwa zero. Sasa, naomba Serikali ituambie, ili kupunguza idadi ya vifo vya akina mama vinavyotokana na uzazi na kwamba wanawake hawa wameshakata tamaa ya uhai wao kutokana na kujifungua katika hali ambayo hairidhishi. Je Serikali inatuhidi nini kuhusiana na bajeti ijayo Mheshimiwa Naibu Waziri. (Makofi)

MHE. RIZIKI OMAR JUMA: La pili, Mheshimiwa Rais alizindua mpango ambao utekelezaji wake sijui umefikia kiasi gani; na Mheshimiwa Rais aliagiza kupewa taarifa kila baada ya miezi mitatu. Je, taarifa hiyo imepatikana kama alivyoagiza, na je, mafanikio ya mpango huo yakoje? Kwa sababu suala siyo mpango, ni utekelezaji. Nakushukuru. (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI MAENDELEO YA JAMII JINSIA NA WATOTO (K.n.y. WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII): Mheshimiwa Spika, suala la kupunguza vifo vya akina mama na watoto kimsingi ni kipaumbele. Nimhakikishie tu Mheshimiwa Riziki kwamba sasa hivi ipo kwenye mipango na miradi ya Matokeo Makubwa Sasa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusiana na mpango uliozinduliwa na Mheshimiwa Rais na utekelezaji wake na kutoa *feedback*, *feedback* ile kutokana kwa Wakuu wa Mikoa imedhihirisha wazi kwamba pamoja na bajeti ya Serikali katika Mikoa yetu kuna Bima ya Afya ambayo inaongeza jitihada za kupunguza vifo vya akina mama wajawazito. Lakini taarifa hizo zimethibitisha kwamba kuna uchangiaji wa papo kwa hapo, lakini pia taarifa hiyo imethibitisha kwamba kuna Mfuko wa Afya ya Jamii (*Community Health Fund*).

Mheshimiwa Mwenyekiti, pamoja na majibu haya, nimhakikishie Mheshimiwa kwamba bajeti ya Serikali haiwezi

30 JANUARI, 2015

kuwa zero, lakini nampongeza kwa kuwajali akina mama kama jinsi ambavyo Serikali na Wizara inawajali akina mama wajawazito na watoto wachanga. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea. Muda wetu wa maswali umekwisha kabisa. Tuendeleo na Wizara ya Maji, Mheshimiwa Neema Mgaya kwa niaba ya Mheshimiwa Rage!

Na. 51

Kuhusu Mradi wa Maji Uliojengwa na UNICEF

MHE. ISMAIL A. RAGE (K.n.y. MHE. NEEMA M. HAMID)
aliuliza:-

Je, ni lini Serikali itakarabati mradi wa maji uliojengwa na UNICEF miaka thelathini na nane iliyopita.

NAIBU WAZIRI WA MAJI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Neema Mgaya kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli mradi wa maji wa Kitaifa uitwao Wanging'ombe ulijengwa kuanzia mwaka 1978 hadi 1983 chini ya ufadhili wa Shirika la Maendeleo ya Watoto Duniani (*UNICEF*).

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kutambua umuhimu wa mradi huu, katika mwaka wa fedha 2010/2011 Serikali kupitia Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Maji ilimwajiri Mhandisi Mshauri ili kufanya upembuzi yakinifu na usanifu wa kina. Kazi zitakazotekelezwa ni pamoja na ukarabati wa bomba kuu kilometa 70, bomba za kusambaza maji zenye jumla ya kilometa 400 na kujenga mradi mpya kutoka chanzo cha maji cha Kipangwe kilichopo Mpanga Game Reserve kwa lengo la kuongeza wingi wa maji. Gharama za kuukarabati na upanuzi wa mradi huo ulikadiriwa kuwa Dola za Kimarekani milioni 57.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inaendelea kutafuta fedha ili kutekeleza mradi huu.

Aidha, katika hatua za muda mfupi kutatua tatizo la maji, Serikali kwa mwaka wa fedha 2013/2014 ilitumia Shilingi milioni 50 kwa ajili ya ukarabati wa mradi huo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali kwa mwaka wa fedha 2014/2015 imetenga Shilingi bilioni 2.5 kwa ajili ya kuukarabati mradi huo, likiwemo eneo la kutibia maji, yaani *treatment plant* na tayari kiasi cha Shilingi milioni 80 kimetumwa hadi sasa.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Rage!

MHE. ISMAIL A. RAGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, tatizo hili la maji la Wanging'ombe limechukua muda mrefu sana. Je, Waziri unaposema kwamba bajeti inayokuja mtaweka Shilingi bilioni 2.5, nichukulie kauli yako hiyo kwa uhakika?

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri!

NAIBU WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kama nilivyosema katika jibu langu la msingi, ni kwamba mwaka huu wa fedha ndiyo tulikuwa tumetenga Shilingi hizo 2.5, lakini pia tunayo mazungumzo na wafadhili ili kuweza kufadhili mradi huu na mazungumzo haya yatafanyika tarehe 29 mwezi huu. Kwa hiyo, ninachokisema hapa, nina uhakika nacho. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante. Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea. Swali letu linalofuata ambalo ni la mwisho ni la Mheshimiwa Dkt. Pudenciana Kikwembe, kwa niaba yake, namwita Mheshimiwa Chenge.

30 JANUARI, 2015

Na. 52

**Kuhusu Mradi wa Maji Mto Ugalla
kwenda Urambo**

MHE. ANDREW J. CHENGE (K.n.y. MHE. DKT. PUDENCIANA W. KIKWEMBE) aliuliza:-

Serikali kupitia Wizara husika ilisema kwamba maji kutoka Mto Ugalla yatapelekwa katika Wilaya za Urambo na Kaliua:-

Je, Mto Ugalla kwa sasa una maji ya kutosha kusambaza katika Wilaya ya Kaliua na Urambo?

NAIBU WAZIRI WA MAJI alijibu:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Dkt. Pudenciana Wilfred Kikwembe, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wizara ilituma timu ya wataalamu ili kufanya upembuzi wa awali wa chanzo cha maji ambacho njia ya bomba kuu ilipatikana kwa kuzingatia eneo lenye vijiji vingi vitakavyopatiwa huduma ya maji. Hivi sasa Wizara ipo katika hatua za mwisho za kumtafuta Mhandisi Mshauri atakayefanya kazi ya upembuzi yakinifu, usanifu wa kina na utayarishaji wa vitabu vya zabuni. Kazi hizo zitakapokamilika, ujenzi utaanza mara moja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu wingi wa maji, imependekezwa kuchukua maji katika makutano ya Mto Ugalla na Mto Malagarasi ambapo vipimo vya awali vinaonesha kuwa wingi wa maji yanayotiririka eneo hilo ni lita 279,200 kwa sekunde. Maji haya yanakadiriwa kutosheleza mahitaji ya maji safi kwa Miji ya Kaliua na Urambo pamoja na vijiji vya njiani vitakavyopitiwa na bomba kuu.

Aidha, katika mwaka wa fedha 2014/2015 Serikali imetenga kiasi cha Shilingi bilioni tatu kwa ajili ya kuanza ujenzi

30 JANUARI, 2015

wa mradi na itaendelea kutenga fedha katika mwaka wa fedha 2015/2016 ili kuendeleza mradi huo.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Chenge!

MHE. ANDREW J. CHENGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, namshukuru Mheshimiwa Naibu Waziri kwa majibu yake mazuri, nina maswali mawili madogo ya nyongeza.

La kwanza, Serikali inaweza ikatuambia ni lini huo upembuzi yakinifu utakamilika?

La pili, katika mwaka huu wa fedha, mradi huu hadi sasa umepata pesa kiasi gani? Yaani pesa iliyotolewa kwa mradi huu. Ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza niseme tu kwamba baada ya sisi kutuma Wataalamu na kufanya utafiti, tayari Serikali imeshaanza kuongea na wenzetu wa China na wameonesha nia ya kuweza kugharamia mradi huu na makadirio ya awali ni karibia Shilingi milioni mia mbili arobaini na mbili. Kwa hiyo, mazungumzo yanaendele.

La pili, ni kwamba wakati wowote sasa tutatuma fedha za kuanzia ambazo zimeshatengwa katika bajeti ya mwaka huu ili tuanze kumpata huyo Mhandisi Mshauri kwa kazi ambazo nilikuwa nimezitaja ikiwemo usanifu wa mradi huu.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, maswali yetu yamekwisha na muda umekwisha.

Nitakuomba Mheshimiwa Jenista, Waziri Ofisi ya Waziri Mkuu; Serikali ina majibu mazuri sana, na yanayoeleweka vizuri sana na yanakidhi majibu. Naomba myafanye yawe mafupi. Mnachukua muda mwingi sana kujibu maswali yenu ndani ya Bunge.

30 JANUARI, 2015

Waheshimiwa Wabunge, sasa nitawatambua wageni waliopo Bungeni asubuhi hii. Wageni walio ukumbi wa Spika, wageni wa Chama Wabunge Wanawake Tanzania (TWPG), ni Wabunge kutoka Bunge la Uingereza ambao ni Wanachama wa CPA, CAP UK Branch. Wageni hao ni Rt. Hon. Baroness Armstrong of Hilltop, Baroness Hodgson of Abinger CBE, Genevieve Grant-Thomson (Trainer and Coach), Mariam El-Azm, Delegation Secretary. Welcome to the Parliament of Tanzania and to Dodoma, and I am the President of CPA, Tanzania Branch. (Makofi)

Wageni kutoka Bunge la Kenya ambao ni Wajumbe wa Kamati ya Masuala ya Regional Integration ambao ni Mheshimiwa Christopher Nakuleu, Delegation leader; karibu sana Dodoma. Mheshimiwa Eric Keter, Mbunge; karibu sana. Mheshimiwa Anthony Kimaru, Mbunge, naomba nikiwaita msimame, kama hamfahamu Kiswahili *could you stand when I am addressing your name please.* (Makofi)

Mheshimiwa Joseph Kahangara, Mbunge; Mheshimiwa Anna Nyokabi; Mheshimiwa Ali Wario, Mbunge; na Bi Lynette Otieno, Delegation Secretary. (Makofi)

Sasa nawatambua Wageni wa Waheshimwai Wabunge; wageni sita wa Mheshimiwa Maria Hewa, Mbunge, ambao ni Viongozi wa UWT kutoka Ilemela Mwanza, wakiongozwa na Ndugu Agnes Kingu. Karibuni sana Dodoma. (Makofi)

Wageni wa Mheshimiwa Juma Sululu, Mbunge, ambao ni Viongozi wa Jumuiya ya Vijana wa Kibweni (Kibweni Youth Organization) wakiongozwa na Ndugu Kassim Salum Madaba, Makamu Mwenyekiti. Karibuni sana. (Makofi)

Wageni waliokuja kwa ajili ya mafunzo Bungeni, Wanafunzi 125 na Walimu 21 kutoka Shule ya Sekondari ya Zanka Dodoma. Karibuni sana. (Makofi)

Matangazo ya kazi. Mheshimiwa Margareth Sitta, Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Huduma za Jamii,

30 JANUARI, 2015

anaomba kuwatangazia Wajumbe wa Kamati yake kuwa leo saa 7.00 mchana kutakuwa na kikao cha Kamati katika ukumbi namba 227 ghorofa ya pili, jengo la Utawala.

Mheshimiwa Dkt. Hamisi Kigwangala, Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge (TAMISEMI), anaomba kuwatangazia Wajumbe wa Kamati yake kuwa leo saa 7.00 ukumbi namba 229 ghorofa ya pili, jengo la utawala kutakuwa na kikao.

Mheshimiwa Ledian Mng'ong'o, Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge masuala ya Ukimwi, anaomba kuwatangazia Wabunge wa Kamati hiyo kuwa leo saa 7.00 mchana kutakuwa na Kamati kwenye Ukumbi wa Msekwa 'C.'

Dkt. Faustine Ndugulile Mbunge wa Kigamboni anatoa tangazo kwamba kumekuwa na ongezeko kubwa la magonjwa yasiyoambukizwa, *non-communicable diseases* ikiwa ni pamoja na kisukari, kiharusi, shinikizo la damu na kansa nchini Tanzania. Athari za magonjwa zimeikumba jamii na pia Bunge lako Tukufu. Kutokana na hali hii, kuna umuhimu wa kuwa na Chama cha Wabunge ambacho kitahamasisha afya bora na jinsi ya kujikinga na magonjwa haya kwa Waheshimiwa Wabunge na jamii kwa ujumla. Chama hiki kitajulikana kama Tanzania *Parliamentary Non-Communicable Diseases Forum*.

Wabunge wanaopenda kujiunga na Chama hiki wanaombwa kukutana leo Ijumaa tarehe 30 saa 7.00 mchana ukumbi wa Pius Msekwa, baada ya kuahirishwa Bunge.

MWONGOZO WA SPIKA

Ahsante, nawashukuru sana. Mheshimiwa Suzan Lyimo!

MHE. SUSAN A. J. LYIMO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Nasimama kwa kanuni ya 68(7) kuhusu mwongozo.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, jana kuna jambo ama la ajabu au la hatari ambalo lilitokea ndani ya Bunge lako. Jana wakati unaanza kuchangia, Mheshimiwa Spika alizuia usiongelee suala la UDA.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo hili limetushtua watu wengi hususan watu wa Dar es Salaam kwa sababu tunajadili ripoti za Kamati, na ripoti hizi ni kwa mujibu wa ripoti za CAG kwa miaka mitatu mfululizo wamekuwa wakilizungumzia suala la UDA. Kwa taarifa nilizonazo, wafanyakazi wa UDA, Dar es Salaam sasa hivi wako hoi, hawapati mishahara yao. Sasa jambo hili linazua utata mkubwa kwa sababu jana Mwanasheria Mkuu wa Serikali amesema kwamba suala hili liko Mahakamani, lakini jambo la ajabu ni kwamba ripoti ya LAAC ambayo jana tumepatiwa, ukurasa wa 12 unaelezea kabisa suala la UDA.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nimesimama kuomba mwongozo wako. Ni kwa nini jambo hili lisijadiliwe wakati tunajua jukumu la Bunge ni pamoja na kujadili ripoti ambazo zimeletwa ndani ya Bunge lako? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, ni kweli jana Mwanasheria Mkuu alisimama na alitoa angalizo hilo, na Kiti kilitoa tamko. Lakini Kamati hii imeweka maazimio na mapendekezo. Kwa maana hiyo, naagiza Kamati ya Uongozi ikutane leo saa 7.00 tujadili suala hili ambalo lina utata mkubwa sana; na ukitazama kwenye kanuni zetu, kanuni ya 51, 51(4), na ukitazama kwenye Katiba Ibara ya 100, 101 bado Bunge linakuwa halipati fursa. *(Makofi)*

Kwa hiyo, nawaomba Waheshimiwa Wajumbe wote wa Kamati ya Uongozi tukutane saa 7.00 ili AG atueleze vizuri. Maana kuna mambo mengine yako Mahakamani, kuna mijadala mingine haihusiani na mambo ambayo yako Mahakamani, bado tunakosa fursa ya kuweza kujadili. *(Makofi)*

30 JANUARI, 2015

Kwa hiyo, Mheshimiwa natoa agizo kwamba saa 7.00 mchana baada ya kuahirisha kikao, Kamati ya Uongozi ikae ili sasa Kamati ya Uongozi ipate kuelimishwa na baada ya hapo *Ruling* itatolewa na Kiti.

KAULI YA WAZIRI

Kauli ya Serikali Kuhusu Mkakati wa Serikali wa Kutatua Changamoto za Soko la Sukari Nchini Iliyotolewa na Waziri wa Kilimo Chakula na Ushirika - Tarehe 30 Januari, 2015

NAIBU WAZIRI WA KILIMO CHAKULA NA USHIRIKA:

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa Kanuni ya 49 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Aprili mwaka 2013, naomba kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Taarifa kuhusu Mkakati wa Serikali wa kukabiliana na tatizo la soko la sukari nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali ilipokea malalamiko kutoka kwa Wadau mbalimbali kuhusu kuwepo kwa sukari nyingi inayoingizwa kutoka nje na hivyo kuathiri soko la sukari inayozalishwa na viwanda vya hapa nchini. Serikali imefanya utafiti wa jambo hili na kubaini kuwepo kwa sukari ambayo inaingizwa nchini kwa mifumo isiyo rasmi. Hivyo Serikali imechukua hatua mbalimbali ili kudhibiti hali hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kabla sijafafanua hatua ambazo Serikali imechukua ili kudhibiti soko la sukari, napenda kutoa maelezo yafuatayo kuhusu hali halisi ya tasnia ya sukari nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, uzalishaji wa sukari nchini kwa mwaka ni wastani wa tani 300,000 kwa matumizi ya kawaida. Kutokana na hali hiyo, takriban tani 290,000 huagizwa kutoka nje ya nchi ili kufidia pengo la uzalishaji ambapo tani 120,000 ni kwa matumizi ya kawaida na tani 170,000 ni kwa matumizi ya viwandani. Hata hivyo, uagizaji wa sukari kutoka nje hutegemea mahitaji halisi kwa wakati husika.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, uzalishaji wa sukari hapa nchini bada ya ubinafsishaji wa viwanda vya Kagera, Mtibwa, Kilombero na *TPC Ltd*, kati ya mwaka 1998 na mwaka 2000 umeongezeka kutoka tani 98,000, mwaka 1998 na kufikia wastani wa tani 300,000 kwa sasa. Ongezeko hilo limetokana na utekelezaji wa sera na Mikakati mbalimbali ya Serikali katika kuendeleza tasnia ya sukari nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, licha ya kuwepo kwa mafanikio, tasnia ya sukari inakabiliwa na chagamoto mbalimbali ikiwemo uingizaji wa sukari kwa njia za magendo, sukari inayopita nchini kwenda nchi jirani, sukari ya viwandani kuingizwa sokoni na kutumiwa kama sukari ya kawaida pamoja na miwa inayozalishwa na wakulima wadogo kukosa soko. Hali hiyo imesababisha kuyumba kwa soko la sukari inayozalishwa nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, utaratibu wa uagizaji sukari kutoka nje ya nchi kwa matumizi ya kawaida ili kufidia pengo la sukari inayozalishwa nchini na ile ya viwandani umeainishwa katika Kanuni za Sukari za mwaka 2010. Kwa mujibu wa Kanuni hizo ambazo zimetungwa chini ya Sheria ya Sukari ya mwaka 2001, Bodi ya Sukari Tanzania ndiyo yenye dhamana ya kutoa leseni kwa wafanyabiashara wanaohitaji kuagiza sukari kutoka nje ya nchi.

Pamoja na mambo mengine, Kanuni hizo zimeanzisha Kamati ya Ushauri ya ufundi ya Uagizaji Sukari ambayo ina jukumu la kuishauri Bodi ya Sukari juu ya kiasi, punguzo la kodi na muda wa kuagiza Sukari nchini. Kamati hiyo inaundwa na Wajumbe kutoka Serikalini na wadau kutoksa sekta binafsi ambao ni wenye viwanda (*CTI*), (*TCCIA*), Umoja wa Wazalishaji Sukari na Umoja wa Wakulima Wadogo wa Miwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kanuni za Sukari za mwaka 2010 zimeainisha utaratibu wa kuagiza sukari kwa matumizi ya kawaida na matumizi ya viwandani. Kwa Sukari ya matumizi ya kawaida kabla ya kuruhusu uingizaji sukari, Bodi hufanya tathmini ya kiasi cha sukari kinachohitajika kuagizwa katika kipindi husika kwa kuzingatia yafuatayo:-

30 JANUARI, 2015

- (i) Mahitaji ya sukari nchini na takwimu za sukari iliyopo sokoni;
- (ii) Kiasi kinachotarajiwa kuzalishwa kuanzia wakati wa tathmini hadi mwisho wa msimu;
- (iii) Matumizi ya Sukari kuanzia wakati wa tathmini hadi mwisho wa msimu; na
- (iv) Muda wa matumizi wa kiasi cha sukari kitakachopatikana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kubaini nakisi kwa kuzingatia takwimu za sukari katika maeneo hayo, Bodi ya Sukari hutangaza kwenye vyombo vya habari (hususan magazeti) kuutaarifu Umma juu ya uagizaji wa sukari kuziba pengo katika mwaka husika.

Kamati ya Ufundi ndiyo inayohusika kuchambau maombi na kupendekeza kwa Bodi ya Sukari mgao kwa kila mwombaji. Baada ya hatua hii, mapendekezo yaliyokubaliwa kuingiza sukari na punguzo la kodi hupelekwa kwenye Sekretariati ya ushirikiano wa Afrika Mashariki, ili yaweze kutangazwa kwa mujibu wa Sheria ya Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya mwaka 2004.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu Sukari kwa ajili ya matumizi ya Viwandani, Bodi ya Sukari hutangaza kwenye vyomnbo vya habari kuwataarifu watumiaji wa sukari ya viwandani kuomba kiasi cha sukari watakachohitaji kwa mwaka unaofuata. Bodi ya sukari hufanya tathmini ya kiasi cha sukari kinachohitajika kuagizwa na viwanda vinavyotumia sukari kama malighafi kwa kuzingatia takwimu za mahitaji halisi ya viwanda husika.

Baada ya tathmini hiyo, Kamati ya ufundi ya Uingizaji Sukari hupendekeza kiasi cha sukari kinachopaswa kuagizwa kwa kila kiwanda. Bodi huwasilisha mapendekezo hayo kwenye Kamati ya Taifa ya Punguzo la Kodi, yaani *Duty Remission Committee* chini ya Mpango wa Punguzo la Kodi,

30 JANUARI, 2015

ambapo wenye viwanda wanalipa ushuru wa forodha wa asilimia kumi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mapendekezo ya punguzo la kodi hupelekwa kwenye Sekretariati ya Ushirikiano wa Afrika Mashariki ili kuidhinishwa na Baraza la Mawaziri wa Jumuiya ya Afrika ya Mashariki.

Watumiaji wa Sukari ya Viwandani hupewa leseni za kuagiza Sukari na Bodi ya Sukari, baada ya kuchapishwa kwa *Notice* ya Kisheria katika Gazeti la Jumuiya ya Afrika Mashariki, yaani *EAC Gazette on Duty Remission Scheme*. *Notice* hiyo huonyesha jina la kiwanda, kiasi cha sukari kinachoidhinishwa na bidhaa zitakazozalishwa katika kipindi husika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, utaratibu uliobainishwa kwenye Kanuni za Sukari za 2010 ambao umeelezwa ndiyo uliotumiwa na Bodi ya Sukari katika kutoa leseni za kuingiza sukari nchini. Kiasi cha sukari kilichoidhinishwa na Bodi ya Sukari na kuingizwa nchini kwa matumizi ya kawaida ni kama ifuatavyo:-

(a) Kati ya mwaka 2011/2012 na 2012/2013, kiasi cha sukari kilichoingizwa nchini ni jumla ya tani 224,180 kati ya jumla ya tani 250,000 zilizoidhinishwa kwa matumizi ya kawaida.

(b) Mwaka 2013/2014, Serikali haikutoa idhini ya uingizaji wa Sukari, hivyo hakuna leseni zilizotoelwa na Bodi ya Sukari katika kipindi hicho.

(c) Mwaka 2014/2015 Kamati ya Ufundi ya Ushauri ya Uingizaji wa Sukari Nchini, ilipokutana mwezi Oktoba, 2014 kujadili hali ya Sukari nchini, ilipendekeza kwamba kusiwe na uagizaji wa sukari ya kuziba pengo la mahitaji na uzalishaji yaani (*gap sugar*) kwa mwaka wa 2014/2015.

Mapendekezo hayo yalitokana na hali halisi ya soko, kwa maana ya sukari iliyopo na matarajio ya uzalishaji.

30 JANUARI, 2015

Hata hivyo, kwa kuwa msimu haujaisha, inawezekana pendekezo hilo la kutoagiza sukari linaweza kubadilika na kuzingatia hali halisi ya uzalishaji wa ndani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sukari iliyoidhinishwa kuingizwa nchini kwa matumizi ya viwandani kwa kipindi cha kuanzia 2012/2013 hadi 2014/2015 ni kama hivi ifuatavyo:-

(a) Kiasi cha sukari kilichoingizwa kwa matumizi ya viwandani kati ya mwaka 2012/2013 na 2014 ni jumla ya tani 232,681.3 kati ya jumla ya tani 315,553 zilizokuwa zimeidhinishwa.

(b) Mwaka 2014/2015 jumla ya tani 182,765 za sukari ya matumizi ya viwandani ziliidhinishwa na kuagizwa na Kampuni 25 kama malighafi kwa ajili ya utengenezaji wa bidhaa hizo mbalimbali. Hadi kufikia tarehe 8 Januari, 2015 Kampuni hizo zilikwishapokea leseni ya kuingiza jumla ya tani 46,984 na kati ya hizo ni tani 36,103.5 tayari zilikuwa zimeingizwa nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inatambua uwepo wa tatizo la soko katika tasnia ya sukari nchini. Ili kukabiliana na tatizo hilo, Serikali imechukua hatua mbalimbali. Miongoni mwa hatua zilichukuliwa, ni kuunda Kamati Maalumu ya Makatibu Wakuu wa Wizara za Kisekta. Kamati hiyo Maalumu ya Makatibu Wakuu ilibaini kuwa sukari inayoingizwa sokoni kinyume cha sheria ina sura tatu kama ifuatavyo:-

(a) Sukari inayopita nchini kwenda nchi jirani (*transit sugar*) ambayo haifikishwi kwenye nchi iliyokusudiwa na badala yake kuuzwa nchini;

(b) Sukari inayoagizwa kwa matumizi ya viwandani (*industrial sugar*), lakini inauzwa madukani kama sukari ya kawaida; na

(c) Sukari inayoingia nchini kupitia njia zisizo rasmi, yaani bandari bubu.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kudhibiti soko la sukari, hatua zifuatazo zimechukuliwa na zinaendelea kuchukuliwa na Serikali:-

(a) Sukari inayopita nchini kwenda nchi jirani (*transit sugar*)

Serikali imeunda kikosi kazi kinachoratibiwa na Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA), ili kusimamia udhibiti wa sukari inayopita nchini kwenda nchi jirani. Kikosi Kazi hiki kinajumuisha pia vyombo vya Ulinzi na Usalama na Mamlaka ya Bandari Tanzania.

Pamoja na majukumu mengine, Kikosi Kazi hiki kinafuatilia sukari inapoingia kwenye maghala ya forodha (*Custom Bonded Warehouses*) hadi Sukari hiyo inapovuka mipaka ya Tanzania. Aidha, sukari yote iliyoingizwa nchini nchini kwa lengo la kupelekwa nje na bado iko nchini, itatozwa kodi kwa mujibu wa sheria.

(b) Udhibiti wa Sukari ya Viwandani ili isitumike na matumizi ya kawaida.

Kuanzia tarehe 31 Desemba, 2014 Wizara ya Viwanda, Biashara na Masoko kwa kushirikiana na Mamlaka ya Mapato, ilianza kufanya ukaguzi wa viwanda vinavyotumia sukari ili kupata takwimu za mahitaji halisi ya sukari ya viwandani. Ukaguzi huo unahusisha pia uhakiki wa kutambua kiasi cha sukari kilichopo katika viwanda vinavyotumia sukari ya viwandani vilivyopata idhini ya kuagiza au kuingiza sukari nchini.

Nia ya Ukaguzi huu ni kubaini iwapo kiasi cha sukari kilichoidhinishwa kwa matumizi kwa kila kiwanda husika kinawiana na uwezo wa kiwanda kuzalisha bidhaa husika. Hadi kufikia tarehe 6 Januari, 2015, Wakaguzi walikagua viwanda vya Dar es Salaam na hivi sasa Ukaguzi unaendelea katika Mikoa mbalimbali nchini.

(c) Uhakiki wa uhalali wa sukari iliyopo sokoni.

30 JANUARI, 2015

Bodi ya Sukari kwa kushirikiana na Mamlaka ya Chakula na Dawa (TDA), Shirika la Viwango Tanzania (TBS), Mkemia Mkuu wa Serikali na Jeshi la Polisi, imefanya na inaendelea na ukaguzi wa kushtukiza kwenye maghala ya sukari na maduka hapa nchini.

Katika ukaguzi wa hivi karibuni kwenye Mikoa ya Dar es Salalam, Pwani na Tanga, ilibainika kuwepo kwa sukari ya matumizi ya viwandani na madukani.

Aidha, ukaguzi ulibaini uwepo wa sukari ya matumizi ya kawaia yaani (*brown sugar*) iliyoingizwa nchini kutoka India, Thailand na Brazil kinyume cha sheria. Sukari hiyo yote ilizuliwa; na Jeshi la Polisi kwa kushirikiana na Mamlaka nyingine za dola linakamilisha upelelezi kwa ajii ya kuwafikisha Mahakamani watuhumiwa wote waliokamatwa kwenye zoezi hilo. Hata hivyo, zoezi la ukaguzi wa kushtukiza linaendelea katika Mikoa mingine nchini.

(d) Udhhibiti wa Sukari inayoingia kwa njia za Magendo.

Serikali imeunda Kikosi Kazi kinachoratibiwa na Mamlaka ya Mapato Tanzania, na kujumuisha Mamlaka ya Bandari na Vyombo vya Ulinzi na Usalma ili kudhibiti sukari inayoingia kwa njia za Bandari zisizo rasmi.

Kikosi Kazi hicho kiliweza kukamata Sukari ya Magendo katika eneo la Kunduchi na bandari bubu Mlingotini katika Mkoa wa Pwani – Bagamoyo; Mamlaka ya Mapato kwa kushirikiana na vyombo vya dola, inaendelea na hatua za kisheria dhidi ya wahusika ambao walikamatwa na sukari hiyo ya magendo.

(e) Punguzo la kodi (*tax remission scheme*) kwa sukari ya viwandani.

Kutokana na ukiukwaji wa matumizi ya sukari iliyopunguzwa kodi ambayo inatumika viwandani, Serikali kupitia Wizara ya Fedha inalifanyia kazi pendekezo la wadau

30 JANUARI, 2015

la kurekebisha mfumo wa punguzo la kodi (*duty remission scheme*) kwa sukari ya viwandani ili kila kiwanda kiwajibike kuthibitisha kwa *TRA* matumizi halisi ya sukari ya msimu uliopita kabla ya kupewa upendeleo wa kodi kwa msimu unaofuata. Pendekezo hili litawasilishwa katika bajeti ya mwaka 2015/2016.

(f) Maboresho ya mfumo wa usambazaji sukari.

Aidha, Serikali imezitaka Kampuni zinazozalisha sukari hususan Kampuni ya *Kilombero Sugar Limited* kuhakikisha sukari yake inasambazwa kwenye Mikoa ya Nyanda za Juu Kusini ambayo imekuwa haipati sukari kutoka Kampuni hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nitumie nafasi hii kusema kwamba hili lilishatekelezwa na bahati nzuri mimi nilifanya ziara katika Mkoa wa Mbeya na kuona kwamba kuna *Agent* ambaye tayari alishaanza kupeleka sukari katika Mkoa wa Mbeya na Mikoa mingine ya jirani. Lakini jitihada hizi zitaedelea kufanyika ili tuhakikishe kwamba Watanzania wanaendelea kutumia sukari ambayo inazalishwa Tanzania.

Hatua hii itasaidia pia kudhibiti sukari inayoingizwa kwa magendo kutoka nchi jirani za Malawi na Zambia.

(g) Marekebisho ya Kanuni za Sukari za Mwaka 2010.

Miongoni mwa upungufu ulioainishwa na wadau katika mfumo wa uagizaji na usambazaji wa sukari kwenye Kanuni za Sukari za mwaka 2010 ni muundo na majukumu ya Kamati ya Ufundi na Ushauri na Mamlaka ya Bodi ya Sukari katika kudhibiti sukari inayoingizwa nchini. Ili kurekebisha upungufu huo, Serikali inafanya marekebisho katika Kanuni za Sukari za mwaka 2010 ili kuongeza ufanisi.

30 JANUARI, 2015

(h) Kuhamasisha Uwekezaji katika tasnia ya sukari.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ili kupata ufumbuzi wa kudumu wa tatizo la sukari nchini, Serikali kupitia Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa imeanza kutekeleza mikakati ya kupata wawekezaji katika uzalishaji na usindikaji wa miwa kupitia viwanda vipya vya sukari hapa nchini.

Mikakati hii itawezesha kuongeza uzalishaji wa sukari kwa tani 150,000 ifikapo mwaka 2015/2016 na hivyo kuiwezesha nchi kujitosheleza kwa sukari.

Mpango huo wa matokeo Makubwa Sasa umeainisha eneo la hekta 294,000 kwa ajili ya uzalishaji wa sukari katika Mikoa ya Kagera, Kigoma, Morogoro, Mara, Mtwara, Pwani na Tanga.

Mashamba hayo ni kwa ajili ya uwekezaji ambayo yanamilishwa kupitia utaratibu wa zabuni chini ya TIC. Hadi sasa shamba la Bagamoyo lililoko Wilayani Bagamoyo Mkoani Pwani lenye ukubwa wa hekta 20,374 limeshapatiwa hatimiliki kwa mwekezaji Bagamoyo *Eco Energy (BEE)*. Aidha, shamba la Kitengule lililoko Wilayani Karagwe Mkoani Kagera, limepatiwa hatimiliki kupitia mwekezaji wa Kampuni ya *Kagera Sugar Company Limited*.

Mikakati hiyo inahusisha pia uwekezaji katika shamba la Ruipa na uhamasishaji unafanyika kwenye maeneo ya Kilombero na Mtibwa ili kupata wawekezaji wa Viwanda vidogo na vya kati vitakavyowasaidia wakulima wadogo.

Mashamba mengine katika orodha hiyo yapo katika hatua mbalimbali za kuyatafutia hatimiliki na ukamilishaji wa kazi nyingine kuhusiana na uwekezaji ikiwemo kuweka

30 JANUARI, 2015

miundombinu ya barabara, umeme, maji na kadhalika kwa ajili ya uzalishaji wa sukari.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hitimisho. Pamoja na maelezo yote ya Serikali tuliyosema hapo juu, Serikali imegundua kuwa tasnia hii ya sukari inakumbana na mifumo isiyo rasmi ya uagizaji wa sukari, udhibiti wa soko na uuzaji wa sukari nchini.

Wakati mwingine matatizo haya yamesababisha bei ya sukari kupanda bila uwiano kutoka eneo moja hadi eneo lingine la nchi yetu hata kama sukari ipo ya kutosha nchini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inayo dhamira kamili na dhati kuhakikisha inashughulikia suala hili ipasavyo kama ilivyofanya katika maeneo mengine.

Mfano, kwa muda mrefu nchi ilikuwa na tatizo la bei za mafuta kutofautiana, lakini Serikali kupitia kanuni na sheria, iliweza kuweka mazingira yaliyosababisha bei hizo za mafuta kuwa na uhalisia kwa kiwango cha kutosha. Tunatambua sukari ni bidhaa muhimu, hivyo Serikali inawahakikishia wananchi wote itafanya kila liwezekanalo kulipunguza tatizo hilo kama siyo kulimaliza kabisa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inaendelea kutekeleza mikakati iliyoelezwa yenye lengo la kutatua changamoto zinazoathiri soko la sukari hapa nchini.

Aidha, ukaguzi na uchunguzi ambao haujakamilika unaendelea kufanyika katika maeneo niliyoyaeleza. Ni matumaini ya Serikali kuwa utakapokamilika, utaimarisha zaidi udhibiti na usimamizi wa bidhaa hii ya sukari.

30 JANUARI, 2015

Vile vile ni matarajio ya Serikali kuwa mikakati hii ya udhibiti itasaidia ustawi wa tasnia ya sukari, hivyo kuwezesha wazalishaji wa ndani kuzalisha zaidi kwa mahitaji ya soko la ndani na kuwa na ziada ya sukari chini na hivyo kuongeza pato la Taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuwasilisha.
(Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante.

HOJA ZA KAMATI

**Taarifa ya Kamati ya Hesabu za Serikali Pamoja na Maoni
na Mapendekezo yaliyomo kwenye Taarifa Hiyo**

**Taarifa ya Kamati ya Hesabu za Serikali za Mitaa Pamoja
na Maoni na Mapendekezo Yaliyomo Kwenye
Taarifa Hiyo**

**Taarifa ya Kamati ya Bajeti Pamoja na Maoni na
Mapendekezo Yaliyomo kwenye Taarifa Hiyo**

(Majadiliano yanaendelea)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea. Mchangiaji wetu wa mwanzo asubuhi hii ya leo ni Mheshimiwa Assumpter. Mheshimiwa Assumpter, subiri kidogo!

Waheshimiwa Wabunge, nilipotangaza majina ya wageni kutoka Bunge la Kenya, orodha niliyopewa haikuwa sahihi. Nawaomba radhi Waheshimiwa Wabunge kutoka Kenya kuwa orodha ya majina iliyokuja haikuwa ya majina yenu. Sasa nichukue nafasi hii kuwatambua ili Bunge hili liwakaribishe na uwepo wenu utambulike na Bunge hili la Jamhuri ya Tanzania.

30 JANUARI, 2015

Namwita Mheshimiwa Christopher Nakuleu (*delegation leader*), Mheshimiwa Ally Didoraso (Mbunge), Mheshimiwa Florence Mwikalu Kimaru, Mheshimiwa Emmanuel Wangwe, Mheshimiwa David Karithi, Mheshimiwa Mark Lemonokoi na Bi. Lynette Otieno. Hata kama hawapo, si *Hansard* ipo!

Mheshimiwa Assumpter, endelea!

MHE. ASSUMPTER N. MSHAMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipatia nafasi ya kuchangia katika hoja hizi tatu zilizopo mbele yetu.

Kwanza, nitoe shukrani mbele za Mungu na mbele ya Bunge lako tukufu. Pia, napenda nianze kabisa kwa kuwapongeza Wilaya yangu ya Misenyi kwa kupata hati ya kuridhisha kwa miaka mitano mfululizo. Kwa kweli katika hilo nawapongeza sana. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja yangu ya kwanza nitaongelea kuhusu Wakala wa Nishati Vijijini. Nakumbuka hapa Bungeni tulitunga sheria ya kwamba katika kila lita moja ya mafuta ya petroli itakuwa inatoka shilingi 50/= kwa ajili ya kwenda kuongeza nguvu kwa Mamlaka ya Umeme Vijijini ambayo kwa kweli mpaka sasa au kwa kipindi kirefu wamekuwa wakifanya kazi vizuri, nawapongeza sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kuna tatizo limetokea ambalo sasa hivi linasababisha hiki kitu kisiende kama ilivyokusudiwa. Tulitenga hizo fedha na tuka *ring fence*, ina maana kwamba hizo fedha haziruhusiwi kutumika kwa kitu kingine isipokuwa kwenda REA. Lakini, kwa taratibu ambazo zimetokea hizi fedha zimeshindwa kwenda kwenye mfuko wa REA na matokeo yake miradi mingine imesimama au imezorota.

Sasa mimi naomba na niweze kueleza kwamba katika Jimbo la Nkenge tumeona nguzo zimesimikwa maeneo mengi sana na kwa kweli katika hilo tunashukuru. Lakini, kipindi kifupi tu nimeweza kufuatilia, naona nguzo tu,

30 JANUARI, 2015

lakini wale watu wanakuwa wanafanya kazi hawajaendelea kufanya kazi. Tulipofuatilia ni kwamba fedha hazijaenda.

Sasa, mimi naiomba Wizara ya Fedha itakapokuja wakati wa kujibu hoja zetu, itusaidie kueleza kwa nini hizo fedha hazijaenda na kitendo cha kutopeleka hizo fedha ni kwamba imekiuka au imevunja sheria.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, mimi naomba sana, tumewaahidi Watanzania kwamba mpaka Juni umeme utakuwa unawaka nchi nzima kwa ile awamu ya kwanza na ya pili, sasa watu wanasubiri kuona huo umeme.

Sasa tunaomba Mheshimiwa Waziri atakapokuja atusaidie kueleza je, lini atarudisha hizo fedha ili ziende zikafanye kazi kama ambavyo Bunge tulikuwa tumekusudia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatizo hilo liko na kwenye barabara hivyo hivyo, fedha za barabara hazijaenda, zimetumika tofauti na utaratibu ulivyowekwa, matokeo yake mimi kwenye Jimbo langu barabara ya kutoka Katoma kuelekea Kashenye ina hali mbaya sana. Barabara ya kutoka Kyaka kuelekea Minziro ina hali mbaya na hivi tunakaribia kuingia kwenye mvua itakuwa haiwezi kupitika. Kutoka Mshenye kuelekea Ruzinga hizo barabara ziko katika hali mbaya na nina uhakika baada ya miezi miwili zitakuwa hazipitiki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nimwombe Mheshimiwa Waziri atakapokuja atusaidie kuelewa hizo fedha zilienda wapi, kwa nini hazijafika kwenye mifuko inayotakiwa. Maana kusema kweli tulikuwa tumejikomboa na hiyo ni sheria, atusaidie atazipeleka lini fedha hizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna suala lingine la matatizo sugu ya matumizi mabaya ya fedha. Naweza kusema kwamba huu umekuwa kama wimbo, kila tunapokuja katika Bunge hili tunaimba wimbo huo, matatizo ya matumizi mabaya. Ni lini tutaweza kuja tunasema angalau sasa matumizi ya fedha yamekuwa mazuri.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, vinavyosababisha matumizi mabaya ya fedha, mimi naweza nikaanza hasa na ile Sheria ya Manunuzi. Hii Sheria ya Manunuzi tumeiongelea sana na tumekuwa tukisema kwamba hii sheria ni vyema ikaletwa hapa Bungeni ili tuweze kuibadilisha. Sheria hii inatoa mwanya mkubwa sana wa kufanya matumizi mabaya ya fedha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna kamchezo kanakofanyika sasa hivi, wakandarasi au wazabuni wanapangiana, anayekwenda kutengeneza barabara, atakaye-*supply materials* na mwingine atakayefanya ujenzi labda wa maabara au madarasa. Kwa hiyo, wanapanga, huyu ambaye anataka a-*win tender* ya barabara atajifanya ameweka fedha kidogo, lakini utakuta ni fedha nyingi sana sana hata kama wenzake wame-*bid* kwa kuweka kiwango kikubwa. Kwa maana hiyo, matokeo yake atashinda huyu mwingine ambaye ameweka fedha ndogo, lakini kwenye uhalisia siyo fedha ndogo. Kwa hiyo, hiyo tu inatosha kabisa kama hatutaiangalia, ni chanzo kimoja kinachokula fedha ya Serikali vibaya sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Je, ni lini Serikali italeta utaratibu mpya ambao unaonyesha mtu anunue moja kwa moja, kama ni *cement* kwa nini Halmashauri isinunue kiwandani? Kama ni barabara kwa nini tusingalie thamani ya fedha iliyotengeneza barabara ndiyo kweli inayotakiwa? Kwa hiyo, mimi naweza nikasema katika maeneo mengi kinachotusumbua ni hiyo sheria liyokuwa kama kiinimacho kwamba hii sheria inafanya tununue vizuri, lakini mimi ninachoona ni kwamba imeongeza tu ulaji wa fedha na matumizi mengine mabaya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano, tumesoma katika taarifa ya Kamati ya LAAC, kuna watu wandlipwa mishahara hewa. Kwanza, hiyo inanishangaza, unawezaje ukamlipa mtu hewa, kwa sababu ulipaji uko wazi na Mkurugenzi anao watu wake anawajua, inakuwaje kunakuwepo na malipo hewa? Mimi nilichokuwa natamani ni kwamba katika kutoa hati safi au hati za kuridhisha kwa

30 JANUARI, 2015

nini tusiweke na hicho kipengele cha kuona kwamba katika Wilaya hakuna watu hewa ambao wamelipwa na watu hao katika Wilaya hiyo waweze kupewa kitu cha kuonesha kwamba hawa watu wamefanya vizuri?

Hivyo hivyo, napenda kuuliza, kama huwa tunafanya sensa au kama huwa tuna fanya *inventories*, kwa nini kila Halmashauri tusiweke utaratibu wa kujua kwa Mkurugenzi ana watu wangapi kabisa *physical* ambao wako kazini? Tunaendelea kuimba huo mwimbo wa hewa hewa, na watu ukimwambia kuna malipo hewa, tunaonekana wote kama tupo sijui gizani. Unawezaje kutamka kwamba kuna malipo hewa na umelipa wewe? Kumbé unajua kuna malipo hewa na umelipa!

Kwa hiyo, mimi naomba twende tufanye uhakiki, kama inawezekana Mkurugenzi ajue walimu wake ni wangapi kwa kuwaona usoni, watu wake ni wangapi kwa kuwaona usoni, na najua tukifanya hivyo, hakuna malipo hewa ambayo yatatokea, yanatokea kwa sababu watu tumeamua kuweka kamlango ka kichocho ka kula.

Sasa, mimi kuna kitu sikukielewa katika ushauri walioutoa LAAC, ya kwamba Hazina kulipa moja kwa moja inaleta nafasi. Lakini, mimi nakumbuka Mheshimiwa Waziri alitueleza hapa kwamba kuna kiwango cha fedha baada ya kulipa moja kwa moja kimeokolewa. Sasa mimi nashindwa kuelewa, Je, hiyo njia ya kulipa moja kwa moja kutoka Hazina inapunguza au imeongeza ulipaji hewa? Labda hapo baadaye Mheshimiwa Waziri atatusaidia tuweze kuelewa hiyo njia ni ya namna gani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la mwisho, katika kila Halmashauri kuna kipengele cha vijana na akina mama kupata fedha 10%, yaani 5% ni za vijana na 5% ni za wanawake. Lakini mpaka leo akina mama ukiwauliza hawana habari na kitu hicho. Mimi naomba cha kwanza, kwa sababu wao wanapokusanya, zile fedha zinazokwenda Mfuko Mkuu, kwa nini zisitoke kule zimeishakatwa hiyo 5% ya wanawake na vijana na tunaona vijana wanahangaika

30 JANUARI, 2015

wapo mitaani hawana kazi, tunaona wanawake wanauza maandazi, wanashinda wanauza vitumbua lakini hawapati msaada wowote! (Makofi)

Kwa hiyo, ushauri wangu mimi nilikuwa naomba hivi, kama inawezekana Wabunge wenzangu mnikubalie, hiki kiwe kipengele kimojawapo, ile Halmashauri itakayoonesha kwamba imetoa 5% kwa wanawake na vijana, iwekwe kwenye lile la kusema ni hati safi au hati ambayo inaridhisha. Huwezi kusema hati inaridhisha lakini wanawake wanashinda hawana misaada na tumeishajiwekea mlango wa kusaidia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi naomba sana, nimewauliza wanawake na vijana wa jimbo langu, nimewatembelea, hawana msaada huo. Mwingine anasema tumepewa 200,000/=, hivi 200,000/= zina uwezo wa kusaidia vijana 10 kufanya mradi wowote? Wanawake unakuta wako 30, eti wanapalekewa 300,000/=. Hiyo 300,000/= kweli inaweza kumsadia mwanamke kufanya jambo lolote?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, tunataka kwanza tuelewe kwamba fedha ngapi zimetengwa kwa kila Halmashauri kwa ajili ya vijana na kwa ajili ya wanawake. Ama sivyo, huyo Mkurugenzi anayekuwa anakiuka hilo aonekane kwamba hafai kuendelea kuwa Mkurugenzi. Nadhani hiyo ikiwekwa kipaumbele, vijana mnaowaona wanazurura mjini, watakuwa hawazururi tena, watakuwa hawaandamani tena, watakuwa hawafanyi mambo maovu, lakini wanajiona kama wameachwa pembeni na mambo mengine yanaendelea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, mimi naomba hilo liwe mojawapo ya suala la kuweza kuisema Halmashauri inapata hati safi kwa kuweza kuweka kipengele cha kuwapa wanawake.

Katika haya machahe mimi naamini kabisa kwamba, Mheshimiwa Waziri atakapokuja atatueleza zile fedha tulizopanga kwenda kwenye umeme zimekwenda wapi na zile fedha tulizopanga kwenda kwenye barabara

30 JANUARI, 2015

zimekwenda wapi na lini atazitoa ili tuweze kuendelea na mradi ambao tunasikia mwezi wa Juni unatakiwa uwe umekamilika, ili hata tutakapokwenda kuimba "iyena iyena" kule, watu waweze kuona kuna vitu vimefanikiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana kwa kunipatia nafasi. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Ahsante. Sasa namwita Mheshimiwa Godbless Lema.

MHE. GODBLESS J. LEMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru.

Mheshimiwa Mwenyekiti, *ghetto* ni chumba kimoja ambacho mara nyingi huwa wanakaa vijana wengi na mara nyingi huwa hakuna utaratibu maalum, anayewahi kitandani siku hiyo ndiye atalala, chakula kikipikwa kinaweza kikaliwa kabla hakijaipuliwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kupitia hizi Taarifa za Kamati, *my country is like a ghetto*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, *issue ya Escrow* ime-set *precedence* mbaya sana, ukipitia Taarifa za Kamati zote unaona wizi na ubadhilifu uliofanyika katika taifa hili, unaona bilioni 60, bilioni 20, dola milioni 23. Lakini, kwa sababu hivi karibuni tumetoka kwenye wizi wa bilioni 300, Bunge halionekani kutetemeka sana kwa sababu ya hiyo *precedence* ambayo wizi wa *Escrow* ulishai-set.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini najiuliza sana kwamba, nimepitia taarifa ya bajeti, nchi hii ina-suffer *financially*, nchi hii haina fedha. Nimeangalia kwa mfano, katika miradi ya maji, katika fedha iliyokuwa imetengwa kwa mwaka huu unaoishia 2013/2014, ni 16% tu ndiyo fedha iliyotolewa kwa ajili ya utekelezaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini nilishawahi kusema hapa kwamba maji ni biashara, maji ni biashara ambayo

30 JANUARI, 2015

haihitaji *strategy* yoyote ya *marketing*, unajiuliza Serikali ambayo inashindwa hata kuchuma fedha kupitia kwenye huduma ya maji, Serikali hii ni Serikali ya aina gani?

Mheshimiwa Mwenyekiti, na ndiyo unashangaa unapoona ma-*model* wanaanza kufikiria kuwa Marais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, inasababishwa na kwenye *Cabinet* mnavyokaa. Mnavyokaa huko kwenye *Cabinet*, *thinking* zenu hazionyeshi *creativity* ya kubadilisha hii nchi, ndiyo sababu leo *issue* ya maji ambayo ingeweza kuleta fedha katika taifa hili, ukipeleka mita 2,000,000 Tanzania, kwenye kila mita kama kuna maji nchi hii, kila mwisho wa mwezi nchi ikapata faida ya shilingi 10,000/= tu katika kila mita, katika mita hizo 2,000,000, nchi inaweza kuwa inapata faida ya zaidi ya shilingi bilioni 20 kila mwezi, lakini Serikali haioni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye uchukuzi ilitengwa shilingi bilioni 448, Serikali imetoa *only 17%* ya hiyo fedha kwa ajili ya maendeleo katika Wizara husika. Ni hatari sana! Na ukisoma mapendekezo ya Kamati ya Bajeti, inashauri kuwepo na mikakati na utaratibu wa kutafuta vyanzo vingine vya ukusanyaji kodi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama nchi hii haitakuwa na mkakati maalum wa kufufua viwanda, leo asubuhi nimeongea na Mheshimiwa Waziri Kigoda, ananiambia *General Tyre* inahitaji bilioni 20 ili iweze ku-*take off*. Serikali inakosa bilioni 20 kufufua kiwanda cha matairi, na *Continental* ya Ujerumani wanataka wauze hisa zao ambazo wanazo 16% kwa dola milioni moja, dola milioni moja ni shilingi bilioni 1.7.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali inashindwa kufufua kiwanda cha matairi kwa fedha ambayo ni michango ya *sendoff* kwa watu wenye fedha. Yaani dola milioni moja ni ya kuwalipa *Continental* ili waachie hizo hisa ili *General Tyre* iweze ku-*take off*, ni fedha ambazo huwa zinachangiwa Wabunge humu ndani waende wakaolewe na ndoa wakati mwingine zinashindikana. Serikali imekosa fedha hiyo!

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, hiyo inasababishwa na mnapokutana kwenye vikao vyenu Waheshimiwa Mawaziri, mara nyingi sana mnakwenda kutafuta *group pictures* badala ya kushauri namna gani ya kuipeleka hii nchi mbele. Ndiyo maana Mawaziri wanashinda kwenye *Instagram*, *Facebook*, kwenye miandao ya *JamiiForum*, wanapiga picha za kung'aa, halafu wanafikiri wanaweza wakaongoza nchi hii, kwa sababu kwenye vikao vyenu vya maamuzi vya kutafuta ufumbuzi wa taifa hili mnajadili mambo ambayo hayana kina cha mawazo na ndiyo maana nchi hii inakufa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo *General Tyre* ingefufuka, *demand* ya matairi kwa nchi hii ni kubwa. China, Thailand, Korea, Marekani na Japan wanaingiza Matairi Tanzania. Ukiweza tu kutengeneza mkakati wa kibiashara ya kwamba matairi ya Serikali, ya Halmashauri na Taasisi nyingine za Umma yote yatanunuliwa kwenye kiwanda cha *General Tyre*, kile kiwanda hakiwezi ku-meet hata hiyo *demand*. Lakini bado watu wanashindwa kufikiria.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo maana nikasema *my country is like a ghetto*, kwamba nchi hii imekosa kabisa ubunifu ndiyo maana mnazidi kulalamika. Ukiangalia mapato yaliyopatikana katika ukusanyaji wa kodi katika sekta ya madini katika taifa hili katika mwaka wa fedha huu ni bilioni 150 nje ya bilioni 493 ambazo Wizara ilikuwa imekusudia. Bilioni 150, dhahabu inachimbwa nchi nzima imekuwa mahandaki, *Tanzanite* inachimbwa, kila mahali kumefukuliwa.

Serikali inakusanya bilioni 150 kwa mwaka kwenye madini ya dhahabu. Ukienda Arusha, hizi fedha wanazo vijana wanaofanya biashara mitaani, lakini Serikali ndiyo inakusanya hii kodi kwenye sekta nzima ya madini. Kenya kwenye *horticulture* peke yake, wanakusanya *over two billion* kwa mwaka, *over two billion dollars* kwa mwaka, Tanzania mmekusanya dola bilioni 150 kwenye sekta ya madini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo maana nikasema hii nchi ni kama *ghetto*. Hakuna *seriousness*. Tungeweza

30 JANUARI, 2015

kujipanga kwenye utalii, msingekuwa mnaongeza ongeza kodi za hovy hovy kwa wananchi huko mitaani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo Waziri wa Utalii anaondoka nchini kwenda kutangaza utalii, anaondoka hapa na *Aunt Ezekiel*, sijui amekuwa Mess huyo? Unamwambia umeenda na *Aunt Ezekiel* wapi? Anasema ameenda kunisaidia kutangaza Utalii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, magazeti yameandika. Wizara ya Maliasili na Utalii, kila siku Waziri yuko Ulaya. Mbuga za Wanyama ziko Tanzania, kila siku Waziri anashinda Ulaya, kila siku Waziri anashinda *Airport!* Sekta ya Utalii peke yake ingetengenezewa mkakati, ingeweza ku-*transform* uchumi wa nchi hii, lakini Mheshimiwa Waziri pamoja na mwenzake mmoja wao ni mabingwa wa kupiga picha na wanapendeza sana, na kwa sababu katika maamuzi yenu huko ya vikao haionekani kama kuna *seriousness* ndiyo sababu kila mtu anafikiri anaweza akawa Rais wa nchi hii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Arusha barabara ya Mzunguko *Bypass*, tulikuwa kwenye kikao pamoja na Katibu Mkuu wa Uchukuzi na Waziri, *ADB* wametoa fedha kwa ajili ya kujenga ile barabara ya mzunguko, Serikali inatakiwa itoe fidia shilingi bilioni 20. Serikali inakosa bilioni 20, inatenga shilingi bilioni moja kwa ajili ya fidia ili barabara ianze kutengenezwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kama kwenye masuala *serious* kama haya hauoni *commitment* ya Serikali, ukiangalia hiki kitabu mwanzo mpaka mwisho Kamati hizi zote ni wizi. Hata kama nchi hii itakusanya shilingi trilioni moja au mbili kwa mwezi, kama wizi huu hautasimama, nchi hii haiwezi kubadilika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa naangalia hapa kwenye hii taarifa ya *PAC*, kwamba, *ATCL* imefikaje hapa na Mheshimiwa Waziri jana amesema, Taifa hili linalipa zaidi ya dola milioni 40 kwa mkataba lililoingia wa kizembe kwa ndege ambazo zilifanya kazi mwa miezi sita zikaondoka, leo

30 JANUARI, 2015

Serikali ime-engage *commitment* ya kulipa fedha iliyobaki dola milioni 23. Dola milioni 23 nusu yake ingetosha kufufua kiwanda cha *General Tyre*, lakini fedha hii inalipwa na ndege zilifanya kazi kwa miezi sita tu!

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa ukisema nchi hii ni kama *ghetto* sio kwamba unakashifu, ni kweli. Unajiuliza, hivi wamekosekana watu wenye *capacity* ya ku-*bargain* kwamba, nchi hii ndege zilizofanya kazi kwa miezi sita zikaondoka bado wameingia kwenye mkataba wa kulipa mabilioni ya fedha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye ripoti hii, wote tunapita *VIP* pale Dar es Salaam, leo ukinipa shilingi bilioni mbili nikujengee lile jingo, nakurudishia chenji shilingi milioni 500. Lile jengo ni *hall!* Ni *hall* na *tiles* na mabomba ya watu kujisaidia na vi-*perfumes* vile vidogo wameweka na zile AC za Kichina ambazo zimekufa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hebu niambie takribani zaidi ya shilingi bilioni 9 kwenye lile jengo unazona wapi? Haya mambo yanaongelewa kama kawaida, yanaongelewea kama kawaida na yanachukuliwa kama kawaida. Watu humu ni wajenzi, shilingi bilioni 9 mpaka 12 kwenye lile jengo zinatoka wapi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Zitto mwaka 2012 aliuliza swali hili humu Bungeni na likajibiwa kimizengwe. Leo fedha zimeliwa hakuna mtu anayewajibika. Kwa sababu juzi juzi kulikuwepo na ufisadi wa zaidi ya bilioni 300, leo bilioni 9 hadi 12 inaonekana kama ni *peanut*, kwa hiyo sasa hivi mtu akiiba shilingi bilioni moja, hataonekana kama ni mwizi. Halafu Waheshimiwa viongozi mmekaa mmetulia. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo maana hata jana, wakati Mheshimiwa Waziri Chikawe anashambuliwa, mimi nilitoka nikamfuata nikamwambia tatizo siyo lako, tatizo hii nchi imekuwa kama *ghetto*. Leo Jeshi la Polisi, Chagonja haamini kama Rais ameishafanya uteuzi wa *IGP*. Jeshi la Polisi limepasuka hili na mimi nikiwaambia na mimi ninalichunguza,

30 JANUARI, 2015

Jeshi la Polisi limepasuka, ma-*RPC* wanalalamika, Chagonja haamini kama Rais ameishafanya uteuzi wa *IGP*, wanafanya *sabotage*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, na mimi nasema hata hizi bunduki zinazoibiwa inaweza ikawa ni mkakati wa Chagonja kum-*sabotage IGP*, Mheshimiwa Chikawe anajua, watu wote Bungeni wanajua, lakini kila mtu anasema polepole.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii nchi ni kama *ghetto*. Yaani hii nchi ni kama *ghetto* kabisa, hujui Serikali iko wapi, na tukiongea humu kuwashawishi wananchi wawe imara mnasema sisi tunachochea vurugu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, hebu niambie kwa nchi yenye watu makini kama Libya na Tunisia wapate hiki kitabu halafu hii nchi igeuke kuwa yao, nyie wote mnaenda kaburini. Wizi wa ajabu humu! Kila *page* wizi, kila *page* wizi, mishahara hewa!

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiangalia Halmashauri ametoka kusema Mheshimiwa Assumpter hapa, mishahara hewa anayelipa anaenda wapi? Pale Arusha Mjini, Mheshimiwa Ghassia nisaidie, wamejaa wajanja wajanja. Wakuu wa Mikoa, tena huyu aliyeondoka, wanaingilia Halmashauri! Ma-*DC* wanaingilia Halmashauri! Wanakwenda wana-*control* mpaka tenda ni nani apewe, nani asipewe. Mkuu wa Mkoa na Mkuu wa Wilaya wanakusanya ushuru. Tukisema mnasema tunapiga kelele.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hali ilivyo, haya mambo wananchi wanasikia, wanaona, haya wanasikia, wanaona. Hakuna siku Bunge hili mijadala imeendelea bila wizi kutajwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni lini tutafika mahali tujadili *manifesto* au *policy* ya kuiteleka nchi mbele bila kutaja wizi, ni lini? Nchi zilizoendelea kuna wakati ambao chama cha siasa kinakosa ajenda dhidi ya mpinzani wake kwa sababu

30 JANUARI, 2015

kila kitu kiko *perfect*. Sisi nyie mkitawala kwa wema, mtawale kwa sababu lengo la CHADEMA ama la CUF siyo kushika madaraka, lengo letu sisi ni kuona nchi hii inabadilika. Leo CCM ikiongoza nchi hii miaka 100 lakini maisha yetu yakawa bora ni sawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini ninyi mkiharibu nchi, ninyi ni watawala na ndiyo maana ni muhimu sana tuwaombee, mkiharibu nchi hamharibu CCM, mkiharibu utawala mnaharibu Tanzania ambayo watoto wetu wanaishi ndani yake. Tukisema, tena tunaosema ukweli tunaitwa wahuni, lakini huwa hatuogopi kwa sababu ukiona wewe ambaye unasema ukweli unaungwa mkono na watu ambao hawajui ukweli, maana yake ni sawa na kufikiria kwamba, shetani anaweza akaifurahia Quran au Biblia kuzimu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hali ilivyo sasa kama Mungu angekuwa anashusha aya ama anaandika vitabu, katika zile Amri Kumi za Mungu; usiibe, usiue, usimshuhudie jirani yako uongo, amri nyingine ya Kumi na Moja ambayo Mungu angeongeza ingekuwa ni "usiwe CCM"! Mimi ninawaambia ni ingekuwa usiwe CCM. *(Kicheko)*

Mmeifanya nchi hii imekuwa hovyoy! Yaani jana Mheshimiwa Zitto anasoma mwanzo mpaka mwisho, hakuna mahali unaona kuna ajenda ya maana. Fedha, fedha! Ikaja Kamati ya LAAC, LAAC fedha, fedha, ubadhirifu, ubadhirifu, ubadhirifu, ufisadi.

Mimi niseme tu kwamba, mna bahati Jeshi la Wananchi wa Tanzania, hasa viongozi wa juu mnawalinda vizuri. Kwa hali hii, wala siyo sisi, kwa hali hii iko siku mnaweza mkajikuta mmeharibu hii nchi.

Shughulikieni watu, ninyi ni Serikali. Mbona tukiandamana kwa ajili ya haki mnatupiga vizuri! Hawa wanaolipa mishahara hewa, hawa wanaojenga majengo kwa gharama za uongo, mikataba hakuna, mbona hamuwashughulikii? Hii kimsingi... *(Makofi)*

30 JANUARI, 2015

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante sana. Ni kengele ya pili.

Waheshimiwa Wabunge, *Director of Human Resources*, Mama Kippa, anawatangazia Wabunge wote Wakatoliki kwamba, leo Ijumaa saa saba mchana, kutakuwa na ibada katika *Chapel* ya Bunge kwa kuwa Jumatano hamkusali. Wote mnakaribishwa.

Waheshimiwa tunaendelea na Mheshimiwa Bulaya, ajiandae Mheshimiwa Mnyaa.

MHE. ESTHER A. BULAYA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi ili na mimi niweze kutoa mchango wangu kwa ajili ya kuhakikisha tunaendeleza gurudumu la maendeleo katika nchi yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze na kitu cha kwanza ambacho ni muhimu sana na Mheshimiwa Assumpter Mshana amekiongolea, lakini kuna vitu amevifumba fumba.

Bunge hili linatunga sheria na kama viongozi ni lazima tuoneshe mfano wa kufuata sheria. Leo hii tunazungumzia fedha ambazo ziko kwenye *ring fence*, hazitakiwi kutumika kwa matumizi mengine kwa mujibu wa sheria na kwa mujibu wa Katiba. Waziri umevunja Katiba, Ibara ya 135 na 136. Ni Tanzania peke yake unabaki salama, Tanzania peke yake, hupaswi kupewa hata heshima ya ku-*resign*, unafukuzwa kazi Mahakamani. Umevunja Katiba. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niisome ili nionekane sisemi uongo, Mheshimiwa Assumpter pale amesema.

Ibara ya 135:- Fedha zote zitakazopatikana kwa njia mbalimbali kwa ajili ya matumizi ya Jamhuri ya Muungano, isipokuwa fedha ya aina yoyote itakayotajwa katika ibara ndogo ya (2) ya Ibara hii, zitawekwa katika mfuko mmoja maalum ambao utaitwa Mfuko Mkuu wa Hazina wa Serikali.

30 JANUARI, 2015

Fedha ambazo hazitawekwa kwenye Mfuko Mkuu wa Hazina ya Serikali ni zile zote ambazo zimetajwa na sheria ambazo zitumike kwa shughuli maalum au ziwekwe katika mfuko mwingine kwa ajili ya matumizi maalum.

Ibara ya 136; Fedha hazitatolewa kutoka Mfuko Mkuu wa Hazina ya Serikali kwa ajili ya matumizi ila kwa mujibu wa masharti yafuatayo:- Fedha hizo ziwe kwa ajili ya matumizi ambayo yameidhinishwa yatokane na fedha zilizoko katika Mfuko wa Hazina ya Serikali na idhini hiyo iwe imetolewa na Katiba hii au sheria nyingine.

Mheshimiwa Waziri, idhini hiyo umetoa wapi? Wapi? Mmeshindwa kukata fedha za chai, mmeshindwa kukata fedha za suti, mmeshindwa kukata fedha za sambusa, mnakata fedha zinazokwenda kusaidia watu waache tabia ya kutumia vibatari vijijini! Kweli, halafu tuje hapa tuwapongeze?

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi Mbunge wa Chama Cha Mapinduzi ninayetaka Serikali iendeleo kuwa madarakani sifanyi hivyo. Kweli, akina mama kule wanakatika migongo barabara ni mbovu, mmetoboa *ring fenced money*, mmekwapua, kweli halafu tunyamaze! Siwezi kulitendea haki Taifa langu! Siwezi kunyamaza. Barabara mbovu, tunyamaze, kweli kabisa!

Mheshimiwa Mwenyekiti, Bunge hili hatuwezi kukubali, fedha hizi zimewekwa kwa ajili ya kutatua matatizo ya Watanzania maskini waache kutumia koroboi. Kule kwetu Mara, Bunda, huko Ileje, Lindi, Mbarali, mnaenda kutoboa uzio, yaani kote mmeshindwa kuchukua mpaka hizi ambazo zimezungushiwa uzio, kuvunja Katiba ya nchi halafu tunyamaze, haiwezekani, ni lazima tubadilike, lazima tubadilike.

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo tunaongea mambo mazito, Mheshimiwa Mama yangu Jenista mchapa kazi, umepewa hilo rungu hapo la *Chief Whip*, geuka nyuma uone idadi ya Mawaziri waliopo. *Shame!* Mambo mazito kama

30 JANUARI, 2015

haya tunaongea, hawapo, wapo wachache, kweli halafu tunyamaze! *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaongea hivi kwa uchungu. Sisi vijana ukiacha kufa kwa ngoma, kwa maradhi haya, kwa ajali, ndiyo ambao mazingira mazuri, hali nzuri ya taifa hili sisi ndiyo tutakaonufaika nayo, kwa hiyo, lazima tuwe na uchungu na fedha zetu, lazima tuseme wazi kwamba, hatukubaliani na kiongozi kuvunja Katiba kwa fedha zinazoenda kwa Watanzania maskini kule vijijini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini wakati haya yanafanyika, jana nimesikiliza majibu ya Waziri kwamba, TPA wametumia bilioni 9 kulipana mishahara na safari bila idhini, halafu eti jibu jepesi, walikuwa hawana uelewa wa kisheria. *Serious!* Kweli, bilioni 9, nilifikiri labda ni milioni moja, bilioni 9, *excuse*, watu hawajui, walikuwa hawana uelewa wa kisheria kabisa, tunakuja kuambiwa hapa!

Wanafunzi vijijini wamesoma kwa tabu kwa koroboi wameshindwa kwenda vyuo vikuu, halafu kuna watu eti wametumia bilioni 9 kulipana posho bila idhini, halafu tunapewa hiyo *excuse*, kweli, na sisi tukubali tupige makofi! Hili halikubaliki! Tunaomba kabisa watu wote hawa washughulikiwe. Ee, hatuwezi tukaona kila siku majibu yale yale, makosa yale yale kila sehemu wizi,wizi, *why!*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la tatu, kila siku hapa tangu nikiwa Kamati ya PAC tunapiga kelele, jamani hii Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ina hali mbaya, trilioni 1.8 Serikali inadaiwa. Jana Mheshimiwa Waziri anajibu anasema wanaunda kikosi kazi, sisi tunafuatilia hicho kikosi kazi kitakachoundwa ni cha kumi na fedha hazitalipwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, viliishaundwa vikosi kazi tisa huko nyuma. Vikosi kazi vinaundwa badala ya kushughulikia kulipa madeni, leo kuna bomu la vijana, tunataka kutengeneza na bomu la hawa watu ambao watastaafu halafu wasipate fedha zao, halafu haya yote tunyamaze, *it's not fair!* *(Makofi)*

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba jamani kwenye mambo ya msingi hii nchi ni yetu sote, tutende haki. Kweli Serikali hamjui mmelewa kiasi gani hadi muunde kikosi kazi, tena cha kumi, siyo kikosi kazi cha kwanza, ni cha kumi. Mheshimiwa Waziri apitie taarifa mbalimbali, ni kikosi kazi cha kumi, sasa hivyo tisa sijui havijajua tunadaiwa kiasi gani!

Mheshimiwa Mwenyekiti, kitu kingine ni jengo lile la VIP. Hivi kweli lile jengo thamani yake ni bilioni 12? Bilioni tisa ziko wapi? Halafu mtu mwenyewe ndiye huyo huyo ambaye ametukopesha ndege mbovu, halafu anazunguka kwa mlango wa nyuma anatuambia eti atatununulia ndege mpya, huyo huyo! Na hayo nayo tunyamaze! Wizi, wizi, wizi! *Deal, deal, deal!*

Mheshimiwa Mwenyekiti, *deal* nyingine mtu ukipewa, fungua mikono kwa sababu zinahusu fedha za watu! Ee, hakuna mtu ambaye hapendi fedha, lakini zingine fungua mikono, nawa mikono, hii haiwezekani, zinagusa maisha ya watu, ya Watanzania maskini, hatuwezi kufumbia macho haya mambo!

Mheshimiwa Mwenyekiti, wakati hayo yanaendelea, asilimia 10 ya fedha za akina mama na vijana ambao wanataabika mtaani, choka mbaya, hali dhoofulihali, maisha magumu, hazitengwi!

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini hapa kuna mishahara hewa, dada yangu Mheshimiwa Assumpter Mshama amesema. Hivi mtu, yaani hewa inalipwa? Hewa inatengenezwa, halafu tunakuja kuambiwa mishahara hewa? Vijana wanajituma, tunajua Serikali haiwezi kuajiri watu wote, tunajua akina mama kule wanauza ndizi wanajikwamua na maisha magumu, basi hizo asilimia tengeni!

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama kusingekuwa na wizi, kusingelikuwa na kulindana, haki ya Mungu, Halmashauri zingetenga fedha, vijana wangepewa fedha, akina mama wangepata fedha na kila siku tungekuwa tunaimba "Iyena,

30 JANUARI, 2015

Iyena, kidumu Chama Cha Mapinduzi!" Lakini, haya mambo hayafanyiki. Sasa halafu haya kweli tuje tunyamaze? Kweli jamani!

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nikitoka nje vijana wenzangu wananikaba, vyuoni ni matatizo, wamachinga ni matatizo, kule vijijini matatizo, ardhi ni shida, fedha hawapewi, ndiyo wanaenda kuwa Panya Road! (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa haya ni lazima tuseme. Viwanda ni tabu, yaani kila taarifa hapa ukisoma shida, shida, shida! Shida yenyewe nini, siyo msiba, wizi, wizi, wizi! Kila sehemu wizi, kila sehemu deal, kila sehemu ubadhirifu! Ukienda kwenye misamaha ya kodi, shida, tuje tunyamaze!

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kweli sisi tunaomba wenzetu, wabaneni hao watendaji ili sisi tusije kupigizana kelele na ninyi. Kwa kweli inatia uchungu, tunaomba haya mambo ya msingi yafanyiwe kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante. Sasa namwita Mheshimiwa Mnyaa, ajiandae Mheshimiwa Christina, ajiandae Mheshimiwa Shekifu.

MHE. ENG. MOHAMED HABIB JUMA MNYAA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa fursa na mimi nichangie angalau mambo mawili muhimu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kabla ya kuchangia nikupongeze wewe kwa uamuzi wako mzuri leo hii kwa suala la UDA kuitisha Kamati ya Uongozi ili kupata ufumbuzi kwa sababu hivi sasa imeshakuwa ni mtindo kila wizi unapofanyika kama walivyosema wenzangu watu wanakimbilia Mahakamani ndio ngao. Sasa inaonekana Mahakama inataka kutumika vibaya. Kwa hiyo, nashukuru sana kwa uamuzi wako.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, wachangiaji wengi sana hapa walipochangia walizungumzia suala hili la fedha ya REA ambayo haikupelekwa vijijini kama ilivyokusudiwa. Mimi linanihusu hilo, lakini katika upande mwingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sote tunakubaliana kwamba tozo hii iliyowekwa ni kwa ajili ya kusaidia kusambaa umeme vijijini na wale wa vijijini wakipata umeme ni maendeleo kwa taifa na taifa lingefaidika kwa sababu ya kodi mbalimbali kwa wale wanaotumia umeme.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja yangu hapa ya msingi ni kwamba kwa kuangalia taarifa ya hii Kamati ya Bajeti, bilioni 180.7 ni fedha zilizokusanywa kwa kipindi cha Julai, 2014 mpaka Novemba 2014 tu. Katika hizi zilizofika ni bilioni 144 na bilioni 36 na kitu ndio hazikufika huko kulikokusudiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi ningeomba Bunge lako Tukufu lizingatie jambo moja sana. Mara nyingi sana tunaposimama hapa tukadai maslahi ya Zanzibar tunaambiwa tunalalamika mno. Nataka Bunge lako Tukufu na wananchi waelewe kwamba, mafuta yanayotozwa tozo hiyo ya shilingi 50 kwa lita, mafuta yote Tanzania yanaagizwa *in bulk*, baada ya kuagizwa *in bulk* yakifika hapa Dar es Salaam ndio mengine yanasafirishwa kupelekwa Zanzibar.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ile fedha, hiyo tozo inakatwa hapa hapa Dar es Salaam na TRA wanaikusanya hii ya shilingi 50 kwa lita, ndiyo maana petroli kama inauzwa shilingi 2,000 kwa lita hapa Dar es Salaam pamoja na gharama za uchukuzi ikifika Zanzibar inauzwa shilingi 2,200. Kwa hiyo, wale Wazanzibar kule inakuwa ile shilingi 50 wanailipia tayari ambayo imeishalipiwa huku. Kwa hiyo, katika zile fedha zinazokusanywa bilioni hizo 180 zilizokusanywa kwa muda wa miezi 6 hiyo ina maana pia katika umeme vijijini tozo hiyo wametozwa Wazanzibar na pesa hizi hazijakwenda hata siku moja kwa usambazaji umeme mjini Zanzibar. Hii siyo haki, hii ni dhuluma! Ni dhuluma Wazanzibar wanadhulumiwa kwa sababu kwa gharama zile tozo ile ya shilingi 50 kwa kila lita wandalipia na wao.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, na siyo hiyo tu kuna *Road Toll* ya shilingi 250 kwa lita, maana lita moja ya petroli mna kodi kibao, zinafika 20. Sasa hiyo 250, hizo 50 kwa nini zisiende?

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukichukulia kwa mfano tu kwamba katika hizo shilingi bilioni 180, hata ukisema Zanzibar iende hiyo *percentage* ya asilimia 4.5, basi tayari ni shilingi bilioni 8.1 zilikuwa ni pesa za Zanzibar kwa muda wa miezi 6 hiyo. Lakini hakuendi kitu, na hako vijiji viko, umeme nako unahitaji kusambazwa, nako kuna shida ya fedha. Kwa nini fedha hizi miaka yote tangu mwaka 2008 mpaka leo haijakwenda shilingi moja?

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili suala naomba Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Naibu wake wananiangalia pale, lakini hili suala nilipolichukua kwa nini tunatozwa sote halafu ile haki ya Zanzibar haiendi wanafaidika upande mmoja wa Jamhuri ya Muungano? Sasa tukija hapa tukilalamika Zanzibar inaonewa mnapiga makelele mnatuona kama tunaimba tu. Haya ndiyo matatizo tunayosema sasa huu mfumo wa Serikali mbili haufai, ni lazima twende mfumo wa Serikali tatu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, usifikirie labda ni katika tozo ya mafuta tu. *REA* kuna tozo ya 3 *percent* katika *kilowatt hour* moja ya umeme. Kila anayetumia umeme kuna asilimia 3 inakatwa ya *energy (one kilowatt hour)*. Katika kila *kilowatt hour* moja unayotumia kuna 3 *percent* inakatwa. Lakini na sisi Zanzibar tunatumia umeme wote huku na inakatwa, *ZEC* wanailipa hiyo. Bado nayo haipelekwi wala hatuifaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo masuala haya ambapo tupopanga masuala kama haya, kuna madai mengi ya fedha nyingi ambazo kama huku zingesainia vijijini, basi na upande wa Zanzibar zingesainia. Kwa nini tusipate?

Mheshimiwa Waziri wa Fedha, naomba suala hili ulishughulikie ipasavyo na hizi fedha zote tunazodai kwa muda miaka yote kumi na ngapi toka zianze tozo hizi, lazima

30 JANUARI, 2015

fedha hizi zilipwe Zanzibar, vinginevyo ndio hapo tunaposema msingi wa Serikali tatu unatokana na maonevu ya namna hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine; mimi nilikuwa na masuala mawili; Kuhusu hii ATCL, ndege iliyokodishwa; Kamati ya PAC ilivyobainisha hapa ni wazi kwamba tatizo ni mikataba mibovu na imeelezwa wazi wazi na wewe ni shahidi Bunge hili, tumedai mikataba iletwe hapa Bungeni kwa ajili ya kuipifia. Mikataba inayo maslahi makubwa kwa taifa. Sasa ikiwa tutaendelea kulalama tu kwamba tunaibiwa, amesimama mchangiaji Mheshimiwa Lema tunaibiwa, amesimama mchangiaji Mheshimiwa Esther Bulaya tunaibiwa, wizi, wizi kila mahali kila mtu anaendelea na wizi. Ikiwa hatutoisaidia TAKUKURU kama Bunge kwa kuona kwamba hawa wote waliohusika na mikataba hii wafikishwe Mahakamani, itakuwa Bunge hatujatenda haki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo mimi niombe kwamba kwa Kamati hizi ambazo wameshatanguliza ripoti zao au taarifa zao tupitithe maazimio, katika maazimio tutakayopitisha hapa, mikataba hii yenye utata na waliohusika wote washitakiwe *immediately*; na kama hatukufanya hivyo ina maana tutakuwa tunaimba hapa Bungeni na watu wataendelea kutucheka na tukija siku ya pili yake asubuhi wanaendelea kusaini mikataba mibovu. Kwa maana hiyo, tunataka tulione Bunge liwe na meno yake, wote waliohusika wachukuliwe hatua kwa kupelekwa Mahakamani ipasavyo. Nakushukuru ahsante. *(Makofi)*

MHE. CHRISTINA L. MUGHWAI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi ili nami niweze kutoa mchango wangu katika ripoti ambazo zipo mbele yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza naomba nichukue nafasi hii kuwapongeza sana wananchi na wapigakura wa Mkoa wa Singida wanaounga mkono vyama vya upinzani kwa kazi nzuri sana walioifanya katika Uchaguzi uliopita wa Serikali za Mitaa na hususan kazi kubwa sana na nzuri na ushindi wa kishindo katika Jimbo la Singida Mashariki kwani

30 JANUARI, 2015

wananchi waliweza kuipigia CHADEMA kwa kupata vijiji 40 kati ya 43 na tulipata Halmashauri 41 kati ya 42 wananchi walidhihirisha kwamba Jimbo la Singida Mashariki wao wanaiunga mkono CHADEMA.

Sasa niwaase tena wananchi, hakuna kulala mpaka kieleweke, Daftari la Wapigakura karibu linaletwa, kwa hiyo, wakae mkao wa kwenda kujiandikisha ili mwezi wa Oktoba utakapofika tukamalizie shughuli. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nijielekeza katika hoja. Tunapojadili taarifa za Kamati hizi zilizopo mbele yetu, kwanza, mimi napata taabu. Mimi ni Mjumbe wa Kamati ya Bajeti, tulivyoanza kazi ya uchambuzi wa taarifa ya nusu mwaka katika Kamati yetu ilikuwa ngumu kwa sababu miradi karibu yote ya maendeleo katika kipindi cha nusu mwaka haikupelekewa fedha. Serikali imesimama, wanajitahidi kulipa mishahara tu. Ukiuliza hata matumizi ya kawaida katika maeneo mbalimbali, fedha zimeenda kidogo. Kwa hiyo, ni ngumu. Lakini kabla hatujaendelea tukasema ngoja kwanza tukaone *TRA* wanakusanya au na wenyewe wameshindwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tulifanya ziara *TRA*, tukakuta *TRA* mpaka kufika mwezi Novemba walikuwa wamekusanya kwa kiwango cha asilimia 90. Asilimia 90 si haba kwa makusanyo ya ndani kwa kweli *TRA* wamejitahidi. Lakini ukienda kwenye matumizi, hiyo asilimia 90 ya *TRA* haionekani kwamba fedha zimeenda na ndipo tunajjuliza hizi fedha ambazo zinakusanywa za ndani na zenyewe zimeenda wapi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunajua za wafadhili wao wanaitwa washirika wa maendeleo hawajaleta hela zao kwa sababu ya sakata la *Escrow* na sisi tulipoleta hili sakata la *Escrow* Bungeni tuliwaambia itai-cost Serikali. Hawakulifanyia kazi mapema, matokeo yake wafadhili waliamua wasilete fedha za maendeleo na wote tunajua kwamba miradi yetu ya maendeleo imewekwa dhamana kwa fedha za wageni. Kwa hiyo, mpaka Desemba ni asilimia

30 JANUARI, 2015

14 tu ya wahisani wamekuwa wameleta fedha na matokeo yake sasa miradi haikutekelwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, yamesemwa na mimi naomba niongezee tu, sitakuwa na mengi kwa sababu miradi ya maendeleo haikufanyika. Lakini na mimi naomba niseme hili la matumizi yasiyo sahihi, kama wenzangu walivyosema Bunge hili liliangalia maeneo mahsusi, maeneo ambayo yanagusa maisha ya Mtanzania wa kawaida wa chini, maeneo ambayo wakipatiwa fedha yanaweza yakaharakisha maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tukasema tukipeleka umeme vijijini, umeme ule utaharakisha maendeleo na shughuli za maendeleo zitaongezeka. Tukasema barabara za vijijini zikiboreshwa, maendeleo yataharakishwa na Bunge lako tukufu likatunga sheria kwa kila lita ya mafuta shilingi 50 zitapeleka kwenye umeme vijijini. Na hivyo hivyo kwenye barabara tulitunga sheria ya ku-*ring fence* fedha kwa ajili ya Mfuko wa Barabara na fedha kwa ajili ya Mfuko wa Umeme Vijijini na fedha ambazo zimetengwa mahsusi kisheria kwa matumizi hayo wote tunajua kwamba haziwezi kutumika kwa lengo lingine lolote lile. Cha kushangaza fedha zilizotengwa kwa ajili ya Mradi wa Umeme Vijijini kupeleka REA, hadi kufikia Novemba mwaka jana TRA walikuwa wamekusanya kama tulivyoambiwa bilioni 180.7, lakini zilizopeleka ni bilioni 144 tu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hali iko hivyo hivyo katika Mfuko wa Barabara. Sasa tunajiliza TRA wamekusanya, wananchi wametozwa tozo kwenye mafuta, hela ile TRA wamekusanya wakazipeleka Hazina na sheria iliyotungwa na Bunge hili na Katiba inasema hizo hela ziende kwenye Mfuko wa Umeme Vijijini, hela zile ziende kwenye Mfuko wa Barabara. Ni nani ana uwezo wa ku-*diverge* matumizi ya hela iliyotungwa kisheria iende kusikostahili?

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati yetu ilimwita Waziri wa Fedha ikamwuliza kwa nini fedha za Umeme Vijijini hazikwenda zote kama zilivyokusanywa? Kwa nini fedha za

30 JANUARI, 2015

barabara hazikwenda? Mheshimiwa Waziri alituambia kwamba walikuwa wana matumizi mengine ya muhimu kwa hiyo wakaamua hizo fedha zilizotengwa ziende kule. Sasa tunajuliza ni kweli Waziri ana mamlaka ya kubadilisha hela iliyotengwa kisheria?

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunajua kwamba kama kweli kulikuwa na matumizi mengine ya lazima ambayo yalilazimisha hela ambayo imetengwa kisheria itobolewe ule mfuko uende kwingine; na hizo dharura zilikuwa ni zipi? Tunajua kwamba kama ni lazima kufanya hivyo, ilibidi Mheshimiwa Waziri aje aliombe Bunge lako tukufu idhini ya kutumia hela ambazo Bunge lilitenga kisheria, lakini inaonekana haikufanyika hivyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunaomba kupata majibu ya kwamba ni kwa vipi mtu mmoja anaweza akavunja sheria na kutumia hela kusikostahili. Na matumizi haya ya dharura ni yapi, ni matumizi hayo ambayo tunajua hayana tija, safari za viongozi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nilikuwa nasoma taarifa fulani kwenye hii mitandao, Mheshimiwa Rais wetu ameishafanya safari zaidi ya 360 katika kipindi hiki cha miaka mitano. Kwa mujibu wa mtandao huo wanasema ndiye Rais anayeongoza duniani kwa kusafiri nje ya nchi. Sasa kama tunatoa hela za wananchi wa vijijini zika-*finance* vitu kama hivyo, basi ni suala la kushangaza kabisa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, fedha zinazotengwa kwa ajili ya maendeleo kama haya ya umeme na barabara ndiyo yanawafanya wananchi walioko vijijini wanashindwa kupata umeme. Kwa mfano, katika Wilaya ya Singida, Wilaya ya Ikungi, vijiji takriban vyote havina umeme, ni vijiji vichache tu vilivyoko kandokando ya barabara kuu ya Dar es Salaam, kama pale Ikungi, Mkiwa, Puma, ni vichache havifiki hata vitano ndivyo ambavyo vina umeme. Sasa tulipouliza watu wa REA wanasema tuna mpango wa kupeleka umeme zaidi ya vijiji vya ndani, lakini hela yenyewe ndiyo inaletwa kwa kusuasua.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini linguine, watu wa Mfuko wa Barabara, kuna utaratibu wa *exchequer* hewa. Hela ambazo zinapelekwa kwenye Mfuko wa Barabara na zenyewe pamoja na kwamba ni pungufu, bado na hizo *exchequers* wanazopelekwa na zenyewe hazina hela. Sasa mimi sijui, mimi kwa ufahamu wangu najua kwamba *exchequer* ni sawa sawa na pesa, lakini Wizara inapelekwa *exchequer*, hela haziingii kwenye akaunti, inabidi wasubiri kwa miezi ndiyo hela ziende kidogo kidogo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hiyo taarifa tuliipata kutoka kwa watu wa Barabara na Mheshimiwa Waziri wa Fedha unalijua hili. Kwa hiyo, tunaomba majibu, kwa nini fedha zilizotengwa kisheria hazikwenda kulingana na makusanyo yaliyofanywa na TRA? Ni kwa nini *exchequer* hewa zinatolewa?

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile naomba na mimi nizungumzie hili suala la misamaha ya kodi, limezungumziwa sana katika taarifa ya PAC. Kama wenzangu walivyosema, kwa kweli ripoti zetu ni wizi, wizi ni wizi. Sasa hili la misamaha ya kodi, tumeelezwa kwamba haya makampuni ya madini wamepewa msamaha wa kodi wa mafuta na mafuta hayo wameenda kuyauza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini kwa hili naomba niseme kwamba Wizara ya Fedha ilijitahidi, ikaleta orodha ndefu ya kufuta misamaha ya kodi na niwaombe Waheshimiwa Wabunge kwa hili hatukulitendea haki wakati wa Bunge la Bajeti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba tuiunge mkono Wizara ya Fedha itakapoleta safari hii kufuta misamaha ya kodi tukubaliane kwa sababu na hili lilikuwa limo, lakini lilipigwa danadana hawakufutiwa ule msamaha, matokeo yake sasa hawa wenye makampuni ya madini wanapewa misamaha ya mafuta, hawaendi kutumia mafuta yale kwenye migodi kama walivyokusudia, wanayauza katika soko. Kwa hiyo, Waheshimiwa Wabunge tutakapoletewa jedwali tena wakati wa Bunge la Bajeti, tuwe *serious* kwamba misamaha ya kodi inalitafuna taifa letu.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo, kwa sababu nilisema hoja za msingi mimi ninazo mbili, nisipoteze muda wako mwingi. Nakushukuru kwa nafasi hii na naomba Mheshimiwa Waziri atakapokuja kwa kweli suala la ku-diverge, kuvunja sheria, kutumia hela zilizotengwa kisheria halikubaliki na kama linakubalika, basi Bunge lako hili tukufu lielezwe ili tuifute hiyo sheria na Mawaziri waweze kutumia hela wanavyotaka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. *(Makofi)*

MHE. DKT. HENRY D. SHEKIFU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nichukue nafasi hii kukushukuru, lakini pia kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa yote yaliyopita na yamepita vizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nianze kwanza kwa kuwapongeza wote waliohusika katika kutoa taarifa hizi. Kamati zimefanya kazi nzuri na ukweli umetambulika, kule walikokuwa na wasiwasi wameeleza na kule ambako tumefanya vizuri wameeleza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niishukuru pia Ofisi ya Mdhibiti na Mkaguzi wa Hesabu za Serikali kwa kutupa taarifa ambazo zinatuoonesha tuko wapi, tunakwenda wapi na tunafanya nini.

Nianze kwa kushukuru hasa kwa taarifa za matokeo ya hati. Tunayajua yote haya kwa sababu kuna ukaguzi, tusingeyajua kama hakuna ukaguzi. Mimi nichukue nafasi hii kuwapongeza wote hasa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali na wananchi au Halmashauri kwa kazi nzuri waliyofanya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukisoma ukurasa wa nane, utaona kabisa zipo juhudu mahsus za kuufahamisha umma kinachotokea lakini taarifa ni nzuri. Kati ya Halmashauri 140 zilizokaguliwa, Halmashauri 112 zimepata hati safi na Halmashauri 28 ndiyo pekee zina hati ambazo hazikubaliki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimekuwa Bungeni hapa kwa muda mrefu sana, tulikoanzia 90% ni mbovu, 10% ndiyo

30 JANUARI, 2015

ilikuwa sahihi, lakini leo haya ni lazima tuyaangalie na tusifu. Siyo vizuri kila jambo unapofanya linaonekana baya, linaonekana baya, hata katika nyumba yako ukiwa una tabia hiyo haijengi ina haribu zaidi.

Nichukue nafasi hii pia kushukuru katika maeneo yale ambayo yamefanywa vizuri, lakini nijielekeze sasa kwenye maeneo yale ambayo yana chachu, siyo mazuri. Kwanza, maeneo mengi yameishatajwa na Waheshimiwa Wabunge waliopita, lakini ni vizuri pia tuseme kwa sababu yanasaidia kukazia na kuongeza umuhimu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la fedha hasa katika matumizi ya fedha ya Serikali Kuu ni jambo ambalo linapaswa kuangaliwa sana. Tumewaahidi wananchi tutawapelekea umeme, tumewaahidi wananchi tutawapelekea maji, tumewaahidi tutatengeneza Barabara na kwa kweli hizo ndiyo kero kubwa kwa wananchi wetu na Bunge kwa makusudi liliamua kuwa tuweke mfuko maalumu kwa ajili ya shughuli hizi ili kero hizi ziondoke kwa wananchi wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa mwaka huu kimetokea kitendo ambacho siyo kizuri, kwa kweli ni kitendo cha kutia aibu, kwa sababu Bunge ndiyo chombo pekee ambacho kinaheshimika katika kusimamia Serikali na siyo Tanzania tu ni dunia nzima, ukienda kwenye *Commonwealth*, nchi hizi zote za Jumuiya ya Kimataifa, huwa tunatumia utaratibu wa Bunge kudhibiti hela za Serikali, matumizi ya Serikali, makusanyo ya nchi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, inapofika kuwa hiyo haikuheshimika, kuna tatizo kubwa na bahati mbaya sana jambo hili limetajwa mpaka kwenye Katiba, sasa linapovunjwa ni baya. Mimi naomba *precedence* hii sisi kama Bunge, basi tupate maelezo, naamini zilikuwepo changamoto mpaka kufikia hivyo, lakini Bunge lilipaswa kujulisha na kutoa kibali ndiyo utaratibu na Kanuni zinavyotaka, wala sisi hatukatai, kuna mambo muhimu kitaifa ni lazima yafanyika, lakini Bunge ni lazima liidhinishe, ndiyo utaratibu.

30 JANUARI, 2015

Sasa hata kama ingekuja ile *Appropriation Bill* haitusaidii. *Appropriation Bill* inampa Waziri mamlaka, lakini katika eneo fulani, siyo maeneo yote. Sasa hili tungeomba tupate taarifa ya Serikali wakati wa kujibiwa ili tujue, sisi tunaamini kuongoza ni jambo zito, kubwa na gumu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini nije pia katika suala la Serikali za Mitaa, utendaji. Lipo tatizo kubwa sana katika utendaji wa Serikali hasa za Mitaa ngazi ya Wilaya, Kata na hata katika Vijiji. Leo hii utakuta kabisa mambo yanayofanyika kila mtu anaogopa kuchukua wajibu katika utekelezaji na ndiyo maana hata miradi haisimamiwi vizuri. Mradi unanza kusimamiwa ngazi ya Kata yuko Diwani, Wilayani yuko Mkurugenzi, yupo Mkuu wa Wilaya, hivi ni kwa nini miradi itekelezwe vibaya?

Mimi nina mfano ambao unaniuma sana, kimejengwa chumba cha upasuaji katika kituo cha afya, ukienda kuangalia utaona kuwa ni kitu cha ajabu sana, hakifai kuitwa chumba cha upasuaji maana yake chote kimejaa kuta, kimejaa mianya na hata ukichungulia kwa nje usipoziba yaani utajenga ukuta, pale ndicho kilichofanyika. Kwa hiyo, hata ile shughuli yenyewe ya upasuaji haiwezi kufanyika, wananchi wanakosa huduma inabidi wasafirishwe kilometa 40/30 kupelekwa hospitali ya Wilaya wakati Serikali kwa nia njema kabisa ilitenga fedha ili wananchi wapewe huduma kulekule kwenye maeneo yao, leo mtu mmoja au kikundi kandarasi na watendaji wa Halmashauri wanazitumia vibaya, wananchi wanateseka. Hili kwa kweli mimi sikubaliani nalo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati imeagiza, mimi nafikiri haitoshi, tuseme wote hawa katika maeneo yoyote yenye chachu, upelekwe ukaguzi rasmi, maalumu ili tujue na wanaohusika tuletewe taarifa humu ndani kwenye Bunge tujue wanachukuliwa hatua gani. Mimi naamini tukienda kwa pamoja tutafanya vizuri. Tunaomba sana ushirikiano ndani ya Bunge.

30 JANUARI, 2015

Mimi naogopa sana kuanza kujisifu kwamba nimeshinda vipi katika Halmashauri katika uchaguzi, hapa tunazungumzia maendeleo ya watu. Kama ni kujisifu pengine ningesema, Mkoa wa Tanga sisi 95% tumeshinda kwa wastani. Lakini hatuwezi kujisifu kama vile tumeshinda kabla hatujapeleka huduma za kufaa kwa wananchi, lakini tumeshinda vizuri sana.

Kwa hiyo, tukiingia humu Bungeni tusiende kwa kujiona kwamba tuna mashindano, katika maendeleo hakuna mashindano. CCM imejenga barabara na wote wanazitumia leo, hatujabaguliwa kuwa huyu ni wa CCM, huyu ni wa CHADEMA, aaha, tukiingia humu ndani tuwe kitu kimoja, tuzungumze lugha ya pamoja, tukikosoa tukosoe kwa nia njema ya kuimarisha, tusikosoe kwa mawazo ya pembeni kwamba huyu aonekane ana hatia. Hakuna Serikali inayoweza kuyafanya yote duniani, haipo. Serikali zote huenda ngazi kwa ngazi. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, yale ambayo ni mabaya tuyakemee na moja ambalo mimi nasisitiza kabla sijakaa ni hili, tupate maelezo hela zile ambazo tumetenga kwa ajili ya maji, umeme, tumetenga kwa ajili ya barabara ziko wapi na kama hazikutumika tuambiwe zimetumika wapi, huo ni uongozi wa pamoja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini nizisihi pia zile Halmashauri 28 ambazo hazikufanya vizuri, basi Serikali ichukue hatua, wananchi wasiteswe wakanyimwa haki zao za kupewa *grants*. Kuna misaada inatolewa kutokana na hati safi, sasa wananchi wasiteswe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ule utaratibu wa wananchi wanayimwa kwa sababu utendaji haukuwa mzuri, wana hati chafu uachwe. Wananchi wapelekewe maendeleo, tuwakamate hawa viongozi. Kuna Mkurugenzi, kwa nini Mkurugenzi asiadhibiwe? Na mimi sina furaha sana na uchaguzi wa Wakurugenzi, sina tafizo na Mkurugenzi wangu, ni mzuri sana, lakini ukiangalia hata wenyewe hawakutajwa. Wakurugenzi wengi waliotajwa walioko Wilayani, aidha sijui

30 JANUARI, 2015

wanaamua tu kuhujumu au wanaogopa kutekeleza kazi, ni tatizo. Mimi namuomba sana Waziri wa TAMISEMI.

MWENYEKITI: Ahsante.

MHE. HENRY D. SHEKIFU: Nakushukuru sana. Ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Kigola, ajiandae Mheshimiwa Lissu.

MHE. MENDRAD L. KIGOLA: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukiuru sana kwa kunipa nafasi hii ili na mimi niweze kuchangia. Kwanza kabisa, *na-declare interest* kwamba mimi ni Mjumbe wa LAAC Kamati ambayo inayoshulika na Hesabu za Serikali za Mitaa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza kabisa na mimi nitoe pongezi kwa wananchi kwa mwitikio mzuri wa ujenzi wa maabara hasa katika Jimbo langu la Mufindi Kusini, wananchi wameitikia vizuri na wamefanya kazi vizuri na maabara zinaendelea kujengwa, kwa hiyo, ninawapongeza sana kwa mchango huo.

Pili, nawapongeza viongozi wote ambao wamechaguliwa kuanzia ngazi ya Serikali za Mitaa mpaka ngazi zote ambazo tumefanya uchaguzi. Kama alivyoongea Mbunge mwenzangu aliyekaa pale, tukianza kujisifia hapa kwamba wewe umeshinda, itakuwa siyo vizuri sana, kwa sababu hata mimi nimeshinda 99%, nadhani hiyo ni hatua nzuri tu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini nataka niseme kuwa viongozi wote waliochaguliwa, mimi nawashukuru, nawapongeza na tunasema kuwa kuchaguliwa kwa kiongozi ni kujiunga na kufanya kazi nzuri ili kuleta maendeleo kwa wananchi na hilo na naamini wananchi wangu wanalijua na tunafanya vizuri.

Jambo la tatu, ambalo sasa nataka kuingia kwenye mada ni kwamba katika hesabu za Halmshauri tukiangalia

30 JANUARI, 2015

matumizi ya fedha na tunatumia kile tunachokusanya, huwezi kutumia ambacho hujakusanya; na makusanyo ya fedha ya Halmashauri yanaanzia kwenye ngazi ya kwenye Vijiji mpaka Kata, Wilaya na Taifa. Fedha hii inatokana na kodi ya wananchi, wananchi wanatoa kodi kwa ajili ya kuleta manufaa kwa taifa lao na kuhakikisha kuwa huduma za msingi ambazo ni za muhimu kwa Mtanzania anapata.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka kuwashukuru wananchi hasa wa vijijini wanajitahidi sana kutoa kodi na hawana upinzani sana wa kutoa kodi, lakini wanachotegemea ni kwamba wakitoa kodi, mahitaji muhimu ya binadamu ni lazima yafanyike. Nataka kusema kwamba tumeona kuna mahitaji mengi sana, ambayo mwananchi ni lazima apate, lakini nataka kuipongeza Serikali kwa kuleta umeme vijijini.

Mheshimiwa Mwenyekiti, umeme vijijini sasa hivi karibu vijiji vingi sana vinapata umeme. Lakini, pamoja na pongezi hiyo ya kuleta umeme vijijini, ni matumizi mazuri ya fedha, lazima fedha ile ambayo tume-*highlight* kwamba tutapeleka umeme vijijini itumike vizuri, na tukisema tunaweka umeme vijijini maana yake unaweka kwenye nyumba za watu, siyo kwamba tunasema tunaweka umeme vijijini lakini unapeleka umeme kwenye barabara tu unafuata *main line*, lakini kwenye kaya za watu bado hawajapata umeme.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka kumshauri hata Waziri hasa kwa watu wa REA, mimi kwanza nawapongeza wameanza kuweka umeme kwenye jimbo langu hasa Vijiji vya Malangali, Mbalamaziwa mpaka Nyoigo na wanaendelea, hilo ninawapongeza sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pamoja na kuweka umeme ule na mimi Mbunge nimepita kule nimeona wanafanya kazi nzuri, yale ni matumizi mazuri ya fedha ambayo walitenga 1.8 bilioni kwa ajili ya kutawanya umeme ule, lakini tuangalie tunapelekaje ule umeme? Tunapeleka kwenye Kaya za watu siyo kwenye barabara.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka nisisitize tu kuwa kama ni mwanzo, lakini vijiji vyote vile ambavyo tumevihighlight kwamba vipate umeme basi vipate umeme, siyo tuseme kuwa tumepeleka umeme kumbe umepeleka kwenye barabara lakini vijiji vinakuwa bado vina kazi kubwa ya kutawanya umeme. Kwa hiyo, naomba tunapomaliza kazi iishe kwa muda unaotakiwa na bahati nzuri waliahidi kuwa kufikia mwezi Juni vijiji vyangu vyote vitakuwa vimepata umeme.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ni matumizi haya ya fedha kuhakikisha kuwa hizo fedha zinatatua kero kubwa za wananchi. Nikijikita kwenye umeme hapohapo, kuna vijiji vingine ambavyo vilitegewa bajeti kwenye bajeti ukiangalia ipo, kwa mfano, kuna Kijiji kimoja cha Mpanga na Kijiji cha Lugolofu katika Jimbo langu, vilikuwepo kwenye bajeti ya REA, lakini mpaka leo hii bado havijapata umeme na bajeti yake ilikuwepo toka mwaka 2012/2013. Sasa nasisitiza tu kwamba mwaka huu ni lazima vipate umeme kama vilivyokuwa vimepangiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ambalo nimeliona na ambalo ni tatizo kubwa sana, kuna miradi mikubwa kwenye Halmashauri haitekelezeki. Nataka niseme kwamba Serikali inatoa fedha, lakini kuna mlolongo mrefu sana wa kuidhinisha matumizi ya ile fedha. Kwa mfano, kwenye miradi ya maendeleo unaweza kuona tunasema fedha ile ambayo inazidi milioni 50 ni lazima asaini Mwanasheria Mkuu Dar es salaam.

Sasa, ukitaka kuangalia, ni kwamba Mikoa mingi iko mbali na Dar es salaam. Kwa mfano mtu anatoka Katavi apeleke mkataba Dar es salaam, mtu anatoka Iringa apeleka mkataba Dar es salaam na fedha ile inakwenda kwa muda, ina *time frame* ya *project* ile.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa tumeona kuna barabara nyingi hazijengeki kwenye majimbo yetu kwa sababu muda mrefu unatumika kwenda kupeleka mkataba Dar es salaam. Ukianaglia kwenye *cost analysis* ya fedha ile,

30 JANUARI, 2015

fedha imetengwa kwa ajili ya kutengeneza barabara, lakini kuna fedha nyingine inatumika kama gharama ya kupeleka mkataba Dar es salaam na akienda Dar es salaam anakaa muda mrefu, anatumia fedha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka kuishauri Serikali, masuala ya kusaini mikataba mikubwa ambayo inazidi milioni 50, mtengeneze utaratibu kwamba katika ngazi ya Mikoa tunajua kuna Wanasheria wa Mkoa ni wazuri tu, mikataba hiyo isaaniwe kwenye Mikoa badala ya kwenda Dar es salaam, hii itarahisisha sana kuweza ku-release funds, zile fedha ambazo tunataka kupeleka kwenye miradi. Hii imekuwa tatizo kubwa sana, miradi mingi sana haijafanyika kila ukienda kumuuliza hata Mkurugenzi anasema mkataba bado haujasainiwa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, nataka kutoa mfano mmoja ambao hata mimi nimepata shida sana kusainisha huo mkataba. Kuna mkataba wa maji ya Sawala katika Kata ya Mtwango. Kata ya Mtwango hawajapata maji toka mwaka 2011 mpaka leo. Kwanza walianza mwaka 2010 mpaka leo wanahangaika. Sasa, tumefuatilia ikaonekana tukienda wanasema mkataba unasainiwa.

Sasa unaweza ukaona kwamba, nikawa nimefuatilia mkataba ukawa umerudishwa kukawa kuna makosa ambayo inabidi yarekebishwe na yanachukua muda mrefu kurekebisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nikawa najiuliza, mkataba unaandikwa na Wanasheria, kwenye Halmashauri zetu kuna Wanasheria, wale Wanasheria wanaweza wakaangalia mkataba ambao vipengele vile vinawiana sawa tu na Mwanasheria Mkuu kwa sababu wote wanasoma sheria ni ileile, sasa inapopelekwa tena kusahihishwa inachukua one week, two weeks kwa kusahihisha maneno machache, inachelewesha kuanza kufanya kazi. Na hiyo tumepata matatizo makubwa sana hasa katika miradi ya maji na miradi ya barabara.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna barabara nyingi sasa hivi hazijasainiwa ili zianze kujengwa. Kwa mfano, kuna barabara moja inatoka Nyanyembe kwenda Idunda na yenyewe mkataba bado haujasainiwa.

Kuna barabara nyingine ya Isinikinyi pale nayo ilikuwa na bajeti, Isinikinyi – Idunda na yenyewe bado mkataba haujasainiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna mradi wa maji wa Kijiji cha Maduma na mradi ule una milioni 75, ule mradi wa maji hela zipo tayari, lakini inachukua sasa karibu miezi sita hawajaanza ku-*implement* mradi, wanasema mradi unasainiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, haya, mradi wa Sawala bahati nzuri nimepata *feedback* jana wanasema umeishasainiwa jana. Kwa hiyo, ninataka kuwaambia na yule mkandarasi *next week* ni lazima awepo kwenye *site* aanze kupeleka maji kule Sawala, wananchi wamesubiri muda mrefu sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa ukitaka kuangalia matumizi ya fedha una bajeti kupeleka fedha vijijini na fedha ile inakuwepo, lakini kuna *cost* zingine zinajitokeza. Kwa mfano, ufuatiliaji wa mikataba hii ni gharama kubwa sana, ukienda kufanya ukaguzi ni lazima utengeneze *query* pale, unasema ni kwa bajeti ipi ulitumia hii fedha! Hii ni lazima tuangalie.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ambalo ni la msingi sana, kuna vituo hivi vya afya, Halamshauri nyingi sana zinajitahidi kujenga vituo vya afya hata majimbo. Lakini pamoja na kuwa tunajenga vituo vya afya bado havijaisha mpaka leo, kituo cha afya kinachukua miaka miwili, miaka mitatu na watu wanataka kupata tiba!

Mheshimiwa Mwenyekiti, na tunapojenga kituo cha afya kwa sababu inayotumika ni fedha, lazima iende sambamba na utafutaji wa vifaa vitakavyotumika katika

30 JANUARI, 2015

vituo vya afya. Kituo cha afya kinaisha, baada ya kumaliza kituo cha afya, lakini hakuna vifaa, hakuna wahudumu, wahudumu bado hawajapelekwa pale. Sasa hii inatuletea shida sana na wananchi wanaanza kuuliza maswali mengi, kwa sababu watu wanakuwa wamechangia fedha zao pale, wanategemea ndani ya miezi sita kituo cha afya kianze kufanya kazi

Kwa mfano, mimi kuna kituo cha afya kingine kiko pale Mtwango mpaka leo hakijaisha na wananchi wanapata shida sana pale, hawana sehemu ya kwenda.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana.

MWENYEKITI: Ahsante sana. Sasa namwita Mheshimiwa Lissu na tutabakia na dakika chache tutatizama. Karibu Mheshimiwa Tundu Lissu.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nashukuru sana kwa kunipa fursa ya kuchangia katika mjadala ambao uko mezani na naomba nianze kwa kuzungumzia mambo machache tu ya kikanuni kwa sababu sio sawasawa tukaacha Kanuni zisitumike inavyotakiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kichwa cha habari cha Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Hesabu za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kinasema Hii ni Taarifa ya Mwaka ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali kuhusu Hesabu Zilizokaguliwa za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kwa Mwaka wa Fedha ulioishia 30 Juni, 2013.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukiangalia chini inasema imeandaliwa kwa kuzingatia Kanuni ya 120 na kuwasilishwa Bungeni kwa Mujibu wa Kanuni ya 114 Fasili (15) ya Kanuni za Bunge toleo la mwaka 2007.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakala za Kanuni za Kudumu za Bunge lako tukufu niliyonayo mimi inasema ni Toleo la mwaka 2013. Sasa kuna hivi vitabia vya kufanya kazi kwa mazoea ambavyo havipendezi sana.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kanuni za mwaka 2007 zilifutwa humu humu Bungeni tarehe 10 Aprili ya mwaka juzi 2013. Sasa hao watumishi wa Kamati lazima tuwakumbushe wasiwe wanafanya kazi ya *copying and pasting*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini muhimu zaidi ukiachia haya matatizo ya namna ya kuandika *tittle*, muhimu zaidi ni maudhui ya taarifa yenyewe na hapa ndiyo kuna tatizo kubwa zaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati zinaleta taarifa za shughuli zao za kila mwaka kwa mujibu wa kanuni ya 117(15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge lako Tukufu. Na hiyo fasili ndogo (15) ya Kanuni ya 117, inasema hivi, "Itakuwa ni lazima kwa kila Kamati ya Kudumu ya Bunge, kuwasilisha Bungeni taarifa ya mwaka ya shughuli zake kwa madhumuni ya kujadiliwa katika mkutano wa mwisho kabla ya mkutano wa bajeti." Taarifa ya mwaka inayotakiwa kuletwa Bungeni ni taarifa ya mwaka.

Sasa taarifa ambazo tumeletewa ya PAC na LAAC, zimeishia tarehe 30 Juni 2013, karibu miaka miwili iliyopita. Ilitakiwa kihalali kabisa, hizi taarifa ziwe taarifa za shughuli za Kamati kwa mwaka jana. Kwa mwaka wa fedha unaishia tarehe 30 Juni, 2014. Sasa tunaletewa taarifa ya mwaka juzi, wakati Kanuni za Kudumu za Bunge lako Tukufu zinasema tuletewe taarifa ya mwaka huu au ya mwaka jana ambao umeshakamilika. Ingekuwa Bunge hili lipo makini hizi taarifa tungezikataa jana kwa sababu zipo kinyume cha masharti ya Kanuni za Bunge. Sasa watakapokuja kufanya majumuisho, itabidi watuambie mwaka huu uliopita, wamefanya kazi gani? Wamelipwa ili wafanye kazi gani na taarifa ya hizo kazi iko wapi kwa mujibu wa kanuni zetu, hilo niliachie hapo.

Nirudi kwenye maudhui ya haya ambayo yapo katika hizi taarifa. Kila mwaka Bunge lako Tukufu linapata *treatment*, linashereheshwa na mlolongo wa taarifa za wizi, ufisadi, ujambazi, uchafu Serikalini. Hatuletewi taarifa za Serikali iliyofanya mambo mazuri, tunaletewa taarifa kila mwaka ya wizi, ufisadi na uchafu Serikalini, kila mwaka.

30 JANUARI, 2015

Kwa hiyo, watu wetu wamekuwa sugu, watu wamekuwa *insensitive to bad news* kwa sababu ndiyo haya haya ya miaka yote. Bunge lako, Waheshiwa Wabunge, Mheshimiwa Lema amezungumza hapa, hakuna Mbunge anayeshituka tena, mabilioni na mabilioni na mabilioni yanapoibiwa, kwa sababu hii ndiyo taarifa za kila mwaka ndani ya Bunge hili za watawala hawa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa tuzungumze tatizo lipo wapi, tatizo lipo wapi? Tatizo sio kwamba tuna watu wabaya, peke yake, na tuna watu wabaya kweli kweli kwa ushahidi huu. Tatizo sio peke yake tu kwamba tuna watawala wa hovyoy, na wengi ni wa hovyoy. Tatizo kubwa ni kwamba hakuna uwajibikaji. Waingereza wanasema tatizo ni *impunity*. Watu wanafanya makosa makubwa dhidi ya umma, dhidi wananchi, *impunity*, hakuna hatua yoyote inayochukuliwa.

Waheshimiwa Wabunge mnaweza mkauliza ni lini, mtu gani amewahi kuwajibika kwa hii *recurring* ya *thievery in high and low places*? Nani amewahi kuchukuliwa hatua na nani amefungwa? Tunajua wanajijuzulu uzulu. Wanajijuzulu ili wakafaidi matunda ya wizi wao. Sheria zetu zinasema wajiuzulu, washitakiwe, wakipatikana na hatia wafilisiwe na wafungwe. Nani ameshitakiwa, nani amefilisiwa, nani amefungwa na nani amewajibika? Mawaziri hawa, tuliowafukuza mwezi Novemba, nani ameshtakiwa? Wanashtakiwa watu wadogo wadogo hawa, wanashtakiwa daga! Hawa wanaotuibia mabilioni nani *has been made to account for their crimes*? Hili ndilo tatizo. Hili ndilo tatizo kubwa na mfano mzuri wa tatizo hili, ni hii habari ya Escrow ya Tegeta ambayo tulitazamia itakuwa kwenye taarifa hii kwa sababu Kamati imeifanyia kazi katika mwaka huu. Tulitazamia taarifa ya Kamati, ituambie kitu kuhusu Tegeta Escrow, hakuna!

Lakini fikirieni Waheshimiwa Wabunge, tumewaondoa Mawaziri hapa, tumemuondoa Mwanasheria Mkuu wa Serikali, tumewaondoa Wenyeviti wa Kamati za Bunge, watu wamelipwa mapesa, mabilioni, rushwa,

30 JANUARI, 2015

waliochukuliwa hatua ni waliopewa milioni 80, wale waliopewa bilioni 1.6 wanadunda.

Mheshimiwa Spika, Bunge lilipendekeza Majaji waliotajwa wachukuliwe hatua, *excuses!* Na *excuses* zinafanywa na Rais. Rais anasema hawezi yeye kuchukua hatua kwa sababu zinatakiwa zianzie Mahakamani. Huyu Rais anashauriwa na nani mambo ya Katiba? Katiba yetu imesema wazi, wazi kabisa, Ibara ya 113(2) na 120(AA), Rais atakuwa mamlaka ya nidhamu ya Majaji. Huyu Rais anayesema mambo hayaanzii kwake nani anamfundisha katika Katiba? Hili ndilo tatizo, *impunity*.

MWENYEKITI: Mheshimiwa AG.

TAARIFA

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, Taarifa! Kama kiti chako kitakumbuka, suala hili alitolea muongozo juzi Mheshimiwa Spika, hili la mambo ya Escrow kwamba Kanuni ziko wazi. Suala likishazungumzwa hapa, hoja ikitolewa hapa, haiwezi kurudi tena hapa mpaka baada ya miezi 12. La sivyo, inakuja kwa hoja mahsusi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia Maazimio ya Bunge lako Tukufu, ilikuwa ni kwamba Serikali ilete taarifa kabla ya kumalizika kwa Bunge la Bajeti na Bunge la Bajeti halijaanza, na hili pia sio Bunge la Bajeti. Lakini pia Kanuni zinakataza kumhusisha Mheshimiwa Rais na ujengaji wa hoja wa namna ya kejeli. *(Makofi)*

Kwa hiyo, mimi naomba kulishauri Bunge lako tukufu kwamba Waheshimiwa Wabunge tunapopata fursa ya kuchangia, moja tujikite kwenye hoja iliyopo mbele yetu na ndivyo muongozo wa Kanuni unavyosema. Lakini pia tutumie lugha ya staha, kwa sababu ndiyo muongozo wa kanuni unavyosema. Tukifanya hivi, ndipo kama Wabunge tutaendelea kuheshimika katika Taifa hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

30 JANUARI, 2015

MWENYEKITI: Mheshimiwa Lissu taarifa!

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante. Nimeipata taarifa ya mrithi wa Frederick Werema.

MWENYEKITI: Aah Mheshimiwa Lissu.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, naam.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Lissu, humu ndani tuko Wabunge ambao tunategemea kwanza Kanuni ndiyo zituongoze. Lakini pili vilevile, tuwe na *tendency* ya kuheshimiana kwa lugha na namna ya *ku-approach*. (*Makofi*)

Hivi vijembe vijembe vingine haviwezi kutuletea mabadiliko ya wananchi wetu. Unazo hoja za msingi, ziweke kwenye *floor* na mimi nitakurusu. Masuala ya huyu kamrithi nani, atarithiwa na nani sio kipindi chake. Nakuomba jikite kwenye hoja ya kuweza kuleta wananchi wajue ni kitu gani unataka kukizungumza.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja yangu ya msingi ni kwamba Taifa hili linaangamizwa na *impunity* na ukosefu wa uwajibikaji, wacosaji hawaadhibiwi na wanaotakiwa kuadhibiwa na Rais, hawaadhibu, hiyo ndiyo hoja yangu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja yangu sio kumkejeli Rais, hoja yangu ni kwamba Majaji wamepokea rushwa, imeonekana kwenye Kamati, imezungumzwa Bungeni, tumesema washughulikiwe Kikatiba, Rais amekimbia, sio kumkejeli, Rais amekimbia. Hajatimiza wajibu wake Kikatiba.

Mwanasheria Mkuu wa Serikali, kazi yako sio kulishauri Bunge, kazi yako ni kuishauri Serikali. Mshauri Rais atimize wajibu wake Kikatiba, sio kushauri Bunge. Kazi ya Bunge ni kuishauri Serikali, wewe huwezi ukawa mshauri wetu.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kama nilivyosema tatizo letu ni *impunity*. Hawa ambao wanaiba kila mwaka tunaletewa taarifa, naomba Bunge lako Tukufu kama linaunga mkono uchafu huu, halitachukua hatua. Lakini kama linataka *to put an end* kwa uchafu huu, kwa wizi huu, kwa ubadhirifu huu, mwaka huu tuanze na tuanze na Mawaziri wanaohusika na taarifa zilizoletwa hapa. Fedha zilizokuwa *ring-fenced* za madini za REA zimeliwa, Halmashauri ni wizi mtupu, Mawaziri wa Halmashauri hizi wanafanya nini? Wanapokea mshahara wa Serikali ili wafanye nini? Walishiriki kwenye wizi huu, wanasubiri nini, kwa nini hawakamatwi?

Waheshimiwa Wabunge, kama mnataka tuchukue hatua tukomeshe uchafu huu, tuanze na hawa waliopo humu ndani ambao ni *size yetu*, halafu tuwaambie watakaoteuliwa kwamba mkawakamate na kuwashtaki na kuwafilisi wale ambao wameiba mabilioni haya. Tukionyesha mfano wa Mawaziri, Waziri hawa wanaoiba wasiachie wakaenda kuzila hela za wizi.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi naomba kwa mara nyingine tena kwa heshima zote kushauri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, umeshatoa muongozo kuhusu hili suala, lakini na hapa baada ya muda si mrefu tuta-*break*. Naomba tena kwa heshima yote, sisi Wabunge tunapopata fursa ya kuchangia na tukiongozwa na kiti tuheshimu, ninavyoona hapa mnajipindua ninyi wenyewe. Kwa sababu kama hamuwezi kuheshimu kiti, ndiyo mamlaka yenyewe yale.

Mimi sitaki kujitetea, lakini jana nilisema kwamba nimetumia utaalumu wangu wote kutetea hadhi ya Bunge hili lisiingiliwe na mihimili mingine. Kama Bunge hili litabidi liheshimike na libaki na heshima yake na mimi napenda liheshimike sana, ni lazima tuwe na utaratibu wa kuheshimu mamlaka inayotuongoza. *(Makofi)*

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, Katiba ipo wazi. Waheshimiwa Wabunge, kiti kimetoa muongozo, lakini Rais atawajibishaje Majaji? Rais hawezi kuamka tu anaenda kuwajibisha Majaji. Kwenye katiba kuna Ibara ya 113, mimi nataka kutoa ufafanuzi na ndiyo taarifa yenyewe.

MWENYEKITI: Mheshimiwa AG nimekuruhusu.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Ibara ya 112 ndiyo inaunda Tume ya Utumishi wa Mahakama na Ibara ya 113 inaeleza majukumu ya Mahakama ya Tume hii ya Utumishi wa Mahakama. Mwaka juzi Bunge lako Tukufu lilitungwa sheria inaitwa *Judiciary Administration Act*, sasa pamoja na mambo mengine ilifuta sheria inayoitwa *The Judiciary Service Commission Act*, haya majukumu sasa yameingizwa kwenye ile sheria.

MWENYEKITI: Mheshimiwa AG!

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa ninachotaka kushauri ni kwamba moja wapo ya majukumu ya Tume hii (d) ni kumshauri Rais kuhusu masuala ya nidhamu ya Majaji. Rais hawezi tu kuchukua hatua kabla ya hii Tume haijafanyia kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hii ni Katiba ndiyo nasoma. Ibara ya 113(1)(b) inasema, "kumshauri Rais kuhusu masuala nidhamu ya Majaji." Ukiwa na tuhuma kama hizi Mheshimiwa Rais anazipeleka Mahakamani kwa Jaji Mkuu. Kule Tume (*Judicial Service Commission*) inafanyia kazi halafu inampelekea ikiwa imetoa na mapendekezo yake kwamba hawa bwana tumeona ama kuna matatizo wamefanya, ama hakuna, halafu Rais anafanya maamuzi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikalini sisi kwa sababu ndiyo tunasimamia utekelezaji wa sheria sahihi zilizotungwa na Bunge hili, lazima tuwe na nidhamu ya kufuata sheria hizo

30 JANUARI, 2015

na Katiba. Hatuwezi kufanya kazi kwa namna ambayo baadhi ya Waheshimiwa Wabunge wanataka tufanye. Rais akifanya hivyo tena tutampeleka Mahakamani kusema kwamba eeh Bwana unavunja Katiba. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Lissu muda wako ulikuwa umeishaisha.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeingiliwa nilikuwa sijamaliza.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Lissu mimi ndiyo nimesema, *with due respect*, kiti hakipendi malumbano ndani ya nyumba. Sasa hivi tunakwenda kuna Kamati ya Uongozi, tuna fursa kabisa ya kuyajadili haya *in a very civil manner* na kila mtu akaelimisha na tukaelewa na tukarudi hapa tukabishana na wengine ambao hatujui sheria.

Sasa nasitisha shughuli za Bunge mpaka saa 11.00 jioni.

(Saa 06.53 mchana Bunge lilisitishwa mpaka saa 11.00 jioni)
(Saa 11.00 jioni Bunge lilirudia)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, tukae. Katibu.

HOJA ZA KAMATI

(Majadiliano yanaendelea)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, asubuhi kulikuwa na Mwongozo ambao ulitoka kwa Mheshimiwa Susan Lyimo kutaka kujua kama Bunge litakuwa na uwezo wa kujadili masuala hususan ambayo yako Mahakamani.

Waheshimiwa Wabunge, baada ya mvutano mkubwa nilitoa agizo kwa Kamati ya Uongozi ikutane na iweze kulijadili hili kwa kina kujua haki na mamlaka ya Bunge na uwezo wa Bunge wa kuweza kujadili haya mambo.

30 JANUARI, 2015

Kamati ya Uongozi ilikutana, *quorum* yote ilitimia na Wajumbe wote walikutana, Wenyeviti wote walikuwepo pamoja na mwakilishi kutoka Kambi ya Upinzani ambaye ni Mheshimiwa Tundu Lissu wote tulihudhuria na wote kwa pamoja tulikubaliana kwa suala lolote ambalo lipo Mahakamani halitajadiliwa katika Bunge hili kwa kipindi hiki. Huo ndiyo Mwongozo na kiti sasa kinatoa *ruling* hiyo kutekeleza maagizo ya Kamati ya Uongozi.

Waheshimiwa Wabunge, nataka kutoa tahadhari tu kwa Mjumbe yeyote atakayekuwa anachangia jambo lolote na suala lolote ambalo lipo Mahakamani tunaweka agizo hilo kuwa tusiliingilie kabisa.

Waheshimiwa Wabunge, mchangiaji wetu wa jioni ni Mheshimiwa Aden Rage.

MHE. ISMAIL A. RAGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, awali ya yote napenda ku-*declare interest* kuwa mimi ni Mjumbe wa Kamati ya PAC na kwa jana tulipowasilisha napenda kuipongeza Wizara ya Fedha kwa majibu mazuri yenye hekima na uelewa mpana sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna taarifa ambazo baadhi ya Wajumbe wa Bunge leo walizitoa ndani ya Bunge, lakini hazikuwa za ukweli ningependa kwanza nisahihishe.

Katika mafuta yanayoagizwa nje katika utaratibu wa *bulk oil* ni kwamba Zanzibar kama mafuta yao yakipitia Bara basi huwa hayachajiwi kodi yoyote wanakwenda kulipia Zanzibar na mara nyingi kwa uchunguzi ambao tumefanya tumegundua mafuta ya Zanzibar yanatoka Mombasa, Kenya. Kwa hiyo, taarifa iliyotolewa na Mjumbe mmoja kwamba mafuta yale yanalipiwa hapa na baadaye yanaenda kulipiwa Zanzibar huu ni uongo ambao siyo mzuri katika Bunge letu kuendelea kuelezwa.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, taarifa nyingine ambayo bila shaka Wajumbe au Wabunge waelewe, taarifa ambayo PAC imeleta ni taarifa ya Ukaguzi inayoishia mwaka 2013 na huo ndiyo utaratibu tuliojiwekea pamoja na CAG. Kwa hiyo, hesabu za mwaka 2013/2014 zitawasilishwa mwaka huu wakati utakapowadia. Baada ya kusema hayo ningependa sasa nirudi kwenye hoja ya msingi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Shirika la Ndege la ATCL kwa kawaida nchi yoyote Shirika la Ndege yake inakuwa inasimama kama icon au kielelezo cha Taifa, lakini Tanzania tumekuwa siku zote hatujali wala hatuthamini Shirika letu la ATCL. Baada ya kuingia ubia na *South African Airways* tukashindwa, ATCL ikatelekezwa, wakaja wakaingia mkataba na kampuni moja ya kitapeli inaitwa Wallis, ikaletwa ndege moja kwa kukodiwa kutoka Liberia kwa mkataba wa miaka sita, lakini jambo la kusikitisha na mimi lawama ninatupa Ofisi ya AG, mkataba ule sidhani kama ulikuwa na baraka za AG na kama ulikuwa na baraka za ofisi ya AG then kuna matatizo ya maksudi ya kutaka kuliingiza Taifa letu hili katika hasara ambazo si za lazima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano, ndege ile ilikodiwa kwa muda wa miaka sita, lakini walielewa kwa mujibu wa maelezo ya Mkaguzi Mkuu (CAG) kwamba itakapokuja hapa Tanzania itatakiwa kwenda tena kufanyiwa *checking* kubwa wanaita C12 yaani baada ya kutumika ile ndege miaka 12 inarudi kwa *manufacturer* ambaye anafanya ukarabati ule mkubwa kabisa, sasa ndege tumeitumia sisi Tanzania miezi sita tu, lakini tukakubali sisi kwamba ndiyo tuipeleke Ufaransa kwenda kufanyiwa *check up* ambayo bahati mbaya ikatugharimu dola zingine milioni tatu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini wakati bado iko kule Ufaransa na mkataba kati ya ATCL haujavunjwa na hawa Wallis, ndege ile ilichukuliwa tena na hao wenyewe wakaipeleka Guinea wakai-*paint* ikawa inatumika na *Air Guinea*, mkataba unakuja kuvunjwa mwaka 2011 Serikali bado inalazimishwa kulipa, inatia wasiwasi hapa. Kuna kitu

30 JANUARI, 2015

gani ambacho kinasababisha Serikali iendelee kulipa kwa ndege ambayo haikufanyakazi wakati wowote.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninafahamu ni jukumu la Serikali kuhakikisha kwamba inajenga viwanja vya ndege na inapatia Shirika la Ndege la ATCL ndege za kuweza ku-operate ndani ya nchi yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa nini tunashauri?

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunashauri kwa Waziri wa Fedha na Waziri wa Sheria, mkataba huu tunaomba uangaliwe upya tena, kwa sababu tuna hakika kabisa kwamba kuna mwanya ambao tunaweza tukatokea tukaokoa pesa za Serikali ambazo wanasema wameshalipa dola milioni 26 bado dola milioni 24 tukapata afueni na tukaacha kulipa na kwa kuwa ninaiamini Wizara hii ya Fedha sasa hivi ina watu makini na watu ambao ni wasikivu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tangu awali niliongea kwamba Shirika la Ndege la nchi yoyote ni icon ya Taifa au kwa lugha nyepesi ni kielelezo cha Taifa. Hivi sasa ninazo taarifa kwamba Serikali ya China iko tayari kutoa ndege ndogo mbili za abiria watu 15 kila ndege moja na ATCL wameshaanza maongezi kufikia hatua ya mwisho na TIB waweze kupata ndege mbili za abiria za watu zaidi ya 50. Tunaishauri Serikali ni wakati muafaka sasa wa kuisaidia ATCL kupata ndege. Sasa hivi wana ndege moja ya kukodi, kwa mujibu wa sheria hairuhusiwi hiyo ndege kuruka kwa sababu sheria za *Civil Aviation* inatakiwa shirika liwe na ndege mbili, lakini kwa kuwa tupo Tanzania tumeamua kuvunja sheria sisi wenyewe na hizi ndege ndogo tunazitaka kwa sababu kuna viwanja ambavyo sielewi kwa nini watu wanavisahau kila wakati.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano, kutoka Dar es Salaam kwenda Zanzibar watu wengi wanalazimika kuchukua ndege ndogo zile za *charter plane*, hii ndege ya watu 15 ikiwepo pale inaweza ikafanya hata *trip* tano au kumi kwa siku, hali kadhalika kutoka Dar es Salaam kwenda

30 JANUARI, 2015

Pemba, kutoka Dare es Salaam kwenda Mafia, kutoka Dar es Salaam kwenda Kilwa, Dar es Salaam kwenda Lindi, Mwanza kwenda Bukoba, Mwanza kwenda Kigoma, Mwanza kwenda Musoma, huhitaji kuwa na elimu ya *marketing* kuelewa mahitaji ya hizi ndege ndogo.

Kwa hiyo, iko haja sasa kwa Serikali kwa sababu imeshagharamika sana kutengeneza viwanja vyetu basi waingie tena gharama ya kudhamini ATCL wapate angalau hizi ndege nne ili waweze kuanza kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninasema hivyo kwa nini? Tumepitia mahesabu ya ATCL baada ya kupata ndege mbili kitu tulichogundua Menejimenti ya sasa na Bodi yao madeni yameanza kupungua kutoka kwenye shilingi bilioni 16 mpaka shilingi milioni laki nne, *which means* hawa watu wakipewa nyenzo wanaweza wakafanyakazi vizuri. Sasa hivi ipo ndege moja, wapo wafanyakazi 170, kwa hiyo, ipo haja ya kuhakikisha kwamba ATCL tunawezeza na tuweze kupeperusha yule *giraffe* wa Tanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna tatizo lingine ambalo tunalo, nalo ni kuhusiana na reli yetu ya kati. Ukisoma ripoti ya *World Bank* wanasema katika reli zote za Afrika, reli ambayo ni *reliable* au ambayo ukiwekeza unapata faida ni reli ya *central corridor*, lakini reli hii imesahaulika. Huko nyuma ilikuwa inapata wafadhili zaidi ya wanane wakisaidia reli hii ya kati, lakini sasa hivi hatuna mfadhili hata mmoja ambaye anasaidia reli hii. Ukiangalia hata katika mifiriko wa bajeti inayotengewa reli unashindwa kuelewa hivi kweli tuna nia ya kuokoa uchumi wa nchi yetu?

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwaka 2010/2011 mapendekezo ya RAHCO yalikuwa shilingi bilioni 183; hela waliyoipata ni shilingi bilioni 15.6, mwaka 2011/2012 walitengewa bajeti ya shilingi milioni 42, lakini mahitaji yao yalikuwa bilioni 184, wakatapa bilioni 30.1. Mwaka 2012/2013 waliomba wapewe bilioni 141 wakatengewa bilioni 30.9, wakatapa bilioni 26.2, mwaka 2013/2014 walipendekeza wao

30 JANUARI, 2015

wapate shilingi bilioni 174 lakini bajeti ikawekwa bilioni 51. lakini mpaka Disemba wamepata bilioni 29.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika hali kama hii tusitegemee reli ya kati inaweza ikaleta matumaini au matunda yoyote. Kwa hiyo iko haja ya kuangalia jinsi ambavyo Serikali inaweza ikaongeza bajeti yake na kuweza kuamua ama kwa kutafuta wafadhili mbalimbali na ikiwezekana kwa kuwa tuna utaratibu wa *PPP* ni vizuri kufikiria tena kuwekeza na watu binafsi kwenye Shirika hili la Reli.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatizo langu lingine lipo kwenye benki yetu ya *NBC*. Benki ya *NBC* tulipouza *share* zetu tulibakiwa *shares* 30, lakini tuliwaachia *ABSA* wafanye *management* wao wenyewe wakapata hasara kutokana na utaratibu wa kuliongoza hilo shirika wao wenyewe, lakini ikaja ikagundulika hasara waliyoipata ikabidi Benki Kuu kuingilia kati na kuomba waongeze mtaji, kwa hiyo, Hazina wakakubaliana wataongeza mtaji.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini jambo linalosikitisha *ABSA* wamezuza baadhi ya *shares* zao kwa *Barclays Bank*, lakini mpaka leo hii Hazina haijatuambia na nitamuomba Waziri wa Fedha atakapofanya *wind up* ajaribu kutueleza *ABSA* waliuza hisa kwa kiasi gani na *capital gain tax* ililipwa kiasi gani kwa *TRA*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimefurahi kusikia kwamba Waziri amehakikisha pesa wanazo, watalipa ili kusudi zile *share* zetu 30 percent zisipotee na tuendeleo kuwa na *share* zile.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningependa vilevile kuongelea tatizo la *TTCL*. *TTCL* waliachwa kama watoto yatima, tangu mwaka 2001 Serikali haijawekeza wala *investor* yeyote hajawekeza *TTCL* lakini *they are doing a good job* pamoja na matatizo yote haya waliyokuwa nayo bado wana-*survive*. Kwa hiyo, bado tunasisitiza kuomba kwamba madeni ambayo wanadaiwa *TTCL* Serikali ijaribu kuona itayachukua na kuyarekebisha ili waweze kukopesheka na

30 JANUARI, 2015

balance sheet zao zikasomeka vizuri waweze kutusaidia katika kufanya shughuli za hapa Tanzania.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho nilitaka kuongelea suala la Bandari yetu ya Dar es Salaam.

Bandari ya Dar es Salaam *turn over* zao kwa mwaka sasa hivi ni *540 billion shillings* na tuna imani kabisa kama watajiweka vizuri wana uwezo wa kufika mpaka triloni moja ambayo itakuwa ni afueni kubwa kwa Serikali na mapato. Sasa zipo njia nyingi za kuongeza mapato katika bandari yetu pale, kuboresha njia ya reli, kuanzisha bandari kavu, kwa mfano tunaambiwa Kisarawe pale kuna utaratibu na *World Bank* wameshaanza kufanya *study* tumefurahi kuambiwa hivyo, lakini kuna tatizo moja ambalo ni kubwa sana, nadhani wakati umefika zaidi ya mara tatu tunapowaita watu wa *TPA* kuwauliza ni wakati gani wataweka *floor meter* ambayo itakuwa ina-*determine* mafuta yanayoingia nchini mwetu ili kodi ipatikane halali, bila kupata kodi halali nchi hii tutakuwa tunaongopeana tu kila siku.

Mheshimiwa Mwenyekiti, *40 percent* ya kodi yote inayokusanywa na *TRA* inatokana na mafuta, nina imani kabisa kama wataweka *floor meter* ambayo itaweza ku-*determine exactly* ni mafuta kiasi gani yanaingia, licha ya wao wenyewe Mamlaka ya Bandari kupata pesa, lakini *TRA* na wenyewe watakuwa na uhakika wa kupata pesa.

Mheshimiwa Waziri tumefurahi kwamba ulipokuwa unatoa hoja jana kuhusiana na posho walizojilipa za nyuma na ninyi mmekataa kuidhinisha, tunaomba ukubaliane na mapendekezo yetu kwamba wale wakubwa wlaiojilipa zile pesa wazirudishe ili haki ionekane inatendeka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kusema hayo nashukuru sana. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Kilufi hayupo, Mheshimiwa Nundu na Mheshimiwa Halima Mdee ajiandae.

30 JANUARI, 2015

MHE. OMAR R. NUNDU: Mheshimiwa Mwenyekiti, ninakushukuru sana kwa kunipa nafasi ya kuongelea masuala haya ya Kamati ambayo yameletwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza nizipongeze sana Kamati hizi kwa kazi ambayo wameifanya. Mimi nipo katika Kamati ya LAAC kwa muda mfupi sasa hivi, lakini katika kipindi kifupi ambacho nimekuwa huko nimeona mambo mengi sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nchi hii haiwezi kuendelea kama hatuna vituo vya gharama (*cost centers*), vituo hivi ni Halmashauri zetu zote kimoja baada ya kingine, vituo hivi ni mashirika yetu, vyombo hivi vinatakiwa viwe vinajitegemea, viwe vinazalisha pesa za kujiendesha, na nia mategemeo yetu wazalishe ziada ya kuweza kuchangia katika mfuko wa Taifa, lakini hali haiko hivyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vyombo vyote hivi vinategemea kupata ruzuku kutoka Serikalini. Mashiriki ya Umma yanategemea ruzuku, Halmashauri zote zinategemea ruzuku tena kwa kiasi cha kutisha kwa sababu kuna Halmashauri ambazo zenyewe haziwezi kujimudu hata kwa asilimia 10 ya mapato yao, hili ni jambo la hatari sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini sababu zinajulikana na tumekuwa tunaziongea siku zote hapa. Tunasema ukusanyaji wa mapato hauridhishi, tunasema mikataba mibovu, kuna ubadhirifu ambao pia inaashiria rushwa, kuna kupuuza sheria ambazo wanapewa kwa makusudi, haya ni matatizo ambayo tunayajua. Lakini utatuzi wake mwaka hadi mwaka hauonekani kama unatiliwa mkazo wa kufanywa ili mambo yawe sawasawa. Sasa mimi sitaki kuongelea mengi ambayo wenzangu wameongelea nataka kwenda moja kwa moja kutoa ushauri wa utatuzi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Serikali hii mwaka 1993 iliambia Halmashauri watakapokusanya pesa zao za Halmashauri tu asilimia tano ziwekwe kando kuwawezesha

30 JANUARI, 2015

vijana na asilimia tano ziwekwe kando kwa kuwawezesha akina mama, jambo hili limeongelewa sana. Lakini ukweli ni kuwa Halmashauri hizi hazichukulii jambo hili kwa umuhimu ambao unatakiwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa inabidi tuwafanye walichukulie kwa umuhimu huo. Utawakuta Wakurugenzi ambao hata hawajui maana ya hizo asilimia tano za vijana na asilimia tano za akina mama ni nini. Wala hawajui kuwa zile zilikuwa zivasaidie watu hawa na kuanza kufanya biashara wafike katika kiwango cha wao kuweza kujimudu maisha yao lakini pia kulipa kodi ili mapato ya Halmashauri zikuwe hawajui.

Mheshimiwa Mwenyekiti, utakuta kuna Wenyeviti na Mameya ambao hawajui kwa sababu kama wangejua wasingekubali kabisa kuwa hizi hela zisitengwe. Sasa hizi hela zitengwe tuachane na maneno sasa hivi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuiombe Serikali iweke taratibu ya kuwa wale Wakurugenzi, Mheshimiwa Mshana hapa asubuhi alisema Halmashauri ziadhibiwe, yaani tukiadhibu Halmashauri tunazidi kuwaadhibu wananchi wale wale. Twende moja kwa moja kwa Wakurugenzi, wale Wakurugenzi ambao hawatengi hizi pesa washughulikiwe. Kinyume cha kuwafukuza, kinyume cha kuwa-*demote* lakini tangu mwanzo iweke mikakati ya kuonyesha kidogo kidogo wataweza kupewa msukumo wa wao kutambua umuhimu wa hizi fedha na waziweke, hilo la kwanza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hizi taratibu zilianza mwaka 1993 miaka 22 sasa hivi ni miaka mingi na hela hazikutolewa huko, tuachane na mwaka 1993, tuseme sasa tangu mwaka 2010 na miaka 20 ijao mpaka 2030 kiwe ndiyo kipindi ambacho Halmashauri zitatakiwa zitoe hizi pesa. Huu ni mwaka 2015 wale ambao hawajatoa mpaka sasa wahakikishe wanafidia miaka ya nyuma na huko mbele tuendako wawe wanatoa kama zinavyotakiwa.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, tuliongea masuala ya mikataba mibovu. Hapa mimi niende moja kwa moja kwenye suala ambalo ameliongelea hata Mheshimiwa Rage hapa na hii ndege ya *Air Tanzania*. Ni vichekesho ile ndege ya *Air Bus* kuwa leo hii Serikali inalipa milioni 26.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndege ile ilipokodishwa kabla hata haijaja huku tayari tulikuwa tunaanza kuilipia, wao wanaitengeneza kuitayarisha kuja sisi tunalipa ile kodi ambayo tunataka tulipe kwa mwezi na imekuja ndege ile ikiwa inakaribia kwenda kufanya *D Check*, inaitwa *D Check* ile ambayo ni *total restoration of the aircraft*, nilishasema hapa ndege haina umri, lakini ndege haina umri kwa sababu inapofika kufanya *D Check* inarudishiwa umri upya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa sisi tumekodishiwa ndege ambayo ni *junk* baada ya miezi sita inahitaji kwenda kufanyiwa *restoration* kubwa. Lakini kwenye mkataba ikawa sisi ndiyo ambao tutalipia *restoration* ile, wakati kwenye mkataba huo huo kuna *maintenance reserve* ambayo maana yake ni kuwa sisi tunalipia *maintenance* ambao watafanya *maintenance* wao wenyewe.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumekodisha ndege inavyotakiwa, unapokodisha hata gari uitumie halafu gari ile ikiwa mbovu yule aliyekukodisha akulettee *replacement*, akulettee ndege nyingine, maajabu hapa, badala ya sisi kuletewa ndege nyingine bado tunalipia kodi ya ile ndege, maajabu hapa badala ya sisi kutaka tuletewe ndege nyingine bado tunailipia *maintenance* kubwa kuwarudishia ile ndege iwe mpya. Ndiyo maana baada ya kuitengeneza wameweza kuikodisha kwa watu wengine, halafu sisi tunalipa. Tunalipa nini? (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, yabidi hapa tuseme haya mambo ya kulipa yasitishwe. Yasitishwe hapa kuna kitu kinaonekana saa nyingine tunaogopa kwenda kushitaki, yaani vichekesho kweli. Wewe haki yako iko wazi hutaki kwenda kushitaki na kule ndiko ambako maamuzi yanatolewa, tumeweka Mahakama za kazi gani hapa?

30 JANUARI, 2015

Lakini hapo hapo kuna nyakati nyingine tunakimbilia kwenda kushitaki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, umesema tusiongelee suala la UDA na mimi sitalijadili, lakini nataka kutoa kitu kimoja tu angalizo. Tumeambiwa kuna kesi mbili. Tuziangalie hizo kesi ni za namna gani? Kesi moja ni Halmashauri yenyewe imekwenda kumshitaki Simon kwa sababu wao Halmashauri kwa sababu wao Halmashauri...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Nundu nakuomba tafadhali maana ukianza tu hiyo utaangukia huko huko, kwa hiyo nakuomba endelea na mjadala mwingine wa ATCL.

MHE. OMARI. R. NUNDU: Mimi ningeomba tu ile kesi zitolewe kule kwa sababu wana uwezo wa kuzitoa na hakuna sababu ya...

KUHUSU UTARATIBU

MHE. KABWE Z. ZITTO: Kuhusu utaratibu.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Zitto tuna *time constraint* na hivi *I am trying ku-manage* watu wazungumze. Sasa mtakapoanza utaratibu na miongozo wewe utakuwa na muda, *unless* niukate kwenye muda wako.

MHE. KABWE Z. ZITTO: (*Hapa hakutumia kipaza sauti*).

MWENYEKITI: Sikubali kaa chini. Mheshimiwa Nundu endelea.

MHE. OMARI R. NUNDU: Ahsante Mwenyekiti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mikataba mibovu, hapa liliongelewa suala la *Oysterbay Villas, Oysterbay Villas* tumeambiwa sasa wanakwenda wao waingie katika umiliki wa ardhi pale kwa maana ya kuwa na wao wako kwenye hati ya kiwanja kile, tunajua *joint venture* zikoje.

30 JANUARI, 2015

Mimi naomba iangaliwe ile *joint venture* ya *Oysterbay Villas*. Ukiwa na *joint venture* unakuwa na kitengo ambayo ni *joint venture*, unakuwa na washiriki kwenye *joint venture*. Hii *joint venture* hii ni *Oysterbay Villas* ndiyo *joint venture* yenyewe. Halafu *Oysterbay Villas* hao hao ndiyo anasilimia 75, halafu Halmashauri wana asilimia 25 halafu bado wanatakiwa *joint Villas* hao ambao wo hao ndiyo *joint venture*, hao hao ndiyo mbia, halafu hao hao waingie kwenye umiliki wa ardhi ile.

Mimi ningeomba badala ya kukimbilia upesi upesi kuwatia kwenye ardhi liangaliwe hili kwa sababu lina tahadhari kubwa huko mbele. Sina muda wa kulieleza kwa kirefu hapa. Mikataba mibovu. *East African Meat Company*. Dar es Salaam mimi niliwasifu kuwa sasa wanataka kuweka *avert* na wamechelewa. Lakini kwa kipindi chote hiki wakakusanya *1.8 billion shillings* kwa kuweka *avert* ni maana yake ni *project* ya kujengwa *avert* ijengwe *avert* haijajengwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hawa watu wakienda wakamwajiri mtaalam wa hali ya juu kama meneja wa *ku-process* nyama ambazo nyama hazipo. Ile 1.8 bilioni imekwenda kumlipa yule mtu mshahara mpaka *gratuity*, amekaa tu hana kazi ya kufanya. Sasa leo tukisema tuende kwa undani wakaangalie havitoshi. Wale ambao wametupeleka hapo lazima wachukuliwe hatua ambazo zinastahili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ningeomba kabisa hizi kampuni zote, hizi Halmashauri zote ambazo zimeingia kwenye mikataba ya namna hii iorodheshwe na ifanyiwe kazi inayostahili kukatishwa na ikatishwe na ningeomba Bunge lako litoe hayo kama ni mwongozo kwa Serikali kufanya hivyo. Kwa sababu bila ya kufanya hivyo Halmashauri hizi zitaendelea kuwa tegemezi kwa Serikali ambayo haina pesa, Mashirika haya yataendelea kuwa tegemezi kwa Serikali ambayo haina fedha na hapa hatutatoka. Suala la kuwa uchumi wetu utakuwa katika mandhari haya haliwezikani. Ni lazima sasa tuachane na maneno twende kwenye vitendo.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, nisingependa kuongea mengi sana niwape wengine nafasi ya kusema. Ahsante sana. (Makofi)

MWENYEKITI: Ahsante anafuata Mheshimiwa Mdee, ajiandae Mheshimiwa Cheyo.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nishukuru lakini nieleze masikitiko yangu kwa Kamati ya Uongozi kufikia uamuzi mliofikia kwa sababu tulijadili Escrow suala lilikuwa Mahakamani, tumejadili suala la Lipumba suala lilikuwa Mahakamani. Tunakuja kujadili UDA ambalo lina mustakabali mkubwa siyo wa Taifa Mkoa wa Dar es Salaam mnasema suala liko Mahakamani. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi na wewe tunajua hili suala linazuiwa kwa sababu kuna wakubwa nyuma...(Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Halima, Mheshimiwa Halima *with due respect*...

Mheshimiwa Halima najua *concern* yako lakini wewe ni Mwanasheria, na sidhani Mahakamani, maana mimi sina tofauti na Jaji hapa eeh nikitoa *ruling* una sehemu ya kwenda kulalamika, andika barua utakwenda utalalamika. Maana yake hata Hakimu huwa kama anakufanyia hukumu halafu unaikataa, hukai pale kumwambia umefanya makosa. Unakwenda hatua nyingine ndiyo utaratibu wetu. Hili ni Bunge la heshima na katika watu wanaoheshimika wewe ni mmojawapo. Sasa twende kwenye hoja zingine, hoja za Mahakama ziache.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, sijadili hoja ya Mahakama, suala la UDA mimi na wewe tunajua Serikali ilikaa hapa, mwenye hisa za asilimia 49 ikasema haitambui, mimi ni Diwani wa Manispaa ya Kinondoni, mimi ni Diwani wa Jiji, asilimia 51, *Simon Group* hajalipa hata shilingi. Leo mnatuambia tusi... (Makofi)

30 JANUARI, 2015

MWENYEKITI: Mheshimiwa Halima kama utakosa *privilege* yako nitakuzuia uzitungumze.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, ujumbe umefika naendelea. Ninachokisema ni hivi mimi na wewe tunajua 2011 CAG alifanya ukaguzi maalum. Kuna ripoti ya CAG nzito kuhusiana na UDA. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Halima hata mimi jana nimezuiwa hapa. Jana mimi nimeanza ikabidi nisalimie watu nikakaa chini, kwa kuheshimu mamlaka. *(Kicheko)*

Sasa na wewe nakuomba heshimu mamlaka, usiniheshimu mimi. Heshimu mamlaka siyo mimi. Aah, siyo mimi mamlaka, siyo yangu mimi mamlaka ya Bunge. Heshimu mamlaka au itabidi nifanye *actual* sipendi kufanya. Nina kadi ya manjano, nina kadi nyekundu, za manjano zimeshachoka sasa, zinaanza kugeuka rangi. *(Kicheko/Makofi)*

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi naendelea. Mimi ni mmoja kati ya Wabunge *senior* hapa niko na Mheshimiwa Zitto hapa tuko wachache. *Thirty percent the other thirty percent* ni wapya. Tokea tumekuja Bungeni kwa mara ya kwanza inapokuja suala la matumizi ya fedha za umma, linapokuja suala la mikataba ni wizi mtupu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jana wakati wanajibu hoja Mheshimiwa Waziri wa Fedha wanazungumzia pesa ambazo tunadaiwa kutokana na mkataba mbovu wa ATCL dola milioni 50 kwa lugha nyepesi kwa ndege ambayo tumetumia miezi sita, kwa lugha nyepesi. Hii dola milioni 50 Mwenyekiti ukiigeuza kwa hela yetu ni bilioni 90. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, mtakumbuka bajeti ya mwaka jana, bajeti mzima ya Wizara ya Kilimo ya Maendeleo kwa mwaka mzima, sekta ambayo inaajiri asilimia 85 ya Watanzania ni shilingi bilioni 42. Kwa hiyo, sekta ya kilimo inaajiri Taifa kwa asilimia 85. shilingi bilioni 42 leo bilioni 90 zinapotea inazungumzwa lugha nyepesi, hakuna kauli za

30 JANUARI, 2015

uwajibikaji, hakuna kauli za kuchukua hatua, *business as usual*, yaani hivi, yaani Watanzania hao wangejua wanavyoibiwa ulikuwa mstari kushinda hata Kitongoji. Bajeti ya Kilimo ya miaka miwili, kwa kitu cha ajabu. Lakini kwa nini tunafanya hivi. Tunafanya hivi kwa sababu tunachekeana. Ukiangalia nani ambaye alihusika kwenye huu mkataba 2007/2008 Change pale baba yangu alikuwa Waziri wa Miundombinu alikuwepo. Uki-check Change na mikataba ya nchi hii ya madini mibovu yupo. (Makofi)

WABUNGE FULANI: Ndiyo.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, uki-check Change na IPTL yupo, kuanzia yuko AG mpaka juzi amepata mkwanja yupo. Lakini viongozi yaani yeye ni *concord* tunaangaliana, tunacheka, hatuzichukui hatua, mambo yanaenda. Mtawafanya wananchi kwa kuona sisi viongozi tunachekeana chekeana hatuchukui hatua, wataanza kuchapa watu barabarani, na wakianza kuchapwa hawa ndiyo *discipline* itakuja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, tumeambiwa hapa hasara iliyopatikana ukiacha tu hizo dola milioni 50 ambayo ni *equivalent to 90 billion*, nyingine iliyopatikana kwa sababu ya mikataba ni zaidi ya dola milioni 200 uki-convert inakuja dola bilioni 360, kwa uzembe wa mtu mmoja yupo tu. Na tunaambiwa Menejementi ya ATCL iliweka kando, tunaambiwa huyu jamaa alikuja alikuwa anajua anataka nini. Alikuwa anataka visima vya mafuta huko, tumeshawazoea na wakija Wachina maana ndiyo marafiki zenu CCM kwa washikaji zenu China huko wakija mnaenda mpaka Ikulu, mikataba inasainiwa ya hovyoy, ndiyo hii biashara hii. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, hamuwezi kujitenda hapa, mna-take *advantage*, 80 percent ya Watanzania hawana umeme, wako gizani, hawajui dunia inavyoendelea, mnaiba, mnaenda kwenye chaguzi mnapiga uongo, mnajipitisha bila kupingwa, mnakuja mnajisifia ujinga wakati nchi inaibiwa.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, haya mambo yanasikitisha. Tunaambiwa kwenye hii *issue* kuna kama dola milioni mbili zinanekana zilienda kwenye *President's Office*, mnasema *President's Office for preliminaries* kwenye hii *issue* ya ATCL hawa Wallis, sasa tukianza, kama watu wanasema sema kwamba kuna mkwanja ama kuna pesa ilienda Ofisi ya Rais dola milioni mbili hiyo inatuambiaje. Inatuambia inawezekana, haya mambo yanafanyika kwa sababu kuna mikono ya wakubwa. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninapata hofu kwa sababu unapozungumza suala la UDA mliloninyima kulizungumza na utapeli wake, Iddi Simba yupo, tunapokuja wanazungumza hawa ametoka kuzungumza Mzee wangu hapa, Mheshimiwa aliyekuwa Waziri wa Miundombinu kuhusiana na uwekezaji wa Kiwanda cha Nyama ya Jiji la Dar es Salaam, Iddi Simba yupo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo anasoma ripoti ya CAG ambao ndiyo tunajadili hapa kuhusiana na mustakabali wa *Pride*. Mwenyekiti anajua, tulivyokuja mimi nilikuwa ni mmoja wa Wajumbe wa mwanzo wa Kamati ya POAC, *Pride* ilikuwa miongoni mwa mashirika ya umma yako kwenye *list* ya Msajili wa Hazina, leo mwaka 2013 CAG analalamika hapa anashangaa *Pride* imetokajetokaje kwenye shirika la umma haipo kwenye *list*. (Makofi)

Niambie nyuma ya *Pride* yuko nani? Yuko Iddi Simba, *come on*, ana watu wanamsaidia, Waziri Mkuu anajua, *Simon Group* Waziri Mkuu anajua. Sasa sijui ndiyo hela hizo za kutaka Urais, hatujui, vitu viko wazi, tunashindwa kuchukua hatua. Sasa mimi niwaambieni kama ninyi mtashindwa kuchukua hatua raia watachukua hatua, kama TAKUKURU inapeleka kesi ya UDA Mahakamani, DPP anatoa kwa *rolle prosequi* unategemea nini? (Makofi)

Kwa hiyo mimi niwaombe Waheshimiwa Wabunge tuanze kuchunguzana humu ndani, tuanze kushughulikiana humu ndani. Tuanze na akina Chenge, akina Kiwambwa wako kwenye *issue* ya UDA, tuanze nao humu. (Makofi)

30 JANUARI, 2015

KUHUSU UTARATIBU

MHE. ANDREW J. CHENGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, Kuhusu Utaratibu.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Chenge!

MHE. ANDREW J. CHENGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa heshima zote, nimemvumilia sana Mheshimiwa anayechangia hoja hii. Kama ana ushahidi wa hayo anayoyasema, Kanuni zetu zinatutaka auwasilishe tu mbele hapo.

MHE. EZEKIA D. WENJE: *(Hakutumia kipaza sauti)*

MWENYEKITI: Eeh, Mheshimiwa Wenje!

MHE. ANDREW J. CHENGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi napenda Bunge hili liendelee kuwa na heshima yake. *(Makofi)*

Pili, nawaomba sana, hayo wanayoyasema wawe na ujasiri wa kwenda kuyasemea nje ya Ukumbi huu wa Bunge, wasijifichie katika *immunity* ya Bunge. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nina mengi ya kusema lakini kwa sababu nimesimama kwa hoja ya Kuhusu Utaratibu; kunitaja mimi kwa jina langu moja kwa moja, naomba aweke ushahidi Mezani. Ahsante.

MWENYEKITI: Nakushukuru sana. Mheshimiwa Halima, vielelezo vyako vyote naomba uvilete Mezani.

MHE. HALIMA J. MDEE: Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna utaratibu wa Kikanuni, fuata Kanuni, vielelezo nikitakiwa kuleta nitavileta wala haina tatizo. *(Makofi)*

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, tunachozungumzia hapa ni matumizi mabovu, mikataba mibovu, wizi wa mali ya umma. Mzee wangu ni rafiki yangu lakini leo nimeamua nimfungukie kwa sababu haya mambo yana mwisho. Kwa hiyo, hiyo hoja nimeimaliza na ujumbe umefika. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili, suala la Mifuko ya Hifadhi ya Jamii inavyoidai Serikali vis-a-vis Deni la Taifa. Ni kwa bahati mbaya sana nchi yetu haina utaratibu wa kudhibiti nchi kukopa nje, kudhibiti nchi kukopa ndani, kinakopwa nini, kwa sababu gani, kwa misingi ipi, kimetumika kipi na riba gani inalipwa? Sisi kama Wawakilishi hatufahamu!

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwaka 2005 wakati Rais Jakaya Mrisho Kikwete anaingia madarakani Deni la Taifa lilikuwa shilingi trilioni saba, kama siyo nane. Leo Deni la Taifa linakimbilia shilingi trilioni 30. Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ndani inakopwa, benki za ndani zinakopwa na hapa PAC imetutajia tu ile shilingi trilioni 1.8 na imesema yenyewe kabisa hapa hawajazungumzia shilingi trilioni 7.7 ya PSPF! Wazee wetu wanaweka fedha wakijua kwamba wakiwa watu wazima watapata malipo yao waweze kufa vizuri; Serikali inakomba. Serikali inakopa nje, inakopa ndani, tukija tukiwauliza hapa ukomo wa kukopa ni nini, wanatupiga bla-bla kwa sababu wanajua Wachumi kama wapo wako watano, wanatudanganya mambo yanaisha.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nadhani ifike kipindi tutunge sheria na kama kutunga sheria ni ngumu, tuazimie hapa iwe ni sehemu ya Maazimio kwamba, Serikali iwe inaleta ripoti Bungeni ya hali ya madeni; tumekopa nini, kimefanyika nini na kwa utaratibu gani? Bila hivyo tutajichukulia fedha kama unavyoona, mapato ya ndani tunakusanya yanaibiwa, mikopo ya nje tunapokea, tukishapokea kazi zinazofanyika hazionekani. *(Makofi)*

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nikuombe sana na niombe Kamati; moja kati ya mapendekezo ambayo tunaomba iwe Azimio la Bunge ni kwamba, Bunge liwe linapata taarifa kutoka Wizara ya Fedha ama kutoka Serikalini tumekopa nini, kimefanyika nini, tumeanza kulipa lini, kwa *interest* gani ili tujue kinachokopwa siyo kinaishia mifukoni mwa wachache. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, naambiwa zimebaki dakika...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Halima umeshamaliza muda wako, kaa chini. Mheshimiwa Halima kaa chini! *(Makofi)*

Mheshimiwa Cheyo!

MHE. JOHN M. CHEYO: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana. Labda mimi nianze kwa kurejea Kamati ya Bajeti na mojawapo ya kazi ambayo tumefanya katika Kamati ya Bajeti ni kuzungumza juu ya Muswada wa Usimamizi wa Kodi. Muswada huu kwa bahati mbaya umekwama humu Bungeni kwa sababu haujaweza kupigiwa kura. Kiti chako kimetueleza kwamba, hauwezi ukapigiwa kura au ukipigiwa kura ni lazima upate theluthi mbili ya Wabunge kutoka Bara na theluthi mbili ya Wabunge kutoka Visiwani.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nimekaa hapa hiki ni kipindi changu cha tatu jambo hili sijaliona hata siku moja. Kama utaratibu huu kokote unakotoka *whether* kwa maelezo ya Kikatiba au nini, ndiyo kusema upande wa Bara hautaweza kupitisha Muswada wowote wa Kifedha. Pia, inaashiria kwamba, hata zile Sheria ambazo tumezipitisha hii ikiwa ni pamoja na bajeti, *Finance Bill*, na *Appropriation Bills* ambazo tumezipitisha mwaka huu ambazo hazikupigiwa kura na pande zote mbili na zikapata theluthi mbili, ndiyo kusema hizi pia ni batili! Hali hii kwa maoni yangu, kama ndivyo

30 JANUARI, 2015

itakavyoendelea, hapatakuwa na *Finance Bill*, hapatakuwa na utozaji wa kodi katika nchi hii; kodi ya ushuru, kodi ya *excise duty* kwa sababu sioni ni jinsi gani kwa hali halisi ya kisiasa katika Bunge hili utawawezesha Wabunge kwa mfano wa *CUF* wapigie Serikali kura ya Ndiyo, tupate theluthi mbili wakati Mwenyekiti wao yuko ndani ya jela! Sioni hayo mazingira. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama haya ndiyo mazingira ya tunakokwenda, mwisho wa mwaka huu hatutakuwa na bajeti. Mwisho wa mwaka huu hatutakuwa na *Finance Bill*. Kwa sababu sioni mazingira ambayo yatafanya Bunge hili liweze kupata theluthi mbili ya pande zote mbili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, watu tulipata tabu wakati tunazungumza juu ya Bunge la Katiba kupata theluthi mbili. Je, kwa sasa ndivyo kweli tunavyotaka kuiendesha nchi hii ambapo watu milioni moja wanaweza wakashikilia maamuzi yatakayofaidia watu milioni 45? Huu ndiyo Muungano tunaoutaka? Huku ndiko tunakotaka kuelekea kwamba kama sisi tunataka kodi ili watoto wetu wasome, Zanzibar ikikataa kodi hiyo haipo! Tukitaka kuchukua pesa katika *excise duty* ili watu wetu wapate maji, hawawezi kupata maji mpaka Zanzibar ikubali? Kama tunataka umeme watu wetu wapate maisha bora, hawawezi kupata mpaka Zanzibar ikubali? Tunakwenda wapi? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nafikiri kama ni Wanasheria mkalizungumze tena hili, haiwezekani! Sisi tunaoendesha nchi hii ambao ni upande wa Bara, ndio tunaendesha vitu vyote hata vinavyofanywa Zanzibar, tuzuiwe kuweza kupitisha Sheria ya Kifedha, *This is a Constitutional crisis*, huu ni mgogoro wa Kikatiba na naomba kabisa jambo hili lielezwe vizuri na tuambiwe itakuwaje? (Makofi)

MWENYEKITI: Mheshimiwa AG?

30 JANUARI, 2015

TAARIFA

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa tu Taarifa mbele ya Bunge lako Tukufu. Mimi nimezingatia kwa heshima zote mchango wa Mheshimiwa Cheyo hapa Bungeni, naomba kulishauri Bunge lako Tukufu kwamba katika kupitisha Muswada huu wa *Tax Administration Act* hayataatumika masharti ya kupata theluthi mbili kutoka Serikali ya Mapinduzi Zanzibar au theluthi mbili kutoka Bara.

Mheshimiwa Mwenyekiti, sababu ipo Ibara ya 98 ya Katiba ya Jamhuri. Muswada huu wa *Tax Administration Act* hau-*amend* sheria yoyote ya Muungano katika hizo *Tax Laws*. Kwa sababu Muswada unasema utatumika...

MWENYEKITI: Mheshimiwa AG, hebu kaa kwanza samahani! Naomba ukae!

Mheshimiwa, muda uliokuwano ni mdogo sana. Hoja uliyokuwanayo Mheshimiwa AG ni ya msingi, wasiliana na Wizara ya Fedha ambao watapata muda ili wao wakusaidie kuisemea. Nimelewa *point* yako na naheshimu hoja yako; *comfort* aliyokuwa anaitaka Mzee Cheyo, ameshaipata. Sasa kwa vile hii *issue* ilileta mgogoro mkubwa sana na kama Wanasheria mmeshakubaliana, mmeshapata *the way forward*, basi mtatuletea kwenye kipindi kinachotakiwa. Mzee Cheyo endelea.

MHE. JOHN M. CHEYO: Mheshimiwa Mwenyekiti, siwezi kuliendeleza, naomba ufafanuzi upatikane mapema inavyowezekana. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la pili nalotaka kulizungumza, yote haya ambayo yamezungumzwa na maneno ambayo yanatutia simanzi juu ya wizi, juu ya upotevu wa hela, watu kufanya mambo kama nchi hii haina utawala,

30 JANUARI, 2015

impunity na kadhalika, yanatumiza moyo kwa sababu pesa tunazozungumzia ni pesa za wananchi masikini. Wanapona hela zao zilizokusanywa kwa kukamuliwa na bado wanahitaji kujenga maabara kwa hela ya vitumbua, hii inauma unapona pesa zinakwenda mahali ambako hazipaswi kwenda! (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, ndiyo maana Bunge lako Tukufu likabuni kwanza, kwa upande wa mapato Bunge lako Tukufu na lenyewe badala ya kila siku kusema tunataka hiki, tunataka barabara, tunataka visima, bila kujuliza hizo pesa zinatoka upande gani, likabuni litengeneze Kamati maalum ili kuishauri Serikali katika vyanzo vipya. Jambo hili limefanikiwa vizuri na kweli Serikali imeanza kuona kuna mahali pengine ambapo inaweza ikatafuta pesa kuliko kila siku kutegemea bia, soda, pipi, maandazi na vitu kama hivyo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini ni kwa msingi huohuo Bunge lako Tukufu likasema tuwe na Sheria ya Bajeti. Sheria hiyo ya Bajeti iweke kisheria ni jinsi gani Bunge lako Tukufu linaweza likaisimamia Serikali kwa mapato, kwa matumizi na utekelezaji wa bajeti wa kila siku. Mimi ni Mjumbe wa Kamati ya Bajeti, nasikitika kusema Muswada ambao umeletwa na uko kwa Wabunge mbalimbali haukidhi mahitaji au maudhui ya Bunge lako. Wameuleta Muswada ambao zaidi utaminye Bunge lako na utaendelea na utaratibu uleule wa zamani. Wameuleta Muswada unaokataa pasiwe na Ofisi ya Bajeti katika Bunge lako, pasiwe na Kamati ya Bajeti wala mambo yake hayaelezwi katika hiyo sheria. Ndiyo kusema Wizara hii inataka kuendelea na matatizo yote haya ambayo tunayazungumza leo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba chondechonde, Mheshimiwa Waziri akubaliane na utaratibu wa kisasa, bajeti ya Serikali siyo siri tena ya Serikali. Bajeti ya Serikali ni shirikishi na mshiriki mkubwa ni Bunge lako Tukufu. Kwa hali hiyo, naomba kabisa, kama haiwezekani kuendelea na Muswada wa Serikali, basi Bunge hili likubali tulete Muswada ambao tayari umeshatayarishwa na Bunge lako Tukufu, uletwe ndani

30 JANUARI, 2015

ya Bunge hili ili tuweze kudhibiti haya mambo yanatokea ya wizi, wizi, wizi na matumizi mabaya ya pesa za Serikali. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, la tatu, najua *time* haitoshi. Bunge hili ni lazima likemee kwa nguvu zote pesa ambazo zimewekewa uzio (*ring fence*). Pesa ya barabara, pesa ya umeme, hizi sio pesa za Waziri wa Fedha kutumia. Hizi ni pesa za yeye kuingiza kwenye akaunti zinapelekwa kwenye Mifuko hiyo. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi katika Kamati tumesema Bunge likemee. Naona Kamati tumekuwa wastaarabu, kusema kweli huku ni kuvunja sheria na Katiba! Mimi sasa najjuliza na mwenye sheria yuko hapa, mtu anayevunja Katiba na sheria anafanywa nini? Napenda basi nipate jibu juu ya jambo kama hilo lakini utaratibu huu lazima uachwe mara moja. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sio hivyo tu, pesa zote ambazo zimeenda kwenye maendeleo ni kidogo mno, kwenye maji asilimia ngapi, kwenye nini asilimia tano, hela mpaka ya barabara, mimi sasa kule kwangu sina barabara. Barabara zote zimefyekwa na mvua na hela yote ya Mfuko imeenda kwa shughuli zingine. Hili jambo halikubaliki! (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa kama Bunge hili tusiposema nani azungumze? Mimi nimeshukuru jambo hili limekemewa na pande zote mbili; hii hela ya Serikali, hela ya Maganga, hela ya wakulima, sio pesa ya chama fulani. Ni vizuri Wabunge tumekaa pamoja tulikemee hili jambo kwa pamoja na tuone hili jambo halitengenezwi tena. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini siyo hivyo tu bado unapelekwa pesa kwenye akaunti ya Wizara inachukua miezi sita kufika eti iko angani. Tumeita hapa ni *exchequer* hewa, ni kweli ni *exchequer* hewa, umeshaona wapi hela inatoka Dar es Salaam inachukua miezi sita kufika Bariadi? Hali hii haikubaliki na kila mmoja analia hata Bunge lako Tukufu na lenyewe linalia hela. Madiwani wangu kule wa

30 JANUARI, 2015

Bariadi ndiyo wanalia kabisa kwa sababu hela yao ya pamba na yenyewe imefyekwa. Wewe unakopa mpaka kwa Madiwani wanaopokea shilingi laki moja kwa mwezi, hatuwezi kukubali vitu kama hivi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama Serikali haiwezi kusikia jambo hili, nitashangaa sana. Rudini mkazungumze katika *cabinet*, haya mambo yanayofanyika mtaweza kuya-*repair* namna gani? Hela ile ya Mfuko wa barabara tunataka hela yote ya miaka ya nyuma irudishwe kwenye Mfuko tutengeneze barabara. Sasa uchaguzi unakuja, umewaambia watu watapata maji, mimi Uarushi kule nataka watu wapate maji na mradi umeanza hela haijaenda. Luguru kule kuna maji hela haijaenda, kuna umeme kila siku nikipita Mwamapala, kupita Mwalusi mpaka Nkoma naona nguzo lukuki, nikipita Nanga naona nguzo lukuki pesa haijaenda. Hiki ndiyo cha kuonyeshwa na kila Mbunge hapa siyo maneno. Miaka mitano yako unaonyesha kwa barabara, unaonyesha kwa maji, unaonyesha kwa umeme sasa kama sisi tunakatwa mwaka kesho wanaoomba Ubunge wataomba...

MWENYEKITI: Ahsante Mheshimiwa Cheyo. Sasa ni Mheshimiwa Mwidau dakika tano na Mheshimiwa Laizer dakika tano.

MHE. AMINA M. MWIDAU: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante kwa kunipa nafasi japo ya dakika tano kuweza kuchagua hoja hii iliyopo mbele yetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa dakika hizihizi tano, naomba nichukue japo sekunde nimpe pole sana Mwenyekiti wangu wa Chama Taifa, Profesa Ibrahim Haruna Lipumba na wanachama wote pamoja na viongozi kwa majanga yaliyowafika tarehe 27 Januari, 2015.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba ku-*declare interest*, mimi ni Mjumbe wa kamati ya PAC na nakubaliana na mapendekezo yote ambayo PAC na LAAC wameyatoa na naomba sana Serikali iyachukue mapendekezo haya.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, nina mengi lakini kwa dakika tano hizi itabidi ni-*summarize*. Naomba na mimi kuanza na deni la shilingi trilioni 1.8 la Mifuko ya Hifadhi ya Jamii. Kwa kweli Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ni pesa za wananchi. Kwa Serikali kukopa na kutolipa katika Mifuko hii inawakwamisha kwa kiasi kikubwa sana na deni hili ni la muda mrefu sana kwa sababu ni miradi ambayo walichangia lakini pia na pesa zilikopwa katika mifuko hiyo. Miradi kama Chuo Kikuu cha Dodoma na miradi mingine, wanafunzi sasa hivi wanasoma na wana-*graduate*, inaonyesha ni jinsi gani kuwa ni ya muda mrefu sana na pesa imekaa kwa muda mrefu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi ni Mjumbe wa Kamati, kulikuwa na kikao cha mashauriano ambacho tuliita viongozi wote, Katibu Mkuu wa Wizara ya Fedha, Gavana wa Benki Kuu na viongozi wengine pamoja na Wakurugenzi wote wa Mifuko. Tulipowaita walituambia kuwa hii siyo mara ya kwanza kutuita hapa, tuliitwa pia na Kamati ya Uchumi, Viwanda na Biashara kwenye suala hilihili lakini mpaka leo hakuna kilichotekelezwa na tukakubaliana kabisa kabisa kuwa Serikali ilipe angalau asilimia hamsini ya deni lile kwa kutumia hati fungani walikuwa walipe tarehe 14 Novemba, 2014. Cha kusikitisha kwelikweli mpaka leo tunafanya siasa wakati Mifuko kama *PSPF*, *NSSF* na Mifuko mingine lakini hii niliyoitaja wanaathirika zaidi kwa sababu wengine madeni yao ni madogo na *PPF*, mpaka leo wanaendelea kusuasua kwa sababu ya Serikali kutokulipa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama Mheshimiwa Waziri jana alivyosema alikubali kabisa kuwa ni kweli na suala hili sasa hivi watalifanyia kazi kwa sababu sisi tulichokuwa tunakiogopa ni kupata kibali cha hilo Baraza la Mawaziri. Tuna imani tangu tulipokaa Baraza la Mawaziri limekaa lakini hawakulishughulikia suala hili. Kama mtaenda kwenye Baraza la Mawaziri lingine tunaomba sana mliangalie suala hili kwa sababu mnawapa utata Mifuko. Kwa sababu *PSPF* wanawadai shilingi trilioni saba nyingine kwa mzigo mliowabandika wa kulipa watu ambao hawakuchangia Mifuko tangu mwaka 1999, mtaua Mifuko kwa stahili hii, tunaomba muokoe Mifuko. (*Makofi*)

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba sasa niende kwenye suala la ATCL, najua Wabunge wengi wamelichangia naomba na mimi kuligusia kwa sababu tangu tumeingia Bunge hili kila Kamati inapokuja, mimi nilipoingia Bungeni nilikuwa Kamati ya POAC na sasa hivi nipo Kamati ya Hesabu za Serikali Kuu pamoja na Mashirika ya Umma, suala hili tumeliongelea na tulikuwa tukitoa mapendekezo lakini mpaka leo hakuna ambacho kimefanyika.

Matatizo ya Shirika letu la Ndege yalianza tu pale lilipobinafsishwa wakati ATC ilipokuwa ATCL lakini tatizo sugu katika Shirika letu la Ndege ni mikataba mibovu. Hili tunalijua, wenzangu hapa wameshalizungumza, haiwezekani leo tusaini mkataba wa kukodisha ndege kwa miaka sita, mkataba ambao kabisa tunajua ndege ile ni mbovu kwa sababu kulikuwa na *technical team* na *technical team* walifanya uchunguzi wa ndege ile na wakagundua kuwa ndege ile ni mbovu, haitatusaidia lakini kutokana na amri kutoka juu, sijui kutokana na maslahi binafsi mpaka unajiliza hivi hawa wanaosaini mikataba ni Watanzania? Serikali imewachukulia hatua gani watu hawa? (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, inasikitisha sana kwa sababu pesa tunazolipia deni kwa hilo Shirika la Wallis ambalo tumeingia nalo mkataba ni kubwa ni dola milioni arobaini na mbili ambazo zimeshalipwa ni dola milioni ishirini na sita hii ni kama bilioni arobaini na saba. Kwa kweli inasikitisha kwa sababu ukiangalia jamani hatuna dawa hospitalini, hilo ni tatizo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini pia...

MWENYEKITI: Ahsante, dakika tano zimeisha, Mheshimiwa Lizer.

MHE. MICHAEL L. LAIZER: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi kwa dakika hizi chache na mimi nichangie hoja hii.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza niseme tu kwamba nawapongeza Wenyeviti wote watatu kwa taarifa yao nzuri. Kinachonisikitisha taarifa hizi zote tatu hazielezi miradi ya wananchi iliyofanyika, zinaeleza matumizi makubwa ya fedha, ununuzi mbovu, miradi kutokamilika, udhaifu wa makusanyo, masurufu na wizi mtupu, ndicho kinachoelezwa hapa, hakuna miradi ya wananchi. *(Makofi)*

Wabunge wenzangu mnafahamu kwamba tulipitisha bajeti mwaka 2014/2015. Sasa hiyo bajeti ya miradi tuliyopitisha ni kwamba imekosekana na siyo kwamba fedha hazijakusanywa, zimekusanywa fedha lakini zimeenda kinyume na matarajio yetu na bajeti tuliyopitisha, imekwenda mkondo mwingine. Napenda kuuliza, kuna Bunge lingine ambalo limeidhinisha matumizi ya hizo fedha tofauti na tulivyopitisha? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Bunge hili limefanywa *rubber stamp* kupitisha bajeti ambayo matumizi yake siyo yale tuliyopitisha. Napenda kuuliza Kamati ya Bajeti, kwanza Kamati ya Bajeti ilipoanzishwa, ni mara ya kwanza, Mheshimiwa Mdee amesema kwamba yeye yuko kwenye Wabunge *senior*, kuna Wabunge *senior* zaidi yako, ulipokuja hapa, sisi wengine tumekwishakaa miaka kumi. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni mara ya kwanza kuona Kamati ya Bajeti, tulitegemea kwamba hii Kamati ya Bajeti labda italeta manufaa lakini baada ya Kamati ya Bajeti, mzee wangu Cheyo mlipoingia ndiyo fedha zikatoweka. Nilidhani ninyi Kamati ya Bajeti mngeleta hoja ya kuiuliza Serikali kwamba fedha zimekwenda wapi siyo malalamiko, tungepata kwenu. Sasa mmeingia Kamati ya Bajeti ndiyo bajeti ikatoweka. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine, kitu ambacho kinanipa kero kila siku ni ajira. Kuna Sekretarieti ambayo wamepewa majukumu kuajiri watumishi nchi nzima. Wamejikalia Dar es Salaam sijui sasa mtu wa Longido

30 JANUARI, 2015

ataonekanaje na hiyo Sekretarieti ya Ajira? Hiyo Sekretarieti ya Ajira haiwatendei haki Watanzania wana watu wao wanaobeba kwenye mabegi yao, Watanzania wengine hawapati ajira. Naomba kila Halmashauri wapewe jukumu la kuajiri, wao ndiyo wanaoona upungufu wa watumishi. Sekretarieti imeleta ubaguzi mkubwa ambapo ni baadhi ya watu tu ndiyo wanaopata ajira wananchi wengi wamebaki kulalamika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba Wabunge wenzangu kwa hili tulikatae kwa sababu kule Longido hakuna mwana Longido anayeajiriwa hata mmoja wanaajiriwa watu wengine na nasikia Wabunge wengi wanalalamika kama ninavyolalamika. Hiyo Sekretarieti ya Ajira ivunjwe kwa sababu haiwatendei haki baadhi ya Watanzania. Ni watu wachache ndiyo wanaopata ajira watu wengine wamebaki kuwa walalamikaji, vijana wasomi tunao, wana-degree lakini wamekwenda kuchunga hakuna mtu anayewajali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sisi wote ni Watanzania hakuna sababu kuwapa Sekretarieti ndogo efi ndiyo inaaajiri Watanzania wote. Wajifungia pale Dar es Salaama hata maombi ya Watanzania wengine hayafiki huko. Naomba katika Bunge hili tutoe Azimio tuweke utaratibu kila Halmashauri waruhusiwe kuajiri watu kama wanavyotaka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii. *(Makofi)*

MICHANGO KWA MAANDISHI

MHE. VINCENT J. NYERERE: Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kuchukua fursa hii kumshukuru Mungu na pia kushukuru sana kupata fursa hii ya kuweza kutoa mchango wangu wa maandishi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kutoa pongezi kwa Kamati ya PAC, kwa kazi ngumu inayofanywa na Kamati

30 JANUARI, 2015

hiyo. Vilevile nampongeza Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, inasikitisha kuona bado kuna uzembe kwenye taratibu za utunzaji wa kumbukumbu za fedha za umma unaofanywa kwa makusudi na watumishi walioaminiwa na umma kusimamia ofisi zao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, upo pia ubadhirifu wa mali ya umma unaosababishwa na uzembe. Fedha za umma zinazopotea ni nyingi kila mwaka na adhabu kwa wanaosababisha hasara hizo haina uwiano na pesa inayopotea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kitendo cha kuwawajibisha wanaofuja mali za umma kwa kuwafukuza au kuwasimamisha kazi ni sawa na kazi bure; ni vizuri tukafanya marekebisho ya sheria zetu hasa upande wa adhabu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, fedha nyingine za umma hupotea kwenye Halmashauri zetu kwa miradi isiyo ya kipaumbele kwa wananchi na pia kwa kutokusanya mapato au kukusanya mapato na kuyatumia visivyo. Watumishi wenye tuhuma za ubadhirifu wamekuwa wakiondolewa kutoka Halmashauri moja kwenda nyingine; huu ni udhaifu mkubwa sana. Tungeanza na adhabu kali kwa wote waliofanya ubadhirifu huo badala ya kuwahamisha maeneo yao ya kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, matumizi mabaya ya fedha za umma ni sumu kwa Taifa. Huu ni mwaka wa uchaguzi ambao kila mtu humu ndani ambaye ana majukumu ya kuisimamia Serikali anauwazia uchaguzi mkuu ujao. Hapo ndiyo Serikali inapohitaji uangalifu mkubwa sana katika kutekeleza majukumu yake katika uangalizi wa fedha za umma.

MHE. JITU V. SONI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba nichukue fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu, kwa kupata fursa ya kuchangia hapa. Kwanza, niipongeze Ofisi yako kwa

30 JANUARI, 2015

juhudi ya kuboresha shughuli za Bunge ili pawe na ufanisi kwenye kazi ya Wabunge. Naipongeza Kamati ya Hesabu za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma, kwa kazi nzuri na ya umakini wanayofanya.

Kwanza, nashauri Kamati hii kuendelea kutoa ufafanuzi wa Sheria ya Manunuzi 2011 na Kanuni za 2013. Kila sehemu Serikalini, Sheria hii inatumika kuhalalisha ubadhirifu na matumizi mabaya ya fedha za umma. Katika maeneo yote yanayotajwa hapo na Kamati ni matumizi mabaya ya Sheria ya Manunuzi.

Pia naishauri Serikali Wabunge wanapodai kuwa misamaha ya kodi zimekuwa nyingi, Serikali inaomba misamaha ya kodi kwa bidhaa zinazosaidia Watanzania wa hali ya chini; kwa mfano, baiskeli, kompyuta, vipuri vya matrekta na zana za kilimo. Mahali ambapo Wabunge tunapigia kelele ni misamaha ya kodi ya Miradi mikubwa, Miradi ya Migodi ya Madini na Nishati, ambayo kila miaka mitano wanabadilisha jina.

Tunashauri Serikali iangalie namna ya kuondoa malipo mbalimbali ya siku (*per diem*) na *sitting* kwa viwango vya ajabu na viwe vya kawaida. Mikutano ya Bodi na ya kiofisi ifanyike katika Ofisi za Serikali na siyo kukodi ukumbi. Kwa karne hii hatuhitaji kusafiri, tuwekeze katika teknolojia ya mawasiliano (*Video Conference au Tele Conference*) na tutapunguza gharama.

Tunaomba Serikali iongeze Wataalam wa Sheria na Wakaguzi. Ofisi ya CAG iboreshwe na kupewa nyenzo na rasilimali watu iendelee kuboresha ukaguzi. Muhimu ukaguzi ukifanyika, mahali penye ubadhirifu wahusika wachukuliwe hatua za kisheria. Tunaomba pawe na mabadiliko na mageuzi makubwa katika matumizi na uendeshaji wa masuala ya fedha. Ahsante.

MHE. MOSHI S. KAKOSO: Mheshimiwa Mwenyekiti, naunga mkono taarifa za Kamati zote mbili. Suala la misamaha ya kodi ni tatizo kubwa sana litaloua uchumi wa

30 JANUARI, 2015

nchi yetu. Naomba Serikali idhibiti suala la misamaha ya kodi na hatua kali zichukuliwe kwa wale wote waliohusika kwa namna moja au nyingine kutoa misamaha ya kodi kwa manufaa yao.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lipo tatizo la ubadhirifu katika Mashirika ya Umma na Taasisi za Serikali. Kumekuwa na Watumishi wa Serikali wanafanya wanavyotaka; hivyo basi, naiomba sana Serikali iwachukulie hatua wale wote waliohusika katika ukodishwaji wa ndege mbovu, waliotoa vibali vya sukari na waliohusika na mikataba mibovu inayolingizia Taifa hasara kubwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la ubadhirifu kwenye Halmashauri za Wilaya limekuwa kubwa sana, zichukuliwe hatua thabiti juu ya kudhibiti Wakurugenzi ambao wamekuwa wazembe wa kuwasimamia Watendaji wa Serikali wanaoiba na kushiriki mishahara hewa. Ni vyema Serikali ikachukua hatua za dharura za kusimamia.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho, naunga mkono jitihada za Waziri wa Fedha za kudhibiti mianya ya wanaokwepa kulipa kodi.

MHE. RITTA E. KABATI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze mchango wangu kwa kuwapongeza Wenyeviti wa Kamati zote tatu zilizowasilisha Ripoti zao za Kamati hapa Bungeni ili tuweze kuzijadili. Nampongeza pia Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, kwa kazi nzuri ambayo amekuwa akiifanya.

(i) Uchambuzi wa Taarifa za Kaguzi Maalum mbalimbali na Taarifa za Hesabu zilizokaguliwa za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kwa Mwaka wa Fedha ulioishia Juni 30, 2013.

(ii) Mheshimiwa Mwenyekiti, inasikitisha sana kuona kuna upotevu mkubwa sana wa mapato kutokana na misamaha ya kodi. Pamoja na kuwepo na sheria zinazosimamia utoaji wa matumizi ya misamaha hiyo,

30 JANUARI, 2015

ukisoma ukurasa 6 mpaka 9 unaonyesha Ripoti ya Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali alivyoweza kufanya Ukaguzi Maalum wa Misamaha ya Kodi kwa Mwaka wa Fedha unaoishia Januari, 30, 2013.

Mheshimiwa Mwenyekiti, fedheha kubwa sana imeonyeshwa katika Ripoti hii kwa kuwa ukiukwaji mkubwa sana unaofanywa na baadhi ya makampuni yaliyoorodheshwa na kuwa ukiukwaji mkubwa wa maelekezo ya Serikali uliosababishia hasara kubwa Serikali yetu. Mfano:-

(a) Ukiukwaji wa maelekezo ya Serikali ulisababisha hasara ya Sh. 22,325,178,728 kutokana na kuhamishwa kwa mafuta yenye msamaha wa kodi kutoka kwenye makampuni ya madeni kwenda kwa makandarasi mbalimbali.

(b) Matumizi ya misamaha ya kodi kwa malengo tofauti na yaliyokusudiwa na kusababisha upotevu wa mapato ya Sh. 392,701,602.

(c) Misamaha ya kodi iliyotolewa kwa kampuni isiyostahili yenye thamani ya Sh. 53,399,565.

(d) Utoaji wa misamaha ya kodi isiyo na ukomo kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya ukarabati wa upanuzi wa makampuni ulioikosesha Serikali mapato ya Sh. 63,213,537,216.70.

(e) Misamaha ya kodi ya Sh.13,081,878 iliyotolewa kwa kuzingatia maombi yasiyo na nyaraka za kutosha.

(f) Kufungwa kwa duka la bidhaa zilizosamehewa kodi bila kuwasilisha TRA hesabu za matumizi ya misamaha ya kodi kulikoisababishia Serikali hasara ya Sh. 3,824,547,526.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukisoma ukiukwaji uliofanywa na makampuni hayo, kweli unasikitisha sana.

30 JANUARI, 2015

Ningependa kujua Serikali imeweka mkakati gani wa kuhakikisha kuwa makosa haya hayarudiwi tena? Je, hatua gani itawachukulia watendaji walioisababishia Serikali hasara hiyo na ni adhabu gani itakayotolewa kwa makampuni yaliyokiuka sheria na kuisababishia Serikali yetu hasara hiyo?

Mheshimiwa Mwenyekiti, mikopo ya Mfuko wa akina mama na vijana asilimia kumi; pamoja na nia nzuri ya Serikali yetu kuweka sheria ya kila Halmashauri kutenga pesa kwa ajili ya kuwakopesha akina mama na vijana, lakini inasikitisha kuona kuwa bado agizo hilo kwa baadhi ya Halmashauri halitekelezeki na kusabisha ile nia nzuri iliyowekwa na Serikali kutofaidisha makundi hayo. Matokeo yake akina mama wengi na vijana kutokwamuliwa kimaisha baada ya kukosa mikopo hiyo. Je, Serikali inalitambua hilo? Ningependa kujua hatua gani Serikali itazichukulia Halmashauri ambazo hazijatekeleza agizo hilo toka limetolewa?

Mheshimiwa Mwenyekiti, kilio kikubwa sana katika Halmashauri zetu ni fedha za Miradi ya Maendeleo kutotolewa kwa wakati licha ya kuidhinishwa Bungeni katika Bajeti ya Serikali. Matokeo yake kutokamilika kwa wakati kwa Miradi hiyo na kutumia gharama kubwa sana tofauti na zilizokusudiwa. Ningependa kujua nini suluhisho la tatizo hilo kwa sababu limekuwa likijitokeza kila wakati na hatupatiwi majibu yanayojitosheleza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kuwasilisha.

MWENYEKITI: Sasa namwita Mheshimiwa Waziri wa Menejimenti ya Utumishi kwa dakika tano.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, MENEJIMENTI YA UTUMISHI WA UMMA: Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Napenda nizungumzie kuhusu suala la mishahara hewa. Kwanza tujjulize nini maana ya mishahara hewa. Mishahara hewa ni malipo ambayo yamefanyika kwa watumishi ambao wamekoma utumishi wao kwa njia ya kufukuzwa kazi, kuachishwa kazi, kustaafu au kufariki na muajiri kushindwa

30 JANUARI, 2015

kuwatoa kwenye mfumo kwa sababu mbalimbali. Hiyo ndiyo maana ya mishahara hewa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, historia ya mishahara hewa ni ya muda mrefu. Mwaka wa fedha 1996/1997, Serikali ilifanya uhakiki wa watumishi wote na ikaonekana kwamba kuna watumishi hewa elfu ishirini na sita. Mpaka mwaka wa fedha 2012/2013 baaada ya kurekebisha na kuanzisha mfumo *Human Capital Management Information System*, watumishi hewa ni elfu moja tu, kwa hiyo juhudi za Serikali zimefanyika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, je, huo mwaka 1997 ni hatua gani zilichukuliwa na Serikali, kwa wale ambao ni watumishi wa muda mrefu waliona lile wimbi la kuwafukuza wafanyakazi wengi wa Hazina pamoja na Halmashauri ambao walifanya kazi hiyo ya kuwa na watumishi hewa waliosababisha hasara kwa Serikali. Watumishi wengi wa Hazina walifukuzwa kazi pia watumishi wa Halmashauri waliotenda kosa hilo nao walifukuzwa kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kuona hivyo, Serikali imechukua hatua gani? Hatua ya kwanza ni kufunga mfumo ule wa *Human Capital Management Information System* yaani taarifa za kiutumishi pamoja na mishahara. Huo mfumo wa kielektroniki umeanza rasmi mwaka 2012. Mfumo huu unafanya kazi gani? Mfumo huu tunaweka taarifa za wafanyakazi ikiwa ni pamoja na jina la mfanyakazi, vyeti vyake vya shule ikiwa ni pamoja na barua zake za ajira na kadhalika ili kuwa na taarifa kamili za wafanyakazi zimsaidie hata huyo mfanyakazi huko mbele ya safari akistaafu asianze kutafuta faili bali taarifa zake zinaonekana moja kwa moja kule utumishi. Kwa hiyo, mpaka sasa hivi, Serikali imewaondoa watumishi hewa kwenye mfumo na tume-save fedha karibuni shilingi bilioni hamsini na nane kwa miaka minne iliyopita.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mfumo huu ni shirikishi, mfumo huu una uwazi na Kamati ya Katiba na Sheria ilienda kutembelea pale Utumishi wameona mfumo unavyofanya kazi. Kwa hiyo, mbele ya safari au hivi karibuni suala la

30 JANUARI, 2015

mishahara hewa limepungua kwa kiasi kikubwa kwa sababu mtumishi akifariki kule kwenye Taasisi husika au kwenye Halmashauri kipindi hichohicho wanamtoa kwenye *payroll*, mtumishi akiacha kazi au akistaafu wanamtoa kwenye *payroll*. Hivi leo nikiangalia kwenye hiyo taarifa, naweza nikajua tuna watumishi wangapi, mwaka huu watastaafu wangapi, watakaopandishwa cheo ni wangapi na tumefikia *stage* ya kufanya makisio ya *personal emolument* yaani mishahara ya wafanyakazi pamoja na upandishwaji vyeo kwa njia ya kieletroniki.

Mheshimiwa Mwenyekiti, faida zilizopatikana ni pamoja na kupata mishahara haraka kwa sababu Utumishi inatengeneza *payroll*. Pili, ile kadhia ya watumishi yaani Maafisa Rasilimali Watu na Wahasibu kutoka katika taasisi mbalimbali au kwenye Halmashauri kwenda Utumishi au Hazina na yale makabrasha au *payroll* kutengeneza hiyo, sasa hivi haipo tunafanya kwa mfumo wa elektroniki na pia mishahara inalipwa moja kwa moja kwenye akaunti ya mhusika. Kwa hiyo, huo mfumo umerahisisha mambo, ni mfumo wa uwazi, ndiyo maana umepunguza watumishi hewa wengi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mnaweza mkaona kwamba watumishi hewa labda wameongezeka, utaona wameongezeka au fedha zimeongezeka kwa sababu mfumo huo ni *transparent*. Zamani ilikuwa hakuna uwazi lakini sasa hivi ni njia ya elektroniki yaani wakati wowote tunatengeneza *payroll* tarehe moja mpaka tarehe tisa tunatengeneza *payroll* Utumishi tunapeleka Hazina. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, mtumishi hewa pengine anaweza akatokea amefariki baada ya tarehe tisa lazima atatokea kwenye *payroll*, amefukuzwa kazi baada ya tarehe tisa lazima ataonekana kwenye *payroll* lakini waajiri wanachofanya fedha hizo wanazikatia risiti wanazirudisha Hazina. Mtakuta kwamba hata *Controller and Auditor General* amefuta baadhi ya *query* kwa sababu baadhi ya waajiri wanarudisha hizo hela Hazina. Kwa hiyo, mfumo

30 JANUARI, 2015

huu ndiyo unaotusaidia kwa sasa kupunguza mishahara hewa kwa wafanyakazi na watumishi wachache...

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Waziri, Mheshimiwa Mwigulu, dakika kumi.

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. MWIGULU L. NCHEMBA): Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante sana. Kwa niaba ya Waziri wa Fedha, kwanza niseme tumewasikia Wabunge, tumepokea waliyoyasema na tutayafanyia kazi, tupo kwa ajili hiyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze tu kwa kusema jambo lilojitokeza kwa kiwango kikubwa ni jambo la fedha zilizotakiwa kwenda REA, TANROADS pamoja na mifuko mingine. Tangu mwaka wa fedha ulipoanza, mkakati wa Wizara chini ya usimamizi wa Waziri ilikuwa ni kuhakikisha kila fedha inapokusanywa inakwenda pale ilipokusudiwa. Hata hili ambalo Waheshimiwa Wabunge wamesema kuna baadhi ya miradi imepata sufuri, naomba tu niweke kumbukumbu sawa kwamba inawezekana sufuri iliyopatikana ni ya fedha zile ambazo zilikuwa zinatakiwa kutoka nje.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naongea hili kwa uhakika. Mwaka wa fedha ulipoanza tu, tulitoa shilingi bilioni mia tano kwa ajili ya miradi ya maendeleo na mpaka Wizara nyingine wakashangaa wakajiuliza hizi fedha mmekelea ama ndivyo kweli zinatakiwa zije, walidhani ni za mishahara. Haikuzeleka kutokea fedha nyingi mwezi wa kwanza wa bajeti kwa ajili ya shughuli za maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya kuwa tumepeleka hivyo, nawaomba Waheshimiwa Wabunge wazingatie mambo mawili. Moja, Mheshimiwa Waziri ameweka utaratibu kwamba, kila taasisi inapopokea fedha za maendeleo, ni lazima ilete mrejesho wa fedha zile imetumia kwa shughuli gani na mradi ule uonekane kabla fedha zingine hazijaenda. *(Makofi)*

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, niwaombe Waheshimiwa Wabunge, tusipime tu mafanikio kwa fedha zilizokwenda, tusipime kwamba bwawa lilitengewa shilingi bilioni moja na zimekwenda shilingi bilioni moja na tukasema utekelezaji ni asilimia mia kwa mia hata kama bwawa lile halipo. Mimi naunga mkono jitihada za Waziri kama msaidizi wake, kuhakikisha kila taasisi inapopokea fedha lazima itoe kwanza mchanganuo wa kitu gani kilichofanyika kutokana na fedha hiyo. Kwa hiyo, hii ya kusema miradi imepata sufuri, tuangalie mazingira tuliyoyapitia katika nusu mwaka huu, kuna fedha za maendeleo ambazo zilitakiwa zitoke kutokana na michango ya wahisani, hazikupatikana. Kwa hiyo, inawezekana kama mradi ule ulitegemea upate fedha ile inawezekana ikawa sufuri, lakini Wizara ilitoa shilingi bilioni mia tano mwezi wa kwanza baada ya mwaka wa fedha kuanza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine hili ambalo limejitokeza kwenye upande wa fedha hizi ambazo zimesemwa za miradi, taarifa zilizofanyiwa ukaguzi ni za miaka iliyopita lakini kwa mwaka huu wa fedha ni hapa tu ambapo tumeyumba kutokana na hali iliyojitokeza na nia ya Wizara na nia ya Serikali ni kuhakikisha fedha zile ambazo zilitengwa kwa ajili ya Mifuko, kwa ajili ya matumizi maalum ya miradi ya maendeleo zifanyike vile. Kwa niaba ya Waziri, nilitangazie Bunge lako Tukufu kwamba kuanzia mwezi ujao tunarekebisha utaratibu wa utoaji wa fedha hizo. Tutaweka *Standing Order* ambayo inaelezea Benki Kuu inapopokea fedha zile, itengeneze mchanganuo mara moja kabla haijaanza matumizi mengine kuhakikisha fedha zile zinakwenda kwenye miradi hiyo ya maendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi mwenyewe nahitaji fedha zile ziende kwenye umeme Jimboni kwangu, ziende kwenye barabara Jimboni kwangu na maeneo mengine yote ambako Watanzania wana mahitaji ya shughuli hizi, kwa hiyo, tutatengeneza utaratibu huo. Kilichokuwa kinajitokeza ni hali ya kifedha ya Serikali siyo kwamba zilipelekwa kwenye matumizi mengine. Inapotokea fedha zilizopatikana zimekwenda kwenye mishahara, zimekwenda kwenye kulipia

30 JANUARI, 2015

deni ambalo ni la miradi ya maendeleo, tafsiri yake siyo kwamba zimekwenda kwenye matumizi mengine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, moja ya vitu ambavyo Watanzania watamkumbuka Mheshimiwa Waziri wa sasa pamoja na kipindi chake kifupi ni pamoja na kuhakikisha matumizi ya Serikali yanakwenda kwenye vitu vilivyokuwa vimekusudiwa. Tusije tukamhukumu kwa ripoti ya mwaka 2006. Nilisikia kuna watu wengine wanasema Waziri wa Fedha ajiuzuru. Jamani, ripoti hii tunayojadili ni matokeo ya Ukaguzi Maalum wa fedha ya ushuru wa mauzo mwaka 2006 na 2007, Waziri huyu sijui hata kama alishakanyaga Tanzania Bara. Ukaguzi wa ujenzi wa jengo la kumbi za watu mashuhuri mwaka 2006, Waziri huyu sijui kama alishakanyaga Tanzania Bara. Ukaguzi wa kuthibitisha iwapo kulikuwepo na tija katika matumizi ya shilingi bilioni tisa mwaka 2011 na 2012, hakuwepo hata hapa. Alipoingia baadhi ya mambo ambayo ukiona umekesha, amekesha kwa ajili ya hiyo ni haya ambayo yameandikwa hapa. Mimi niwaambieni, fananisheni ripoti hii ya ukaguzi na ripoti zingine zitakazofuata ambazo yeye alikuwepo ofisini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, natoa tu mfano mwingine, mmesema suala la watumishi hewa ni la muda mrefu na huleta hasara kwa Taifa. Moja ya sababu zilizosababisha mmeandika ni pamoja na Hazina kulipa mishahara moja kwa moja kwenda kwenye akaunti ya watumishi. Sasa sikilizeni Waheshimiwa Wabunge, kulipa fedha kwenye akaunti za watumishi moja kwa moja imeanza mwezi wa saba mwaka jana, ripoti tunayojadili ni ya mwaka 2012 na 2013. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kulipa mishahara moja kwa moja kwenye akaunti imeanza mwaka huu wa fedha mwezi wa saba, ina miezi kama mitano hivi. Ripoti tunayojadili ni ya mwaka 2011/2012 na 2012/2013. Kwa hiyo, ukisema hii sababu imechangia na lenyewe linakataa ukweli. Ni sawa na enzi zile bado nachunga mbuzi kule, tulikuwa tunaoga mtoni, yaani mtu yuko juu kule anaoga wewe unaoga

30 JANUARI, 2015

bondeni halafu akulalamikie wewe unayeoga bondeni unanichafulia maji huku juu, hii ni kipindi kilichopita. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, kwenye hili na lenyewe linapigwapigwa danadana na watu wasiopenda sana zoezi hili. Mimi niwahakikishie kama alivyosema Mheshimiwa Waziri wa Utumishi, jambo hili limesaidia watumishi wenyewe na limesaidia kufichua uovu na limesaidia kupunguza mambo haya ya mishahara hewa. Kwa sababu kulipa peke yake hakuchangii, sisi tunachosisitiza ni kwamba, iwe imelipwa kwenye akaunti lakini taarifa za yule mtumishi na akaunti yenyewe lazima iwe ya mtu ambaye anafanya kazi. Kwa hiyo, kwenye haya mambo mimi niwaambieni, tusije tukaweka kwenye ujumla jumla halafu tukakimbilia kuwahukumu watu ambao kimsingi wanatakiwa waungwe mkono kwa jitihada wanazozifanya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hata hii ya fedha kutokwenda kwa wakati kwenye Mifuko na kwenye miradi mingine, ni Waziri huyuhuyu ambaye ili kuongeza mapato ya Serikali na kutokutegemea wahisani amejiondolea mamlaka hata ya kwake ya kutoa misamaha ili fedha ile ikusanywe. Mimi nilitegemea kwenye hili na lenyewe aungwe mkono. Amejiondolea mamlaka ya misamaha ili fedha zile ziweze kwenda kwenye miradi ya maendeleo. Bunge hilihili ndilo ambalo limetengeneza utaratibu wa kupitisha misamaha kama haijapungua ni kwa mujibu wa Bunge lilivyotaka, lakini Waziri yeye kajiondolea mamlaka mikononi mwake ya kusamehe. Hii yote ni jitihada ya kuhakikisha tunaenda kwenye kujitegemea. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine, tusije tukailaumu Serikali wakati imeshachukua hatua inayotimiza wajibu wake. Taarifa hizi zinavyojitokeza kwa wingi za sehemu ambako watu wamefanya maovu, tumpongeze Rais, tumshukuru Rais kwa sababu kwanza kaitengenezea meno Ofisi ya CAG ili kuhakikisha hakuna kitu kinachofichwa. La pili, kazi inayofanywa na Kamati ya PAC, amewapa mamlaka ya kuileta taarifa ile ijadiliwe, zamani ilikuwa haifanywi hivi, ni Awamu ya Nne imeleta mambo haya

30 JANUARI, 2015

yajadiliwe kwa uwazi. Baada ya hapo hatua ziweze kuchukuliwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine la mwisho, Mheshimiwa Halima ameongelea Deni la Taifa na akafananisha enzi ya Mheshimiwa Mkapa na Mheshimiwa wa Awamu ya Nne. Ndugu zangu Watanzania sikilizeni, jambo la Deni la Taifa ni jambo la uamuzi. Ukienda kwenye sekta moja tu labda ya barabara wakati Awamu ya Tatu inamaliza tulikuwa na kilometa chini ya 5000, tulikuwa na 1000. Awamu hii peke yake ni uamuzi, imejenga 11000 tunaitafuta 15000. Hivi kweli unategemea lile deni liendelee kuwa lilelile lililokuwepo? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ukienda kwenye Mifuko, inawezekana Deni hata halikuwepo, UDOM na yenyewe haikuwepo, Hombolo haikuwepo, hata jengo hili la Bunge halikuwepo. Kwa hiyo, hili ni jambo la uamuzi tu, ukiamua kujenga kwa shilingi mia tano, mia tano, kila unachokusanya ndiyo ujengee, Reli ya Kati ya shilingi trilion kumi na tano ukaamua kujenga kwa kukusanya shilingi mia tano, mia tano, ukajenga kwa miaka mia moja ni uamuzi wako. Ukiamua kufanya uamuzi wa kiuchumi, ukaamua kukopa, ukajenga mradi ukakamilika, halafu kile unachokusanya ukawa undalipa deni kama hata mfanyabiashara binafsi anavyofanya, ni uamuzi ambao na mataifa mengine yanafanya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi ningelaumu kama fedha ingekopwa halafu ikatumika kwa shughuli zisizo za maendeleo. Tumekopa Mifuko ya Kijamii... *(Makofi)*

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa Naibu Waziri. Anaweza akaendeleza Mheshimiwa Malima, Mheshimiwa Malima dakika kumi!

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. ADAM K. MALIMA): Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Kwa niaba ya Waziri wa Fedha na mimi naomba nijibu baadhi ya hoja zilizoletwa katika hoja hii ya Kamati hizi tatu za Bunge.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu ya muda, nitajielekeza kwenye baadhi ya hoja. Kuna hoja hii ya *floating exchequer*, *exchequer* hewa ambayo imetoka kwenye Kamati ya Bajeti. Nadhani hili labda niliseme tu kwa sababu namna lilivyoenezwa na namna linavyotokea inaonekana kama kuna mkakati wa makusudi wa kutoa hisia au ni kama vile mtu unapomuandikia mtu *cheque* ya *ku-bounce* unamuandikia makusudi, hapana. Zile *exchequer issues* zinapotoka wa kwanza wanaoleta ni wao wenyewe wale wenye pesa zao, sasa anaambiwa, bwana katika mwezi huu au katika kipindi hiki mgao tunaokukusudia ni shilingi bilioni kumi, hebu leta mahitaji yako kwa kipindi hicho. Kwa hiyo, kuna *communication* baina ya Wizara au yule anayepokea zile pesa na Wizara ya Fedha, *Accountant General* na *BOT*, kuna *a lot of issues* hapo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, labda niseme tu kwamba ni kweli, kwa sababu ya upatikanaji wa zile pesa zenyewe ndiyo zinapatikana kidogo kidogo, kwa hiyo inawezekana kabisa kwamba *exchequer issues* zikatolewa kwa makusudio ya kulipa kwa makadirio ya fedha kwa upatikanaji kwa kipindi hicho na zisipatikane hizo pesa kama zilivyokusudiwa. Labda niseme tu kwa sababu imeonekana hapa, kwamba unaweza kupigwa ile ukaambiwa basi utalipwa halafu basi ndiyo yalaa hakuna. Kwa mfano, hata mwaka huu ile *exchequer float* tuliyokujanayo kuanzia tarehe 30 Juni mwisho unapomalizika kuja mwaka huu mpya zote mpaka hivi tunavyozungumza zimeshalipwa. Ndiyo maana hata kwenye tafsiri ya kitaalam, ile *exchequer float* haichukuliwi kama ni deni, inaitwa hivyohivyo *exchequer float*. Mimi katika kulitafsiri nimelikuta hivyohivyo kwamba linaitwa *exchequer floats* haliitwi deni. Lile ambalo limeshapitishwa kulipwa na limepita kwenye utaratibu wa kawaida litaendelea kulipwa hivyohivyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa hiyo, nataka niseme tu hivyo na haya kama alivyosema Mzee Cheyo, Mzee Cheyo hakuna mtu katika jengo lile la Hazina ambaye hataki Sheria

30 JANUARI, 2015

ya Bajeti ije, mimi nitashangaa, *I don't see it from my colleagues*, kwa sababu hii Sheria ya Bajeti inaitikia mwito wa mabadiliko ya mfumo wa kibajeti kama ulivyosema wewe mwenyewe. Hatuwezi tukawa na mfumo wa kusimamia bajeti ya nchi kama ilivyokuwa sijui miaka mingapi wakati wazee wetu ni Mawaziri, haiwezekani, *it is not possible, this is a new World*. Hata ile *accounting and transparence* ni vitu viwili tofauti. Kwa hiyo, mimi nasema kwamba mimi sielewi wala sidhani na sijaiona katika hawa wenzangu wawili na walio chini yetu kule kwamba mtu akaja, inawezekana kwamba *in the government machinery* tuliyokuwanayo bado tuna watu ambao *mentality* yao iko *nineteen* kweusi, inawezekana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, lakini mimi naomba niwahakikishie na nilihakikishie Bunge hili kwa niaba ya Waziri wa Fedha, kwamba *the best way we can move forward* na bajeti *accountability* ni hii ya kuwa na Kamati ya Bajeti na huku una Bunge. Ukisema mna *secretariat* ya wataalam wenu wa Bunge wa kutathmini bajeti *that is good*. Mimi sioni kama ina mgogoro wowote. Kwa hiyo, Mheshimiwa Cheyo naomba nikusisitizie tu kwamba hilo kwa upande wetu sisi Wizara wa Fedha hakuna mgogoro wa kuwa na usimamizi wa bajeti uliokuwa umeimarishwa zaidi na Bunge.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili ni hili la Mifuko ya Hifadhi ya Jamii 1.87 *trillion*, ni kweli na utaratibu wa kukopa kwenye Mifuko ya Hifadhi ya Jamii uko kila sehemu, Malaysia, Namibia, *South Africa* inategemea ile mikopo inaenda kukopa nini. Mimi nadhani ugumu unaokuja ni kwamba, kama ile mikopo ingeenda kukopa tuseme labda posho au zikalipiwe mishahara au zikalipiwe *something on that which is not capital expenditure*, mimi ningepata taabu sana. Nakubaliana na Mheshimiwa Zitto na Kamati yake ya PAC, amesema Amina pale nakubaliana naye, kwamba kimsingi tunapoenda kukopa kwenye *Pension Funds*, tujue kwamba zile *Pension Funds* zinafanyiwa *actuarial valuation* kila mwaka na *survival determination* yake, *co-efficient* yake

30 JANUARI, 2015

zinakuwa *measured* na uwezo wa kufidiwa zile pesa zilizokopwa. Kwa hiyo, hili naomba niliseme humuhumu Bungeni, kwamba Serikali tumekubaliana kwamba pesa hizi *1.87 trillion* lazima zichukuliwe kama madeni mengine yote ya lazima na kwamba tutakaa, ndiyo maana kuna *SSRA*, Mhibiti Mkuu wa *Pension Funds*, ambaye *function* yake ni kukaa na Serikali pia na kusema bwana zile pesa mlizochukua zinaondoa uhimilivu kwenye taasisi hizi, kwa hiyo tutazi-*treat* kama madeni mengine ya lazima.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili Mheshimiwa Halima alipozungumza akasema mnajikopea tu bila utaratibu, mnajichukuliachukulia tu. Naomba niwatoe wasiwasi pia Watanzania, utaratibu wowote wa kukopa unapitia kwenye *National Debt Management Committee* na juzi Baraza la Mawaziri limeamua kwamba ile *National Debt Management Committee* ambayo inapora wataalam kila kikao kimoja anatoka Benki Kuu, anatoka wapi, aha aha, sasa tutakuwa *National Debt Division*, Kitengo kabisa maalum ndani ya Wizara ya Fedha ya kukaa mle na kutathmini masaa yote. Mnajua wenzetu kule wanachofanya Deni la Taifa mtu anatakiwa akiamuka asubuhi akuambie na linabadilika *in hours*. Kwa hiyo, lazima tuwe na watu wanali-*monitor* wanakaa kwenye *screen* wanaliangalia kila dakika. *That is how it is in the modern World*. Ndiyo maana nikasema hatuwezi tukawa na mfumo wa kibajeti kama ulivyokuwa wa *nineteen* kweusi miaka 30 iliyopita. Haya tumeshayafanya *and we are going to have a National Debt Division*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwenye Sheria ya Bajeti hii ambayo inakuja pia tunapendekeza kwamba *in supervision* ya ile *debt, monitoring of the debt* pia kuwe na taarifa zinazokuja kwenye Kamati mara kwa mara, Kamati ya Bajeti, tumeshakubaliana. Kwa hiyo, tutakuwa tunakuja kwenye Kamati ya Bajeti na kusema bwana, deni limebadilika kutoka kipindi hiki mpaka hiki na sababu za kufanya hivyo. Saa nyingine pamoja na haya madeni mapya yaliyochukuliwa kuna madeni mengine yame-*mature* yalikuwa ya miaka 40 iliyopita sasa yanaanza kulipwa leo. Kwa hiyo *that is the way it is*, tulikopa pia huko miaka 40 iliyopita.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niwasihi Waheshimiwa Wabunge kwamba hapo tutakapoanza na mfumo huu tukipitisha Sheria hii mpya ya Bajeti lazima tujue kila mtu ajifunge deni hilo linakuwa ni dhamana yetu kila linapongezeka. Kwa sababu likiongezeka unauliza kwa nini limeongezeka? Tusiongeze deni kwa *non-productive activity*, lazima tukiongeza deni liwe kwa reli, bandari na barabara na barabara yenyewe iwe labda kama Tabora, Malagarasi, Uvinza, unajua kabisa ile barabara inakata katikati, inaondoa watu kuzunguka Manyoni mpaka Nyakanazi kule juu. *That is a true road*. Sasa niseme tu kwamba hizi *productive activities* zitazingatiwa katika hilo na ni jambo ambalo tunalifahamu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Kamati inakemea *ring fencing* ya kisheria kwenye baadhi ya mambo. Ndiyo hayo tunasema, tunapokaa hapa lazima tukae Wabunge tuzungumze, kuna masuala ya *government accountability, governance and transparency*, utawala na uwazi *and the Parliamentary accountability*.

Sisi wote ni Wabunge humu na sisi pia tunawajibika kwa hawa wananchi, tunaenda kuwaambia nini? Sasa tumekuja hapa tumezungumzia *Wallis, Wallis and then what?* Maana mimi nilikuwa najua kwamba baada ya Kamati kusema halafu inakuja na *proposal*. Unakwendaje kuchukua ndege ambayo imeshafika *Check D*, halafu unakuja unasema wote tulichukie, hakuna mtu analifurahia hilo, huwezi kulifurahia kwamba tumekwenda kuchukua ndege ambayo hatukuwahi kuitumia, *and then what?*

Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa lazima tukubaliane badala ya kukaa na kupigana virungu na vijembe tuje tuseme. Maana yake hatutaacha kuingia mikataba mingine na mimi nachosema kwa mfano nikijaliwa na nchi hii nipewe dhamana ya kusaini mkataba, sitaogopa kusaini mkataba kwa sababu nitajihakikishia kwamba mazingira yote ambayo yanajenga maslahi kwa nchi hii yamezingatiwa.

30 JANUARI, 2015

Kwa hiyo, tuwaite watu tuseme ninyi mliokagua mkapitia Mikataba hii ya Wallis, tumechukua ndege *then* baada ya miezi mitatu, miezi sita, unaipeleka *Check D!* Kwa nini huyo bwana hatukumrudishia ndege tukamwambia eeh bwana umetupa ndege mbovu tupe nyingine, badala yake tunailipia!

Sasa haya mambo tukitaka *reality*, Bunge na Serikali tuulizane na tufike sehemu tuseme kwenye Mikataba hii basi, lakini kulalamikia Mikataba, *we shouldn't create a complaining society*, ambayo tunapeleka kwa watu huko nje pia nao watakuwa ni watu wa lawama; hapana, hili lazima lianzie humu ndani. Tuseme *okay*, sawa, kwa sababu nchi hii itaendelea kuwa na Mawaziri na Mawaziri lazima waendeleo kusaini hiyo Mikataba, *and then what*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi nadhani tukubaliane, Bunge hili ndiyo lenye mamlaka ya kutengeneza sheria, kujenga maazimio na Serikali kwa pamoja tunayafanyia kazi haya maazimio. Kama tunataka vitu kama hivi visimame, hatuwezi kuendelea kubaki tunalalamika, lazima kuna mikataba mingine ya bandari, ya reli, hiyo *Air Tanzania* inataka kufufuliwa inabidi ifufuliwe tena upya, *TAZARA* na kadhalika na kadhalika na hii ndiyo Miradi ambayo wananchi wanaisubiri ili kuwafungua. Gesi, huko ndiko *Yallah, Yallah*, tumekaa moto moto.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nadhani tukae tukubaliane tu kwamba, badala ya kukaa na kusema, hapana tuazimie au tuje na utaratibu mpya ambao Mikataba tumeshakubaliana kwamba, inaweza ikawa na *monitoring system* ndani ya Serikali, ndani ya *Supervisory Committee* ya Bunge na kadhalika na kadhalika. Tunaweza tukaanza na hapa. Je, kama Mikataba umechukuliwa na sisi tuliwapa dhamana watu tunawaangalia tunasemaje?

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba niseme wazi kabisa kwamba, naliomba Bunge lako Tukufu, katika utawala wa Serikali kuna majukumu na kuna maamuzi magumu na kuna ulazima wa kuchukua maamuzi kama haya na kuyafanya.

30 JANUARI, 2015

Kwa hiyo, tusijenge mazingira ya kusema unajua tutakuja Bungeni na kutukanana, tutengeneze utaratibu humu wa kusema kuna kuwajibishana na yule ambaye hawezi kuingia jikoni asikae jikoni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, nasema hili ndilo Bunge jipya, hii ndiyo Serikali mpya, hii ndiyo awamu mpya. Sasa kama tunataka kurejea turejee. Naomba niseme tu kwamba, hili ni jambo ambalo linajengewa hisia kama vile Serikali imelikubali, kulikuwa na maamuzi kutoka sijui wapi, mimi nadhani *is not fair. Instead of complaining, we should come up* tuseme bwana sisi kama Bunge tunaazimia *one, two, three, regarding* Mkataba wa Wallis au mikataba mingine kama ya NBC na kadhalika. Serikali itajibu na tutatengeneza hapa Kamati, tutawasiliana na bajeti...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali, dakika tano!

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nami kwa sababu ndiyo mara yangu ya kwanza kuchangia, mara nyingine nilikuwa natoa taarifa tu, naomba nichukue nafasi hii, kumshukuru Mwenyezi Mungu, kwa kutujalia uhai kuendelea kufanya kazi katika Bunge lako Tukufu. Nawashukuru Waheshimiwa Wabunge, kwa ushirikiano mkubwa ambao wamekuwa wakinisaidia katika kutekeleza majukumu yangu, nilipokuwa Naibu Mwanasheria Mkuu wa Serikali na wameendelea kunisaidia hata siku tatu ambazo nimekuwepo kwenye Bunge lako Tukufu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nimeitwa kuchangia kwenye hoja hii ya msingi sana inayotoka kwa Mheshimiwa Cheyo, ni jambo muhimu linalogusa masilahi ya Taifa na mshikamano wa Taifa hili kama moja.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kabla sijaendelea niseme kwamba, katika hizi Serikali mbili; Serikali ya Mapinduzi

30 JANUARI, 2015

Zanzibar na Serikali ya Jamhuri ya Muungano, tuna utaratibu mzuri wa kushirikishana wakati tunapotengeneza hizi sheria na hasa zile ambazo zinatumiwa pande zote za Jamhuri ya Muungano. Suala la msingi hapa ni je, Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar ilishirikishwa? Ilishirikishwa.

Katika mazingira kama haya ni lazima pia tutambue umuhimu wa kulinda masilahi ya Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar katika Bunge la Jamhuri ya Muungano, kwa sababu kama mnavyoona wao ni wachache, wanaotoka Bara ni wengi. Hiyo ndiyo essence ya lbara ya 98(1)(b).

Lazima pia tulinde na kutambua masilahi ya watu wa Bara kwenye mambo ambayo yanahusu Bara hayatumiki Zanzibar. Tukienda hivi mambo yetu yataendelea kuwa mazuri, umoja wetu, mshikamano, upendo na Muungano, vitadumu tu vizuri. *(Makofi)*

Nimeangalia Katiba, kwanza, Muswada wenyewe ni Muswada wa Usimamizi wa Sheria za Kodi. *Version* ya Kiswahili inasema; Sheria ya Usimamizi wa Kodi ya Mwaka 2014, kwa Kiingereza *The Tax Administration Act of 2014*. Muswada huu si wa kutoza kodi, umeweka tu utaratibu mzuri wa kusimamia masuala ya utozwaji kodi kwa masuala ya kodi na unasema kabisa kwenye kifungu cha pili cha sheria hii kwamba, itakuwa ya Muungano, itatumika pande zote za Muungano kwa masuala yale ya sheria ambayo ni ya Muungano.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa sababu hiyo, naomba kushauri kwamba, Muswada huu na kwa vile ni kwa mambo hayo machache, maana hapa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar ina masilahi yake na Serikali ya Jamhuri ya Muungano ina masilahi yake. Hili si suala ambalo Waheshimiwa Wabunge tungelipigia kura ili lipitishwe kwa utaratibu huu wa theluthi mbili kutoka Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar na theluthi mbili kutoka Serikali ya Jamhuri ya Muungano. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili, matumizi ya Sheria hii si yote, yaani sheria hii kama ilivyo haitatumika yote Zanzibar, ni kwa maeneo hayo machache tu. Ingekuwa ni Muswada

30 JANUARI, 2015

ambao unaweza kutumika kwa ujumla wake, hapa ni lazima tulinde pia masilahi ya Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar kwamba, aah tupige kura hizi za *two thirds* tuone kama inakidhi hii; lakini hii ni kidogo tu pale. Sasa ndiyo maana Mheshimiwa Cheyo akasema, jamani, hivi hii habari ya *two thirds* isimamisha hata mambo mengine kuendelea!

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kushauri kwamba, upitishaji wa Katiba hii kwa masharti ambayo siyo ya kupiga kura ya *two thirds* kutoka *either side of the Union* haitakuwa ni kuvunja Muungano. *Sorry sorry sorry*, haitakuwa ni kuvunja Katiba wala Sheria yoyote. Kwa hiyo, kama ingekuwa tunaenda kutoza kodi pale, ndiyo hapo unaiona shida iliyopo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kushauri kwamba, kwanza, hili swali jinsi ambavyo lilivyo, Kamati yenyewe inayosimamia hili suala, Kamati ya Bajeti, hawana tatizo, wamekubaliana nayo na ina Wajumbe wa kutoka pande zote mbili. Sisi Serikali tuko tayari wakati wowote kuuleta Muswada huu, na kwa sababu ni wa muhimu, nadhani umesimama kwa sababu ya haya mambo ambayo yamejitokeza hapa na nini imeharibu ratiba yetu; lakini wakati utakapofika kama kiti chako kitaruhusu, sisi tutalileta hapa tuendeleo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili ambalo nimeomba kuchangia ni hili ambalo amelisema Mheshimiwa Laizer, juu ya umuhimu wa ajira kufanyika kule kwenye *Local Government Authorities*. Serikali imeshafanya, imepitisha Sheria na Sekretarieti ya Ajira imetoa mamlaka kwa Halmashauri za Serikali za Mitaa kwamba, wanaweza kuajiri watu wa kada fulani kule kama madereva na watu wa *operational services* wote. Kwa hiyo, hizo sheria zinapitia pale ofisini kwangu na nilipitisha ile nilipokuwa Naibu Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la mwisho ni hili ambalo pia Mheshimiwa Cheyo, ameniomba nilitolee maamuzi kuhusu hoja kwamba, kinachoendelea Wizara ya Fedha ni uvunjaji

30 JANUARI, 2015

au ukiukwaji wa Katiba ya Jamhuri. Ibara ya 135 iko wazi kuhusu suala hili.

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa mzungumzaji)

MWENYEKITI: Ahsante sana Mheshimiwa AG. Mheshimiwa AG, Kanuni na wewe ni Msimamizi Mkuu wa Kanuni. Mheshimiwa Zitto!

MHE. KABWE Z. ZITTO - MWENYEKITI WA KAMATI YA HESABU ZA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kujibu hoja za Waheshimiwa Wabunge ambao wamechangia. Nitakuwa nawataja kutokana na hoja ambazo zimekuwa *raised*. Hoja ya kwanza ambayo nitaanza kuizungumzia imezungumziwa na Mheshimiwa Esther Bulaya, Mheshimiwa Halima Mdee na Mheshimiwa Amina Mwidau, kuhusiana na Mifuko ya Hifadhi ya Jamii.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili suala siyo la sasa hivi, hili ni suala la muda mrefu sana. Toka Kamati ya POAC mwaka 2009 imekuwa kila mwaka inaikumbusha Serikali kuhusiana na jambo hili na mpaka Kamati ilipoamua kufanya kikao cha pamoja kati ya Wizara ya Fedha ambacho kilihudhuriwa na Katibu Mkuu, Benki Kuu na Mifuko yote ya Hifadha za Jamii na SSRA, kwa ajili ya malipo ya madeni ambayo Mifuko inaidai Serikali. Tukakubaliana kabisa kwamba, itakapofika tarehe 14 Novemba, Serikali itakuwa imetoa hati fungani ya thamani ya madeni ambayo Mifuko inaomba, tena asilimia hamsini tu na Mifuko itaondoa riba ya ziada ambayo walikuwa wameitoza kama *penalty* kwa Serikali; lakini ilifika tarehe 14 Novemba jambo hilo halikufanyika na mpaka sasa jambo hilo halijafanyika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kwamba, Mifuko fedha zake zimetumika kwa shughuli za kimaendeleo. Vilevile ni kweli kwamba, kuna baadhi ya fedha ambazo hazikutumika kwa shughuli za maendeleo. Kuna mikopo ambayo imechukuliwa kwa *consumption*; kwa mfano, NHIF wameikopesha Serikali shilingi bilioni hamsini na tatu kununua

30 JANUARI, 2015

magari ya polisi, toka mwaka 2010 mpaka leo hazijalipwa. Hakuna mahusiano yoyote kati ya magari ya polisi na kazi za Mfuko wa Bima ya Afya, kwa sababu Sheria inataka Mfuko wa Bima ya Afya fedha zake zitumike kwa ajili ya miundombinu ya kiafya.

Sawa tunajua Serikali ilikuwa na shida ya hela; kwa nini haikulipa? Hali hiyo hiyo unaikuta *NSSF*, hali hiyo hiyo unaikuta *PSPF*, hali hiyo hiyo unaikuta *PPF*. Mfuko pekee ambao wamekuwa wajanja kidogo katika kutoa mikopo kwa Serikali ni *LAPF*, kidogo wao wamekuwa *safe*, lakini Mifuko mingine yote na wamekuwa wakitoa mikopo hii kwa nia njema ili Serikali iendeshe shughuli zake, lakini Serikali hailipi. Serikali inadaiwa *one point eight trillion* na hizi ni fedha ambazo zitawezesha watu waje kulipwa mafao yao baadaye. Kwa sababu hii ndiyo maana sisi tulifanya juhudi kuhakikisha fedha hizi zinalipwa.

Waheshimiwa Wabunge naomba niwafahamisha kitu kimoja, Mifuko inafanya kazi kwa pembe tatu. Pembe tatu kwamba, inachukua michango ya Wanachama, inawekeza ile michango ya Wanachama, halafu inatoa mafao kwa wastaafu na mafao mengine ya muda mfupi, ikiwemo bima ya afya na kadhalika. Serikali inapokaa na fedha za Mifuko, inawa-*constrain* kwenye *cash flow*. Maana yake ni kwamba, *flow* ya hela haiwezi kwenda, matokeo yake Mifuko inajikuta inapata *actuarial reports* mbovu.

Mheshimiwa Waziri wa Fedha, leo tunapozungumza, Mfuko mmoja ni *technically bankrupt*, kwa sababu Mfuko huo hamuulipi fedha zao. Ndiyo maana tumewaletea Waheshimiwa Wabunge ya kwamba ni lazima tupitisha hapa azimio. Sisi PAC tumejaribu miaka minne tumeshindwa, tunaomba Azimio la Bunge na ndiyo liko kwenye mapendekezo yetu kwamba, Serikali ianze mchakato wa kulipa mara moja.

Jana Waziri wa Fedha anasema ya kwamba, wameunda *Task Force*. Waheshimiwa Wabunge, hii ni *Task Force* ya kumi. Kila wakati Serikali inapobanwa ilipe inasema

30 JANUARI, 2015

tunaunda *Task Force* kufanya *verification* ya madeni. Tukizembea jambo hili, tunawahukumu si tu wazee wetu ambao wanategemea kupata fedha za kustaafu sasa hivi, mnawahukumu vijana ambao sasa hivi wanachangia kwenye Mifuko na mnaizuia Mifuko kukua. *(Makofi)*

Sasa hivi baadhi ya Mifuko imeanza kwenda kwenye maeneo ambayo zamani ilikuwa haifiki, kwa wakulima. Mimi jimboni kwangu kule wakulima sasa hivi ni Wanachama wa *NSSF*, lakini wanapoona hali kama hii hata mimi kama Mbunge ninasita; kwamba, itawezekanaje, watatoa fedha zao zitakwenda, Serikali itachukua mikopo na hamna kitu ambacho kitafanyika.

Kwa hiyo, naomba azimio ambalo Kamati imependekeza kwenu Waheshimiwa Wabunge lichukuliwe ili Serikali na mtupe *mandate* ya kufanya *follow-up monthly* kwa Serikali kuhakikisha hiyo hati fungani inatoka. Mifuko wataiingiza hiyo hati fungani sokoni, watapata pesa wataweza kuendesha shughuli zao.

Waheshimiwa Wabunge, naomba tuungane tuhakikishe tunaiokoa Mifuko yetu. Tukiungana kuhakikisha tunaiokoa Mifuko, Serikali itakuwa na nidhamu ya kukopa. Serikali haina nidhamu ya kukopa kwenye Mifuko. Kuna baadhi ya mikopo, Mheshimiwa Mwigulu amezungumzia hapa Hombolo; Mheshimiwa Mwigulu deni la Hombolo lilichukuliwa kwa barua, siyo mkataba, hakuna sijui Kamati ya Madeni, hakuna nini. Barua imetoka Ofisi ya Waziri Mkuu kwenda kwa *LAPF*, wakopesheni hao. Imechukua muda sana mpaka mkopo wenyewe kuja kuwa *approved*. Mikataba mingi sana ambayo ni ya madeni ya Mifuko ya Hifadhi ya Jamii imesainiwa *retrospective*, yaani baada ya amri ya kutoa fedha ndiyo mikataba imeweza kulipwa.

Waheshimiwa Wabunge, tulipitisha bajeti hapa ya *NIDA* kama takribani shilingi bilioni hamsini na mbili hivi. Serikali ikazi-*re-allocate* zile fedha kwa matumizi mengine, halafu ikaenda kwenye Mifuko kukopa hizo fedha kwa ajili ya vitambulisho! Sasa hatuwezi kuvumilia hii hali, lazima

30 JANUARI, 2015

tukubaliane tupitisha pendekezo ambalo tumelileta ili kuhakikisha Mifuko inakuwa *healthy*. Tusichezee kabisa *pension*, *pension* nchi nyingine ni siasa. Nawaomba kabisa Waheshimiwa Wabunge tuungane katika jambo kama hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo la pili ambalo Wabunge wengi wamelizungumzia ni suala la Mamlaka ya Bandari, ambalo akina Mheshimiwa Rage wamelizungumzia na kadhalika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, wewe mwenyewe umeniuliza kama kuna *demotions* ambazo zilitokea na zinatokana na nini. Ni kweli kuna *demotions* ambazo zimetokea, Wakurugenzi wawili; mmoja amerejeshwa kwa mwajiri wake Serikali Kuu, mwingine ameshushwa cheo; na kwa mujibu wa maelezo ya Mkurugenzi Mkuu wa Bandari, walishindwa kufanya kazi zao jinsi ambavyo inatakiwa.

Kitu kimoja ambacho ningependa, kwanza rekodi, na lazima tuwe wakweli, Mamlaka ya Bandari imeongeza sana sana ufanisi katika kazi zake. Mapato, *turn-over* ya Mamlaka ya Bandari imekua kutoka shilingi bilioni mia tatu na ishirini mpaka shilingi bilioni mia tano thelathini na saba katika kipindi cha miaka miwili. PAC tumewapa *target* kwamba *in the coming three years wa-hit target ya one trillion* kama *turn-over*. Hii inawezekana kwa sababu wanasema kuna maeneo ambayo wakiyaimarisha na wakiwekeza wataweza kufanya sawa sawa.

Pili, Mamlaka ya Bandari wanatusaidia, wameamua kuwekeza kwenye Shirika la Reli na huu ni utaratibu ambao unaweza ukasaidia sana, kwa sababu kuna mashirika ambayo yana *surplus*. Kama Mamlaka ya Bandari, wana *Surplus* ya takribani shilingi bilioni mia nne hivi, lakini wameamua kushirikiana na Shirika la Reli kununua injini za treni ili kuondoa mizigo bandarini. Kwa hiyo, hii ni sehemu ya mambo ambayo Serikali inaweza ikaitumia ili mashirika ambayo yana *surplus* yaweze kuyaokoa yale ambayo bado yanasuasua. Kwa hiyo, hii ni *fact* ambayo lazima tuwapongeze, tunampongeza sana Kaimu Mkurugenzi

30 JANUARI, 2015

Mtendaji wa Mamlaka ya Bandari na aliyekuwa Waziri wa Uchukuzi, Dkt. Mwakyembe na ninaamini Mzee Sitta ataliendeleza jambo hili.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna jambo ambalo ningependa kuli-*alert* Bunge kwamba, kuna kesi Mamlaka ya Bandari ambayo ni ya thamani kama ya shilingi bilioni mia tatu thelathini hivi. Hii ni kesi ya zamani sana. Serikali iliingia makubaliano na mkandarasi ya kama *pound* elfu sabini na tisa hivi, miaka hiyo ya sabini. Sasa hivi kesi hii ukisoma vitabu vya bandari inagharimu takribani shilingi bilioni mia tatu na thelathini. Sasa ninyi mnajua namna ambavyo kesi kama hizi na hela ambavyo huwa zinapigwa, ndiyo mambo ya EPA.

Kwa hiyo, nilikuwa namwomba Waziri, bahati mbaya hayupo na mambo yake ndiyo mengi sana kwenye Taarifa hii. Naibu Waziri simwoni, nadhani Mheshimiwa Jenista atawapelekea taarifa kwamba, hili ni jambo ambalo linapaswa kuliangalia sana, kwa sababu linaweza likaleta hasara sana kwenye shirika.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo ningependa kulizungumzia ni *TTCL*. Nadhani Wabunge wanafahamu kwamba, leseni ambayo *Airtel* sasa hivi wana-*operate* na masafa ambayo *Airtel* wana-*operate*, yalikuwa masafa ya *TCCL* na *TTCL* iliyatoa bure kwa *Airtel*. *Airtel* walitarajiwa wangewekeza kwenye *TTCL* hawakuwekeza kwenye *TTCL*. Kwa hiyo, hatuna namna, wazee wetu huko zamani wameshafanya maamuzi, maamuzi yametutia hasara, *TTCL* ilikuwa inaelekea kufa na hatuna namna ni lazima tuisaidie. Kwa hiyo, tumependekeza kwamba, kwanza, Serikali imilikishe Mkongo wa Taifa kwa *TTCL*. Siyo tu imilikishe iuendeshe, hapana, waumiliki kwa sababu ile itaongeza *balance sheet* ya *TTCL* na *TTCL* itaweza kutafuta fedha maeneo mbalimbali.

Pili, tumependekeza yale madeni ambayo Serikali inaidai *TTCL*, Serikali iyageuze yale madeni kuwa mtaji. Kwa hiyo, badala ya *loan wai-transform* kuwa *equity* na ile

30 JANUARI, 2015

itasaidia kuiboresha na kuisafisha *Balance Sheet* ya *TTCL* na hivyo, *TTCL* itaweza ku-*seek any financing* kutoka maeneo mbalimbali na tutaweza kuiokoa *TTCL*. Jambo la msingi haya yote ili yafanyike ni lazima *Airtel* itoke ndani ya *TTCL*, kwa sababu *Airtel* inamiliki asilimia thelathini na tano ya *TTCL* hivi sasa na hawakuwekeza chochote kile.

Tumependekeza kwamba, utaratibu ambao Serikali wameuanza wa kununua waendeleo, lakini wahakikishe kwamba, kuna *value for money* katika *process* nzima hiyo ya *TTCL*. Waziri wa Fedha ananiambia tayari wameshanunua, tunashukuru na tunachokitaka ni *TTCL* iweze kufanya kazi yake. Haya maamuzi mengine ambayo tumeyapendekeza kwenye Kamati muweze kuyafanyia utaratibu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo ninataka kulizungumzia ni hili la misamaha ya kodi. Nikiri kwamba, kuna baadhi ya maamuzi tumeyafanya sisi wenyewe kama Bunge. Mtakumbuka hapa wenzetu Wizara ya Fedha walikuja na Sheria ya VAT, tukaizungusha sana, iliyopita hata kutekelezeka haitekelezeki, kwa sababu maeneo mengi ya misamaha ambayo ilikuwa inakuwa *proposed* Bunge tuliyakataa, kwa hiyo, hatukuweza kupitisha. (Makofi)

Kwa hiyo, ni suala la sisi wenyewe kama Wabunge tuweze kutazama, kwa sababu mwezi Novemba peke yake, makusanyo yote ya *TRA* yalikuwa ni Shilingi bilioni mia nane arobaini na moja. Misamaha ya kodi ya mwezi Novemba ilikuwa bilioni mia mbili hamsini na moja. *Eighty percent VAT*, ndiyo sehemu kubwa ya misamaha. Kwa hiyo, ni la zima tuichukue hii *responsibility* kwamba, maamuzi tuliyoyafanya hayakuwa na masilahi ya nchi. Sisi kama Wabunge, tu-*reverse* yale maamuzi katika Sheria ya Fedha inayokuja. Mheshimiwa Waziri bado hajai-*operationalize* ile Sheria ya VAT, hakuna sababu ya ku-*operationalize* Sheria ambayo itatushushia mapato au haina maboresho yoyote. Tujaribu kuangalia kama tunai-*gazette* tuje kufanya *amendment* au tuiondoe kabisa katika sheria za nchi, kwa sababu haikidhi masilahi ya nchi kwa ajili ya kuondoa misamaha ya kodi.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine ambalo tulifanya ili kupambana na hili zimwi la misamaha ya kodi, kwa sababu inazidi kuongezeka; Waziri jana ameeleza kwamba, sasa hivi imekuwa ni *two point three percent*, ni kwa sababu ya *rebasng ya GDP*, siyo *reality*. *Rebasng ya GDP* haina maana kwamba, shughuli zimeongezeka, hapana, ni kwamba shughuli ambazo zilikuwa hazimo kwenye *economic activities* zinazokuwa *reported*, zimeoneshwa na zenyewe. Kwa hiyo, hakuna *a real value* ambayo imetokea na ni vizuri kufanya *rebasng* kwa sababu tuna-*update data* zetu. *In real sense*, bado misamaha ni mikubwa na ni lazima tuchukue hatua za kuondokana na misamaha. Tumeonesha Taarifa ya CAG hapa na CAG atakapoleta Taarifa yake ya mwaka kuna mengi zaidi, hii ametupa ni *extract* tu ili tuweze kuona.

Kwa hiyo, jambo ambalo tumelipendekeza, tumewaagiza TRA kwamba, kuanzia sasa kila mwezi wanapokuwa wanatangaza makusanyo ya kodi, watangaze pia misamaha ya mwezi huo. Hicho ndiyo tulichokiagiza Mheshimiwa Waziri wa Fedha. Kwa hiyo, kila mwezi mkisema tumekusanya bilioni mia tisa na msemi mmesamehe ngapi, kwamba bila hiyo misamaha mngokusanya ngapi. Utaratibu huu ukiendelea na kuendelea, utaweza kusaidia sana kuongeza uwazi katika mambo haya na kuweza kuhakikisha ya kwamba, tunakwenda vizuri.

Mheshimiwa Mwenyekiti, jambo lingine ambalo ningetaka kulizungumzia, watu wamelizungumzia sana suala hili la ndege na Mheshimiwa Nundu na wengine wengi akina Mheshimiwa Halima, akina Mheshimiwa Lema na Mheshimiwa Mnyaa, wamezungumzia sana suala hili la ndege. Mimi namshukuru Mheshimiwa Nundu, kwa *details* ambazo ameweza kutupatia.

Mapendekezo yetu sisi kama PAC; kwanza, kwa sababu ndege ile ilikodishwa kwingine wakati bado ina mkataba na Tanzania, tushitaki. Lazima tuishitaki ile kampuni kwanza. La pili tumependekeza kwamba, watu waliohusika na kusaini mkataba huu wachukuliwe hatua. (*Makofi*)

30 JANUARI, 2015

Kwa hiyo, Mheshimiwa Malima hatulalamiki, *we are not complaining*, tumependekeza mambo mawili ya msingi sana. Kwamba, ni lazima tushitaki kwanza, lakini pili, watu ambao wamefanya haya wachukuliwe hatua za kisheria. Hili tumelipendekeza hii ni mara ya pili, mwaka 2012 tulikuja na pendekezo hili, Kamati aliyokuwa anaiongoza Mheshimiwa Cheyo wakati ule, ililichambua jambo hili la Wallis, Kamati ikaagiza fedha zisilipwe, Wizara ya Fedha ikalipa fedha. Tukalileta Bungeni tukaagiza watu wachukuliwe hatua, CAG akasema watu wachukuliwe hatua, hakuna ambacho kilifanyika. Sasa hivi nadhani labda haya mapendekezo mapya yataweza kuchukuliwa hatua.

Waheshimiwa Wabunge, someni vizuri Taarifa, mtakuta aliyehusika na ujenzi wa *VIP Lounge*, ambayo humu Bungeni tuliambiwa ilijengwa kwa shilingi bilioni kumi na mbili, lakini imeonekana ilijengwa kwa bilioni tatu tu, ni kampuni hiyo ambayo ndiyo imehusika na *ATCL*. Kwa hiyo, ningependa na ningemwomba Mwanasheria Mkuu wa Serikali, ku-*institute investigation on this company na its operations in Tanzania*. Hatuwezi, maana hawa ndiyo wale *economic hit man*. Anakuja ansema nitawapa ndege akawapa *dash-eight* mbili, nitawajengea *VIP Lounge* akajenga lile godauni la *VIP Lounge* tunayoita *VIP Lounge*, halafu mkampa mkataba wa *air-bus* mnalipa *more than fifty nine million dollars*.

Kwa hiyo, ina maana anayefaidika ni yeye. Nakumbuka tulibishana sana na Mheshimiwa Malima, huyu ndiyo yule mtu aliyetaka kupewa vitalu vya mafuta kule Rukwa. Unakumbuka ulijibu swali hapa, ndiyo huyu huyu.

Kwa hiyo, naomba Mwanasheria Mkuu wa Serikali afanye *investigation* ya huyu mtu ambaye ametuingizia hasara kubwa kiasi hiki na Serikali isimamishe malipo. Serikali iende mahakamani kwa sababu kulikuwa kuna *bleach of contract*. Mheshimiwa Nundu nikufahamishe pia, hii ndege sisi tunalipa Dola milioni arobaini na tisa, kampuni hii hii imeiuza ndege hii kwa *Air Zimbabwe* kwa Dola milioni kumi na sita. Kampuni hii hii, huku Tanzania imevuta Dola milioni

30 JANUARI, 2015

arobaini na nane, sijui arobaini na tisa, wameenda wameuza Zimbabwe kwa Dola milioni kumi na sita. Wakati iko *under our contract*, ikakodishwa kwa *Air Guinea*, Shirika la Ndege la Guinea, sisi tukawa tunaendelea kulipa. Haya ni mambo ambayo hayawezi kuvumilika hata kidogo na ni lazima tuchukue hatua ili mtu mwingine yeyote asiweze kufanya jambo kama hili ambalo limefanywa. (Makofi)

Mheshimiwa Lissu alizungumzia suala la *annual reports* kwa mujibu wa kanuni na suala la *accountability circle*. Kwanza, nakubaliana naye kwamba, kanuni inasema taarifa za mwaka za Kamati, lakini kwa Kamati kama zetu ina maana tungezalisha taarifa mbili; taarifa ya shughuli zote za mwaka na tuna mambo mengi ambayo tumeyafanya hatukuyaripoti hapa; na taarifa hizi za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali. Maana yake Kamati hizi za kisekta kuanzia kesho tutaanza kuona taarifa za mwaka. Kwa hiyo, nadhani tujaribu kuangalia kanuni zinasemaje.

Mheshimiwa Rage amelifafanua hili na ni kweli. Sisi kwa mfano sasa hivi tunavyozungumza, *audit* inayoishia Juni, 2014 ndiyo inafanyika. Hivi tunavyozungumza, ndiyo CAG mpya yuko na timu yake wanaandika Ripoti, tarehe 31 Machi wanamkabidhi Rais, baada ya siku saba kama Bunge linafanyika, wanatukabidhi Bunge, sisi ndiyo tunaanza kukimbizana nayo. PAC itakayokuja baada ya Uchaguzi wa 2015 ndiyo itairipoti Ripoti hiyo Juni, 2016. Huo ndiyo utaratibu wetu wa *accountability circle*. Mwaka unafungwa Juni, miezi mitatu ya kufunga mahesabu kwa Taasisi na Wizara na Halmashauri na Mashirika ya Umma, miezi mingine ya *Auditor General* kuandika Ripoti, baada ya hapo ndiyo PAC inaanza kukimbizana na hiyo Ripoti.

Safari hii kama mlivyoona, tumeamua kushughulikia Taarifa Maalum peke yake; kwa sababu Taarifa Maalum zimekuwa zikiachwa kwa muda mrefu bila kushughulikiwa. Nadhani huko tunakokwenda mtaiangalia kanuni vizuri tuweze kuona namna ya kufanya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika hali kama hiyo kuna

30 JANUARI, 2015

baadhi ya vitu ambavyo tulivifanya, lakini hatukuvitolea taarifa. Leo mchana tulikuwa na kikao na Shirika la *TPDC* kwa ajili ya suala la uwazi wa mikataba na kwa ajili ya hesabu zao. Tuna tatizo, kuna *audit queries* nyingi sana *TPDC* kuhusiana na Ukaguzi wa Mikataba.

Nchi hii ina mikataba ya gesi na mafuta takribani 26, lakini ukaguzi ambao umefanyika ni wa mikataba minne tu. Nanyi mnafahamu kwamba, wawekezaji wanarejeshewa zile gharama ambazo wamewekeza na Kamati ya *PAC* ilikuwa na *interest* ya kuweza kuona haya yote yanafanyika jinsi inavyotakiwa, hasa ukizingatia tayari kuna mikataba miwili ambayo ime-leak na inaonesha kwamba nchi haifaidiki inavyotakiwa.

Mkataba wa Statoil ya Norway na Mkataba wa *Pan Africa Energy Tanzania Limited*, ambao pamoja na kwamba wao hawakufanya *exploration*, hawakuwekeza chochote, mgawanyo wa mapato ulikuwa sisi asilimia 45 na wao asilimia 55 *to the life of the kitalu*. Kwa hiyo, sisi tulikuwa tunapata a *low deal* na ilikuwa inatakiwa na kuna kipindi Kamati ya Nishati na Madini wakati ule ikiongozwa na Mheshimiwa Makamba, waliagiza review iweze kufanyika na mpaka sasa haijafanyika.

Leo tulikuwa na kikao na *TPDC*, tulikuwa tuna matatizo kidogo na *TPDC*, tuliwaomba mikataba kwa mujibu wa sheria wakatunyima. Tukatumia Sheria ya *Parliamentary Powers and Immunities Act* tukawapeleka polisi, lakini nashukuru leo kikao chetu tumekifanya vizuri kabisa na Naibu Waziri Mwijage alikuwepo na Mwanasheria Mkuu wa Serikali alikuwepo. Tumepata *breakthrough* kwamba, kuanzia ijumaa ijayo wataanza kutuletea *updates* za mikataba. Wataileta Ofisi za Bunge na Waheshimiwa Wabunge ambao mna *interest*, hasa Wabunge wa Kusini, Mikataba itakapokuja Ofisi za Bunge nendeni mkaangalie na kuona kama ina masilahi kwenu.

Pili, tunaomba tuliangalie Shirika la *TPDC* vizuri, kwa sababu ndiyo Shirika ambalo litakuja kusimamia kwa kiasi

30 JANUARI, 2015

kikubwa sana uchumi wetu. Tuna mashirika makubwa Duniani kama *Petronas*, *Petrobras* na *Statoil*, ni Mashirika ya Umma. Kwa hiyo, tunaweza tukaifanya *TPDC* ikawa huru zaidi. Tumemwomba *Treasury Registrar* kufanya uchambuzi wa namna bora ya kuendesha Shirika hili la Mafuta ili kuweza kuona ni namna gani ambavyo watumia fedha ambazo zinapatikana kutokana na mafuta na gesi hivi sasa kuweza kuwekeza katika shughuli mbalimbali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya maelezo hayo, jana wakati nazungumza sikuweza kuwatambua Makatibu wetu, Ndugu Erick Maseke na Ndugu Mathew Kileo, ambao wamefanya kazi hii nzuri sana na tumefanya nao kazi vizuri sana. Kwa kuwa Taarifa hii ni ya mwisho kwa Bunge hili la Kumi kwa Kamati ya PAC, nami nataka niwatakie kila la kheri Waheshimiwa Wabunge wote, mnarudi tena kwa waajiri wetu, wananchi, Mungu awajalie wenye kurudi waweze kurudi, ambao hawatafanikiwa kurudi Mungu awajalie katika maisha yao ya baadaye huko tuendako.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya maelezo hayo, ninaomba Bunge sasa lipokee na kuikubali Taarifa ya Kamati ya Hesabu za Serikali pamoja na Mapendekezo na Maoni yaliyomo kwenye Taarifa hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja.
(*Makofi*)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, hoja hiyo imeungwa mkono, sasa nitawahoji kwamba, Bunge sasa likubali Taarifa ya Kamati ya Hesabu za Serikali pamoja na Mapendekezo na Maoni yaliyomo kwenye Taarifa hiyo.

(*Hoja ilitolewa iamuliwe*)
(*Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa*)

(*Taarifa ya Kamati ya Hesabu za Serikali (PAC) kuanzia Januari, 2014 hadi Januari, 2015 ilipitishwa na Bunge*)

30 JANUARI, 2015

MWENYEKITI: Nawapongeza sana Mwenyekiti na Kamati yako kwa kazi nzuri sana mliyoifanya. Ninawapongeza pia Wabunge wote na Serikali ninaipongeza kwa majibu mazuri mliyoyatoa ya kuweza kuisaidia Kamati na Wabunge na kuweza kufanya mambo yawe mazuri, wananchi waone matunda ya Uhuru wao.

Sasa ninamwita Mheshimiwa Rajab!

MHE. RAJAB MBAROUK MOHAMMED - MWENYEKITI WA KAMATI YA HESABU ZA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Mwenyekiti, kwanza, nakushukuru sana. Vilevile nawashukuru na Waheshimiwa Wabunge wote ambao kwa namna moja ama nyingine, wameweza kuchangia Taarifa yetu hii ambayo tuliwasilisha hapo jana.

Wachangiaji ambao waliweza kuchangia katika Taarifa yetu hii kwa kuzungumza ni kumi na moja na nitakuwa ninawataja wakati ninachambua hoja. Vilevile wako wachangiaji watano ambao walichangia kwa maandishi. Nisimsahau na rafiki yangu Mheshimiwa Ndassa, ambaye alichangia kwa usiri wa kuzungumza tu katika sikio langu, nakupongeza sana Mheshimiwa Ndassa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja ambazo ziliongelewa sana katika Taarifa yangu ya kwanza ni ya Mheshimiwa Shekifu, ambaye alizungumzia suala zima la hati. Naomba niweke masahihisho kidogo kwamba, hakuna Halmashauri hata moja ambayo ilipata Hati Safi, isipokuwa asilimia tuliyoitaja ya Halmashauri ambazo zilifanya vyema zimepata Hati Zinazoridhisha. Kuna tofauti kubwa baina ya Hati Safi na Hati Zinazoridhisha. Kwa hiyo, hakuna Halmashauri hata moja ambayo hadi sasa imeweza kufikia kiwango cha kupata Hati Safi hapa nchini, ila naamini kwa juhudi ambazo zinaendelea *Inshallah* wataanza kufikia huko. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, lingine ni suala zima la mikataba yenye masilahi duni kwa Halmashauri. Kama kuna eneo ambalo Halmashauri zetu zinapata hasara, Halmashauri zetu zinakosa mapato, basi ni eneo hili la mikataba.

30 JANUARI, 2015

Mikataba ambayo tunaingia na wakandarasi, mikataba ambayo tunaingia na hawa wazabuni wengine kwa ajili ya *service* nyingine ndogo ndogo au Mawakala kwa ajili ya masuala ya kukusanya ushuru. Kwa mfano, mkataba ambao tumeingia Jiji la Dar es Salaam na yule mtu ambaye anashughulika na kukusanya kodi katika maegesho ya magari; nilizungumza hapa kwamba, Dar es Salaam hali halisi ambayo ipo wanakusanya milioni sabini na tano. Ukiangalia ukubwa wa Dar es Salaam nzima na ukachukua idadi ya magari ambayo yako Dar es Salaam na milioni sabini na tano, haiendani.

Namshukuru Mheshimiwa Waziri Hawa Ghasia, amelifuatilia suala hili na amenipa taarifa kwamba, mkataba ule ulikuwa ni wa miaka 15 na unamalizika Juni. Sasa, hata hivyo wame-review katika kipindi kifupi hiki cha Januari, sasa hivi makusanyo yatakwenda mpaka milioni 103. Ninapongeza sana, ila ninachoshauri, bado milioni 103 waiangalie upya. Ni vyema Halmashauri ya Jiji la Dar es Salaam kwa kushirikiana na Wizara husika kwa maana ya TAMISEMI, wakae chini wafanye tathmini kwanza, wapime hali halisi ilivyo, je, wanapotoa hii kazi kwa huyu mkusanyaji ni kweli hii *amount* ambayo mmeitaja hapa milioni 103 haiwezi kuzidi?

Mheshimiwa Mwenyekiti, haya ninakwambia ndiyo matatizo yetu makubwa. Maeneo mengi ambayo tunaingia nayo mikataba basi tunakuwa kwanza Halmashauri zetu hazikai chini zikafanya tathmini kwamba je, kama watakusanya wao wenyewe wanaweza kupata kiasi gani, baadaye ndipo fena waweze kutoa kwa wale *agents*. Kwa hiyo, tunawashauri sana Halmashauri kufanya tathmini kwanza baadaye ndipo waingie mikataba na wale *agents*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, eneo hili la mikataba mara nyingi linawagusa wanasheria. Tuna tatizo kubwa la wanasheria katika Halmashauri zetu. Taarifa yetu imeeleza wazi kwamba, tuna ukosefu mkubwa wa wanasheria, lakini baadhi ya wanasheria ambao tunao katika Halmashauri

30 JANUARI, 2015

zetu, ndiyo ambao wanazinyima mapato Halmashauri zetu. Wanaziingiza Halmashauri katika mikataba mibovu.

Mheshimiwa Omar Nundu, kazungumzia suala la Kiwanda cha *East African Meat Company*, ambacho ni mradi uliobuniwa na Jiji la Dar es Salaam. Walinunua eneo la ekari sitini na nane pale Gongolamboto, baadaye wakaona uwezo wao wa kutengeneza hiki kiwanda ni mdogo wakaamua kuungana na Halmashauri nyingine zilizoko Dar es Salaam na Halmashauri zote zikaweza kuchangia. Baada ya kuona bado uwezo wao ni mdogo, wakaunganisha nguvu pamoja na wawekezaji wengine.

Kampuni ya *NICOL* ya Tanzania na ile ya *R&M*. Ninaomba nieleweke vizuri Mheshimiwa Waziri usije ukani-*quote* vibaya. *R&M* siyo Rajab Mbarouk, hapana, hii ni *R&M* ya Malaysia. Kwa hiyo, wakaungana na hiyo Kampuni ya *R&M* ya Malaysia kwa ajili ya Mradi huu na wakaweza kupata fedha hizo takribani bilioni 1.7. Kwa bahati mbaya, hawa Wawekezaji ndiyo ambao walikuwa na asilimia kubwa ya hisa, takribani asilimia 70 ya *share*. Baya zaidi ni kwamba, Mkataba ulivyokuwa mbaya, yule *R&M* wa Malaysia ambaye alikuwa ana *share* kubwa hakuwahi kuchangia hata senti tano.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ambalo ni baya zaidi ambalo Kamati ilitaka ufafanuzi katika hili, ni kwamba, Mradi huu iliweza kuundwa Bodi, kukawa na Menejimenti, lakini vilevile wakaajiri msanifu, ambaye walimlipa zaidi ya milioni 200. Haikutosha, zaidi ya hapo wakatafuta Mtaalam kwa maana ya Meneja kutoka nje ya nchi eti kwa ajili ya kuja kuendesha kiwanda cha Kuchakata nyama. Kiwanda ambacho hata msingi haukupigwa. (*Makofi*)

Tunasema ni miaka 10 imepita sasa hivi, juzi mpaka Kamati inafika katika Halmashauri ya Jiji la Dar es Salaam kuhoji Mradi huu, tulichokigundua ama kilichobakia katika akaunti yao ni shilingi 51,000, kati ya shilingi 1.7 bilioni; hakuna Mradi, hakuna kilichotendeka, fedha zimekwenda kilichobakia ni shilingi 51,000 katika akaunti. (*Makofi*)

30 JANUARI, 2015

Kwa vile Mheshimiwa Waziri ametoa ahadi kwamba Taarifa hii ataiwasilisha, ninachoomba Waheshimwia Wabunge mkubaliane na pendekezo la Kamati katika hili. Kama hilo halitoshi katika suala la Mikataba, Mheshimiwa Waziri wakati anajibu alisema wanazishauri Halmashauri, kabla ya kuingia au baada ya kutaka kuingia katika mikataba, mikataba hii yote iwasilishwe kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Ninakubaliana nalo, wala sina pingamizi nalo, ila ni vyema ili kuondoa urasimu, basi Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali iwe vilevile ina ofisi zake katika mikoa. Ili kuondoa ule utaratibu wa kutoka Isimani mpaka Dar es Salaam, kwa ajili ya kwenda kupeleka mikataba. (Makofi)

Itakapokuwa pale Singida kuna Ofisi kamili ya Mwanasheria, basi ni vyema hiyo Mikataba ikawa inapelekwa pale katika Ofisi ya Mkoa na kuondoa urasimu na utaratibu ambao utakuwa mkubwa zaidi. Kwa hiyo, hili ninakubaliana nalo Mheshimiwa Waziri ila ninafikiri twende katika hali hiyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, katika suala hili la Wanasheria, suala hili moja ndiyo bahati mbaya halikuzungumzwa na mimi ninaomba nisilizungumze, japokuwa nilikuwa hata na mimi nina hamu nalo sana kulizungumza, lakini ninaona bora tuliache kama lilivyo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, bado tunasisitiza suala la Wanasheria kupelekwa katika Halmashauri zetu na Halmashauri zetu kuweza kuingiza katika mikataba yenye tija. Suala hili lilizungumzwa sana na Mbunge makini sana Mheshimiwa Kigola na vilevile Mheshimiwa Halima Mdee, aliweza kuliongelea.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ambalo lilizungumziwa vilevile na ambalo pengine litahitaji ufafanuzi wangu ni Mradi huu wa *Oysterbay Villa*. Kama kuna kitendo ambacho ndani ya nchi hii kinafanyika ambacho ni dhuluma kubwa kwa wananchi basi ni suala la hawa Wawekezaji

30 JANUARI, 2015

kutokuwafanyia *Vetting* na wao kama ambavyo tunawafanyia *Vetting* hawa watendaji wetu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, huyu Mwekezaji ni Mzungu. Sijawahi kuona Mzungu jeuri, fedhuli, ambaye hajali sheria za nchi. Sijui ni mtu gani ambaye anamtegemea! Mwaka juzi Kamati ya Bunge ilishindwa kuingia katika haya Majengo, kwenda kuangalia mali ya Halmashauri, alifunga mlango tukaridhia. Mwaka huu Kamati imekwenda fena, akafunga mlango. Tulichoweza kukifanya ni kuita Jeshi la Polisi, yaani ni mtu *bogus* sijawahi kuona, lakini kuna watu wanamlinda haiwezekani. Lazima kuna watu ambao wako nyuma yake na wanamlinda. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mzungu huyu ameweza kupata uraia ndani ya mwezi mmoja. Wakati anaingia Mikataba na Halmashauri hakuwa raia wa nchi hii. Wanasheria wetu wanatupeleka pabaya katika kuingia mikataba. Yaani ni jeuri ni fedhuli. Kilichotokea pale ilikuwa ni kuamua ugomvi baina ya yeye na Mheshimiwa Kangi Lugola. Unamjua Mheshimiwa Kangi Lugola na kifua chake na hawezi kukubali kufanyiwa mambo ambayo hayaeleweki. Ilibidi askari waingie kuamua ugomvi baina ya huyu Mzungu na Mbunge, aibu, hakutaka kufungua. Ninashukuru tulifanikiwa tuliingia na tulikwenda kuangalia maeneo ambayo Halmashauri ya Kinondoni wanapaswa kuwa ni mali yao. *(Makofi)*

Kwa hiyo, nimwombe Mheshimiwa Waziri, waharakishe hiki ambacho kinatakiwa cha masuala ya ardhi, ili sasa Halmashauri ya Kinondoni iweze kupata stahiki yake. Hivi sasa Halmashauri ya Kinondoni inadai karibu shilingi bilioni tatu kutoka kwa yule Mzungu, anachokifanya yule Mzungu ni kifungua kesi kila siku. Haya haya yanayotokea hapa Bungeni ndiyo yanayowatokea na wenzetu. Yule Mzungu akiona ameshindwa anatakiwa alipe, anakimbilika Mahakamani. Kwa hiyo, kuna haja ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kuliangalia vizuri hili suala la hawa watu kukimbilika Mahakamani. *(Makofi)*

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala lingine ni kuhusu Miradi kutokukamilika au kutekelezwa chini ya viwango. Halmashauri ya Jiji la Mwanza, waliingia Mkataba na BoT wa kuuziana eneo pale Mwanza Mjini. Halmashauri ya Jiji la Mwanza walipata shilingi bilioni tatu. Fedha hizi walizitumia ama walipanga kuzitumia kwa ajili ya kujenga jengo la Ofisi ya Madawa pamoja na Mfamasia, lakini vilevile kujenga Kituo cha Afya kwa ajili ya akina mama.

Mheshimiwa Mwenyekiti, waliingia Mkataba na Mkandarasi, kujenga Kituo cha akina mama kwa shilingi milioni 900. Matokeo yake jengo lile liko chini ya kiwango halijakamilika hadi leo, fedha zilizokwisha kutumika ni 1.2 bilioni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninataka nikwambie, yeyote anayetaka aende pale Mwanza akaangalie hicho Kituo cha Afya, hakina tofauti na *Guest House* ndogo tu ya kawaida, lakini gharama iliyotumika ni kubwa kupita kiasi. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge ambao nilikwenda nao akina Mheshimiwa Felister Bura, Mheshimiwa Azza Hamad na Mheshimiwa Tauhida Nyimbo, walishindwa kujizuia, walilia machozi. Mheshimiwa Azza Hamad, Mheshimiwa Felister Bura na Mheshimiwa Tauhida Nyimbo, walilia machozi, baada ya kuwaona wanawake wanavyoumia kwa joto katika kile Kituo cha Afya. Madirisha yako juu, huwezi hata kupata hewa ya kutosha. Kituo kimejengwa kwa shilingi bilioni 1.2; ni hatari sana. Hii ndiyo namna ambavyo Halmashauri zetu zinavyoendesha Miradi.

Tulifika katika Mradi mmoja pale Buchosa, Mradi mzuri, umejengwa vizuri wa Mwalo. Wamejenga jengo lile kwa ajili ya Wavuvi, lakini wamejenga na daraja. Sasa hivi ni mwaka karibu wa sita mwisho lile *jet* ambalo wamejenga tayari limeshazungukwa na maji halitumiki. Mkandarasi mpaka leo ameshindwa kukamilisha kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili suala la kutokutekeleza Miradi au Miradi kutekelezwa chini ya kiwango ni tatizo

30 JANUARI, 2015

kubwa. Hapa kitu kinachohitajika zaidi ni suala zima la wataalam na wataalam wetu kuwa waadilifu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, niendeleo kabla muda haujanipiga chenga. Mheshimiwa Godbless Lema, alizungumzia suala la kuingiliwa au utendaji wa kazi baina na Wakurugenzi kwa maana ya Halmashauri yake, Mkuu wa Wilaya na Wakuu wa Mikoa. Hili tatizo ni kweli lipo; baadhi ya Wakuu wa Wilaya na Wakuu wa Mikoa wamekuwa wao ndiyo Wakuu wa *Tender Board*, wao ndiyo wanaoamua nani apewe *tender*, wao ndiyo ambao sasa wanaingilia kati hata yale mapato ya Halmashauri. Kwa kweli hili ni ratizo na ni vyema Wakuu wa Wilaya wakajiweka mbali na hizi shughuli, wao ni wachungaji tu, hawataki kufia mikono yao pale zaidi ya kuchunga. Hili suala tumelikuta vilevile katika Halmashauri ya Mheshimiwa Machali. Mheshimiwa Mochali amefikia hatua ya kugombana na Mkuu wa Wilaya kwa sababu hiyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, hili ni suala ambalo tumelitolea maagizo. Maagizo na mapendekezo yetu tunaomba Waheshimiwa Wabunge wayaunge mkono. Vilevile kuna suala la asilimia kumi kwa ajili ya akina mama na vijana. Kama kuna tatizo sugu sijui nilizungumze kwa tafsiri gani, lakini kama Viongozi wa Halmashauri, naanza na Wakurugenzi, ninaomba nizungumzie zaidi kwa Mameya na Wenyeviti wa Halmashauri. Mwenyekiti wa Halmashauri ndiye Mwenyekiti wa Kamati ya Fedha, suala la asilimia kumi; asilimia tano kwa vijana na asilimia tano kwa akina mama. Kama kuna suala ambalo limepuuzwa katika nchi hii, sitaki niseme neno baya, lakini kama kuna kitu ambacho Serikali hii mmekipuuzwa basi ni suala la akina mama na vijana. *(Makofi)*

Ninasema Serikali mmelipuuzwa, kwa sababu kama mngetimiza ahadi yenu ambayo mmeitoa ya kuhakikisha vijana mtawaajiri, mtawawekea uwekezaji, mtawashughulikia katika kila hali, akina mama vilevile, leo tunakuta fedha hizi ambazo Serikali na Bunge lilitunga sheria ziende haziendi. *(Makofi)*

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, mimi ninataka kutoa mfano mdogo, katika kipindi cha miaka mitano iliyopita, kuanzia mwaka 2008 hadi hadi 2013, Halmashauri zetu nchini zilikusanya jumla ya shilingi bilioni 970. Shilingi bilioni 970, *ten percent* yake ni shilingi bilioni 97. Kama mngelikuwa makini katika hili, leo hii hata Waheshimiwa Wabunge wasingelikuwa ATM, kabisa. Kwa sababu kila mmoja angelikuwa tayari vijana wake wameshawezeshwa na hii ni *revolving fund*, ni fedha ambazo unazitoa halafu zinajirudia. Wanachokifanya Halmashauri sasa hivi, siyo kama hizi fedha hawazitengi, wanafanya ujanja, ndizo fedha wanazozitumia sasa hivi kwa ajili ya kununulia maeneo. Sasa hivi kila Halmashauri utakuta ina Mradi wa Kupima Viwanja. Fedha wanatoa wapi wanakwambia wanakopa, lakini siyo kweli, fedha wanazotumia ni hizi. *(Makofi)*

Kwa sababu ni fedha ambazo zinatakiwa ziende kwa vijana na akina mama. Tafizo kubwa hawatumi tu akili zao. Unapowekeza katika kupima viwanja, mtu mpaka umpe kiwanja aanze kujenga, amalize kujenga, baada ya miaka kumi ndipo utakuja kum-charge *Property Tax*. Fedha hii kama utampa Mama Lishe, kama utavipa Vikundi vya SACCOS, ndani ya mwaka mmoja hawa watakuwa tayari wameshajiweza, wataanza kukata leseni na kulipa kodi. Kwa hiyo, fedha hii kupitia vikundi vya vijana na akina mama ...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Rajab, samahani kidogo; kwa mujibu wa Kanuni ninaongeza dakika thelathini kwa mamlaka mliyoni. Endelea!

MHE. RAJAB MBAROUK MOHAMMED - MWENYEKITI WA KAMATI YA HESABU ZA SERIKALI ZA MITAA): Mheshimiwa Mwenyekiti, hizo dakika 30 ninazitumia mimi?

MWENYEKITI: Hapana, wewe umebakiwa na muda mfupi sana.

MHE. RAJAB MBAROUK MOHAMMED - MWENYEKITI WA KAMATI YA HESABU ZA SERIKALI ZA MITAA): Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

30 JANUARI, 2015

Kwa hiyo, kwa kweli suala hili la asilimia kumi kwa ajili ya akina mama na vijana ni muhimu sana. Tumesema katika Taarifa yetu, pengine fedha hizi zingelikuwa zinatolewa na Halmashauri zetu na zinapelekwa kwa makundi haya ya akina mama na vijana, baadhi ya makundi haya ambayo tunayaita ya *Panya Road*, *Mbwamwitu Road*, inawezekana hata yasingekuwepo. Hawa *Panya Road* na wengine ni kwa sababu ya watu kukata tamaa. Vijana leo hawawezi kustahimili kusikia watu wanapiga shilingi bilioni moja na zaidi, watu wanaiba kila kona. Nchi hii kila sehemu imejaa ufisadi, vijana hawawezi kustahimili, wanataka ajira, hakuna ajira. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, leo katika suala hili la ajira, nenda Manispaa ya Ilala pale, kuna Afisa anayeshughulikia mambo ya nyuki. Tangu lini Ilala na nyuki? Kwa sababu ni mtoto wa mkubwa, ameajiriwa pale. Maafisa Nyuki wapeleke Tabora. Leo unaenda kumpeleka Afisa Nyuki Ilala, labda Afisa Nzi. Mimi niliwaambia hivyo hivyo, huyu mbadilisheni hili jina mweni Afisa Nzi, siyo Afisa Nyuki, haiwezikani. Sasa vijana wanapofika mahali wakakata tamaa, ndiyo hayo makundi ambayo yanatokea. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuhusu jambo hili, namshukuru sana Mheshimiwa Rais, kwa kweli kalipigia kelele sana suala hili la asilimia kumi kwa vijana na akina mama. Ninawashangaa watu ambao wamewaajiri wanakataa kufanya hivyo. Kwa upande wa pili, lazima tuzungumze na haki; sisi Waheshimiwa Wabunge ambao wengi wetu ni Madiwani katika Halmashauri zetu, tumeshindwa kuzisema Halmashauri na kuzisimamia Halmashauri zetu ili fedha hizi ziweze kutoka.

Sisi Waheshimiwa Wabunge tuna uelewa mkubwa katika fedha hizi. Kwamba, hii fedha inapokwenda kwa mpiga kura wako, tayari imeshakupunguzia wewe kazi. Kwa hiyo, niwaombe sana Waheshimiwa Wabunge, kwa upande wenu na ninyi, hili mna wajibu wa kulisimamia, ili vijana wale tuliokwenda kuwaomba kura zao, basi wasijutie kura yao waone kwa kweli hapa Wabunge wetu wametutendea haki.

30 JANUARI, 2015

Ninawaomba sana Waheshimiwa Wabunge katika hili.
(Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala la Mheshimiwa Tundu Lissu, tayari Mheshimiwa Zitto amelitolea ufafanuzi mzuri zaidi. Vilevile Mheshimiwa Kafulila alichangia suala zima la Watendaji. Tumesema kuna tatizo la Watendaji kukaimu. Bado Makaimu ni wengi. Sababu nyingine zinakubalika, wapo ambao wanafariki, lakini suala la *vetting* nalo linachukua muda mrefu. Tuwaambie wenzetu wa Utumishi, pale Wakurugenzi wanapomaliza kazi yao basi na wao wasitucheleweshe. Mama yangu, Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais (Utumishi), ninafikiri hili umelichukua vizuri. Kwa kweli wajitahidi na wao watufanyie kwa haraka. Baadhi ya Halmashauri zimekwenda zaidi ya kukaimu. Kwa mfano, Halmashauri ya Ilala.

Ninatoa makusudi mfano wa Halmashauri ya Ilala, kwa sababu Mheshimiwa Mwenyekiti hapa pengine inaweza kumuuma. Katika Halmashauri ya Ilala, kati ya Wakuu wa Idara 18 tuliokutana nao, 12 ni Makaimu. Ndiyo maana Ilala mkawa mnadaiwa shilingi bilioni sita ndani ya miaka miwili hamjapeleka kwa akina mama na vijana. Nikamshangaa sana Mstahiki Meya ni kijana, lakini kwa nini fedha hizi hazijaenda. Nampongeza sana Mheshimwia Meya, inaonekana na yeye alikuwa hajawa na uelewa mpana katika hili. Alichoniahidi ni kwamba, *the second day* ataanza kuchukua hatua ili kuona fedha hizi wanaanza kuzitoa. Ninampongeza sana Mheshimiwa Meya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, vilevile siyo tatizo la kukaimu tu, lakini katika *query* za CAG, vilevile kuna badhi ya Watendaji ambao wamekaa kwa muda mrefu katika kituo kimoja cha kazi. Hawa wanafika mahali wanakuwa kama ma-god *father*. Kwa hiyo, Mkurugenzi yeyote atakeyekuja pale watahakikisha wanatumia mbinu zao watam-harass watakavyoweza kum-harass, hata kama Mkurugenzi atakuwa mzuri kiasi gani, watamfanyia kila aina ya vituko ili aonekane hafai. Kwa hiyo, wapo vile vile Watendaji wengi ambao wamekaa katika vituo vyao vya kazi kwa muda

30 JANUARI, 2015

mrefu. Kwa mfano, kuna Afisa mmoja wa kilimo katika Halmashauri ya Uvinza, inasemekana yuko pale kwa miaka 30; ni miaka mingi. Mtu anakaa miaka yote hiyo mpaka tena ameshakuwa hawezi tena kufanya kazi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, mara nyingi huwa tunawalaumu Wakurugenzi na Waweka Hazina, lakini ukiangalia hasa tuseme katika Idara hii ya Uhasibu, Wahasibu wengi wanakuwa wapo pale kwa miaka mingi. Hawa vijana ambao wako pale ndiyo ambao wanafanya zengwe mpaka Mkurugenzi pengine anaonekana hafai au hawezi kutenda kazi zake. Naomba hili jambo tuliangalie sana. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho kabisa, hayo ndiyo mambo ambayo katika Taarifa yangu yalipata kuzungumzwa zaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, la mwisho kabisa ni suala zima la kuhamisha Watendaji ambao wamefanya vibaya sana au wamefanya ubadhirifu kutoka Halmashauri moja kwenda nyingine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, huwa sipendi sana kumpongeza Waziri, mimi ni Mpinzani, lakini kwa hili niseme nampongeza Waziri, jana ameniletea *list* karibu ya Halmashauri zote nchini ambazo Wakurugenzi ameweza kuwachukulia hatua. Sasa kilichobaki ni mimi kiuchukua ile Taarifa na kumpelekea CAG kwa ajili ya *verification*. Mheshimiwa Hawa Ghasia amechukua hatua kubwa katika hili na nimpe *big-up* tu nimwambie aendelee katika hilo. Palipo pazuri inabidi tuseme tu. (Makofi)

Mheshimiwa Mwenyekiti, Wajumbe wengine ambao wamechangia katika suala hili la ajira ni Mheshimiwa Lekule Laizer, mwanangu. Vilevile Mheshimiwa John Cheyo, kuna mambo aliyazungumza ila mimi nimwambie tu kwamba, sasa kazi ndiyo imeanza. Ule Upinzani hasa sasa ndiyo umeanza, kama miaka ya nyuma walikuwa hawataki kudai *two thirds majority* sasa ndiyo tumeanza, kwa hiyo, tutadai

30 JANUARI, 2015

mpaka tuhakikishe ule ukweli unakuwepo na ikiwezekana ile *three Government* basi iweze kurudi katika hali ambayo tunaitarajia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, mwisho kabisa, naomba nikushukuru sana na niwashukuru Waheshimiwa Wabunge wote ambao walichangia katika hotuba yangu. Naomba Bunge likubali na liipokee Taarifa yetu pamoja na Mapendekezo na Maazimio ili sasa yaweze kuwa Maazimio kamili ya Bunge lako.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja. Nakushukuru sana. *(Makofi)*

MWENYEKITI: Mheshimiwa Wenje kila kitu kina utaratibu, Meza haina taarifa yoyote ya kwenu; imekuja?

Nawahoji kwamba Bunge sasa likubali Taarifa ya Kamati ya Hesabu za Serikali za Mitaa pamoja na Maoni na Mapendekezo yaliyomo, pamoja na marekebisho yoyote yaliyopitishwa na Bunge. Sasa nitawahoji muamue hoja hiyo.

*(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

*(Taarifa ya Kamati ya Hesabu za Serikali za Mitaa (LAAC)
kuanzia Januari, 2014 hadi Januari, 2015
ilipitishwa na Bunge)*

MWENYEKITI: Taarifa imepita, nampongeza sana Mwenyekiti, kwa kazi nzuri uliyoifanya wewe na Kamati yako. Mnastahili pongezi, Kamati yako ina kazi kubwa sana ya kuzunguka nchi nzima lakini mmejitaahidi. Vilevile nichukue nafasi hii kumpongeza Waziri wa TAMISEMI, naye pia amefanya kazi nzuri na watendaji wake. Wapo watu wana matatizo wanakuangusha, wachukulie hatua haraka sana kabla hawajakuangusha wewe mwenyewe.

Sasa namwita Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu (Sera, Uratibu na Bunge)!

30 JANUARI, 2015

MWONGOZO WA MWENYEKITI

MHE. EZEKIAH D. WENJE: Mwongozo wa Mwenyekiti!

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa Mkutano wa 18 wa Bunge umepangwa kumalizika tarehe 7 Februari, 2015; na kwa kuwa kutokana na ufinyu wa muda wa Mkutano huu na wingi wa shughuli zinazotakiwa kufanyiwa kazi; Kamati ya Uongozi katika kikao chake kilichofanyika tarehe 22 Januari, 2015 ilikubaliana kuwa Ratiba ya Mkutano wa 18 wa Bunge ihusishe na siku za Jumamosi ambazo kikanuni ni siku za mapumziko;

Na kwa kuwa kwa mujibu wa Kanuni ya 28(15) ya Kanuni za Bunge, Toleo la 2013, Bunge haliwezi kukutana na kufanya kazi siku za Jumamosi, Jumapili au siku za mapumziko;

Na kwa kuwa ili kuliwezesha Bunge kuweza kukutana siku za Jumamosi tarehe 31 Januari, 2015 na tarehe 7 Februari, 2015 ni lazima Bunge litengue Kanuni ya 28 (15) ya Kanuni za Bunge, Toleo la 2013 kwa mujibu wa Kanuni ya 153(1);

Hivyo basi, Bunge linaazimia kwamba, kwa madhumuni ya utekelezaji bora wa shughuli za Bunge katika Mkutano huu wa 18, Kanuni ya 28(15) itenguliwe kama ifuatavyo:-

Kanuni ya 28(15) ambayo kwa ujumla wake inaelekeza kwamba, Bunge halikutana Siku za Jumamosi na Jumapili na siku za mapumziko, itenguliwe na badala yake Bunge likutane Jumamosi, yaani tarehe 31 Januari, 2015 na tarehe 7 Februari, 2015 kuanzia saa tatu asubuhi hadi saa nane mchana isipokuwa siku hizo hakutakuwa na kipindi cha maswali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa hoja.

30 JANUARI, 2015

WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naafiki.

MWENYEKITI: Hoja imeungwa mkono, kesho tutafanya kazi kama kawaida kuanzia saa tatu mpaka saa nane.

*(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

(Hoja ya kutengua Kanuni za Bunge kuruhusu Bunge kufanya kazi siku za mapumziko ilipitishwa na Bunge)

MWENYEKITI: Mheshimiwa Wenje, wewe ndiyo umeleta hiyo *amendment* au siyo? Sikutaka ku-*comment* chochote lakini mradi umei-raise, mimi nakuomba ulisomee Bunge hili tarehe ya muhuri kwenye *amendment* ambayo umeisambaza Bungeni.

MHE. EZEKIAH D. WENJE: Mheshimiwa Mwenyekiti, tarehe ya muhuri imegongwa tarehe 29 lakini hii *amendment* nimeiwasilisha jana kwenye Ofisi ya Katibu wa Bunge.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Wenje, nisomee tarehe iliyoandikwa kwenye *amendment* yako uliyoileta Mezani. Nisomee tarehe kwa kirefu, soma yote.

MHE. EZEKIAH D. WENJE: Mheshimiwa Mwenyekiti, unasema tarehe ipi ya muhuri au ipi?

MWENYEKITI: Ofisi ya Katibu wa Bunge wameipokea lini *amendment* yako?

MHE. EZEKIAH D. WENJE: Ofisi ya Katibu wa Bunge imeipokea tarehe 29 Novemba, mimi sijaugonga wameugonga wao.

MWENYEKITI: Novemba mwaka gani?

MHE. EZEKIAH D. WENJE: Mwaka 2014. Sasa ni makosa yao siyo yangu. *(Kicheko)*

30 JANUARI, 2015

MWENYEKITI: Basi naomba ukae Mheshimiwa Wenje.

Mheshimiwa Lissu na Mheshimiwa Mnyaa, naombeni mkae muda wetu umeshakwisha, *we are going against time*. Naomba tukae tumalize hiki kitu.

MHE. EZEKIAH D. WENJE: Mheshimiwa Mwenyekiti,...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Wenje, kaa! Wewe nenda kagombane na huyo aliyepiga muhuri Novemba, 2014 siyo Bunge, nakuomba. Nenda kagombane naye, maana hii karatasi ni feki hata kuingia Bungeni hapa ni kosa. Sikutaka kuisema lakini na mimi nilitaka nikueleze kama ni kosa lako au la aliyegonga muhuri basi nenda mkalijadili huko. Karekebishe, muda bado upo, miezi sita ijayo tutashughulikia hiyo *amendment*.

MHE. EZEKIAH D. WENJE: Mheshimiwa Mwenyekiti, sasa

...

MWENYEKITI: Mheshimiwa Wenje, *please* kaa chini! *Technicality* zimeku-*nock out* na ninafikiri wewe ni mwanasheria, ungeitazama hii kabla haijaja hapa kwangu.

Sasa namwita Mwenyekiti wa Kamati ya Bajeti, Mheshimiwa Dkt. Limbu!

MWENYEKITI WA KAMATI YA BAJETI (MHE. DKT. FESTUS B. LIMBU): Mheshimiwa Mwenyekiti, nianze kutoa shukrani kwa Mwenyezi Mungu, kwa kutuwezesha wote pamoja na mimi kuuona mwaka huu mpya.

Mheshimiwa Mwenyekiti, pili, naomba nitoe shukrani kwa Wajumbe wa Kamati ya Bajeti, kwa kunipitisha bila kupingwa kuwa Mwenyekiti wa Kamati hii. Hii ni imani kubwa waliyoionyesha kwangu, nitajitahidi kukidhi matarajio ya Kamati, Bunge lako Tukufu na matarajio ya Wabunge mbalimbali.

Naomba nimshukuru sana Makamu Mwenyekiti wa

30 JANUARI, 2015

Kamati ya Bajeti, Mheshimiwa Kidawa Saleh, kwa kuwasilisha Maoni ya Kamati jana kwa niaba ya Mwenyekiti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kama utakavyokumbuka kwamba, Kamati hii ina uhai wa miaka miwili toka ilipoundwa na Mheshimiwa Mwenyekiti na katika kipindi cha miaka miwili imekuwa chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Mtemi Andrew Chenge. Naomba kwa niaba ya Kamati na kwa niaba yangu mwenyewe, nimpongeze sana Mheshimiwa Mtemi Andrew Chenge, kwa kuiongoza Kamati kwa kiwango cha juu na Kamati itaendelea kutumia utaalumu, ujuzi na uzoefu wake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, nawashukuru sana pia Wananchi wa Jimbo langu la Magu kwa ushirikiano wanaoendelea kunipa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja niliyowasilisha hapa Bungeni imechangiwa na Wabunge wafuatao:-

Mheshimiwa Assumpter N. Mshama, Mheshimiwa Godbless Lema, Mheshimiwa Esther A. Bulaya, Mheshimiwa Habibu J. Mnyaa, Mheshimiwa Christine M. Lissu, Mheshimiwa Henry D. Shekifu, Mheshimiwa Mendrad L. Kigola, Mheshimiwa Tundu A. Lissu, Mheshimiwa John M. Cheyo, Mheshimiwa Michael Lekule Laizer, Mheshimiwa Naibu Waziri wa Fedha Mwigulu Mchemba, Mheshimiwa Naibu Waziri wa Fedha Adam K. Malima na Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

Waheshimiwa Wabunge waliochangia kwa maandishi ni Mheshimiwa Amina Amour na Mheshimiwa Dkt. Goodluck Ole-Medeye.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja zilizochangiwa ni kama zifuatazo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, hoja iliyochangiwa ambayo imejumuisha mambo mengi ni kwamba, mapato ya Serikali ni pungufu kiasi kwamba Wizara, Idara na Wakala za Serikali

30 JANUARI, 2015

zikiwemo Halmashauri za Wilaya, kutopata fedha zinazostahili kwa wakati.

Mheshimiwa Godbless Lema ameshauri Kiwanda cha *General Tire* cha Arusha kifufuliwe. Nakubaliana naye na hii naamini Mheshimiwa Lema alikuwa anamaanisha viwanda kwa ujumla. Hili likifanyika, uchumi wa nchi utakua, wigo wa kutoza kodi utaongezeka na hivyo kuongeza mapato ya Serikali. Ufufuaji wa viwanda katika sekta mbalimbali vikiwemo viwanda vya pamba na kadhalika, itapunguza pia uagizwaji kutoka nje ya nchi wa bidhaa hizo na hivyo kuimarisha sarafu yetu ya shilingi. Hili ni lazima na ni muhimu sana liende sambamba na utafutwaji wa vyanzo vipya vya mapato ya Serikali.

Mheshimiwa Amina Amour ameshauri tuondokane na kutegemea wafadhili kwani wanapoamua kutokuchangia kama walivyoahidi, bajeti yetu hutetereka. Wafadhili waliahidi kutoa Dola za Kimarekani milioni 558 lakini hadi sasa wametoa asilimia 20 peke yake.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Christine Lissu na Mheshimiwa Amina Amour, wamezungumzia suala la *exchequer* hewa. Tafsiri ya neno *exchequer* hewa limefafanuliwa pia na Mheshimiwa Cheyo na Mheshimiwa Naibu Waziri Adam Malima amelizungumza. Kwa tafsiri ya Kamati, *exchequer* hewa maana yake ni kwamba, inaandikwa *Warrant of Fund*, inapelekewa MDA au mtumiaji anayehusika, anaambiwa kuna fedha kiasi fulani utapata, lakini fedha zile zinakuwa hazipo kwenye *account* ya mtumiani; ndiyo maana zinakuwa ni hewa kwa sababu hazijafika. Kama inachukua muda mrefu kufika, maana yake hizi ni fedha ambazo ni kweli hazipo, mpaka zifike itachukua muda mrefu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Adam Malima ametoa maelezo ambayo sikuyaelewa, amesema hizi ni feha halali. Iwapo unatumia utaratibu wa *cash budget*, Serikali inatumia utaratibu wa *cash budget*, kwa nini *exchequer* inakuwa hewa? Inakuwa haeleweki na haileti maana.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Mshama, Mheshimiwa Bulaya, Mheshimiwa Mughwai, Mheshimiwa Shekifu na Mheshimiwa Amour, wamechangia kuhusiana na fedha ambazo ni *ring-fenced* kisheria kutotolewa kikamilifu kama ambavyo sheria na Katiba inataka.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suala hili lipo wazi na tunaishauri Serikali ilifanyie kazi, ichukue hatua zinazostahili isilikwepe. Mimi naamini kuwa, Serikali imezikopa tu hizi fedha na itazirudisha kabla ya mwaka huu wa fedha kuisha. Kama ilikuwa na mahitaji zaidi katika maeneo mengine, basi sisi tunaamini kwamba, ilikuwa imezazima kwenye mafungu yanayohusika, kwenye mafungu ya umeme, kwenye mafungu ya barabara na bado zitakwenda. Kwa hiyo, ni ombi la Kamati kwamba, Serikali na Hazina waweze kupeleka fedha hizi kabla mwaka huu haujaisha.

Naamini kwa ahadi ambayo Mheshimiwa Mwigulu Mchemba ameitoa kwamba, kuanzia mwezi ujao Benki Kuu imepewa maelekezo na irekebishe utaratibu ili fedha zikitoka TRA, zikishakusanywa ziende moja kwa moja Benki Kuu na zipelekwe moja kwa moja kwenye mafungu husika. Hii inafia faraja. Naamini sasa umeme hata kule Jimboni kwangu utapelekwa haraka kutoka Magu Mjini kwenda Kabila Center na kadhalika kama ilivyopangwa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna suala limezungumziwa kuhusiana na matumizi ya Serikali nje ya bajeti. Hili limezungumzwa na Mheshimiwa Lekule Laizer na wengine.

Mheshimiwa Mwenyekiti, hapa tatizo la msingi na kubwa ni kwamba, tuna mahitaji makubwa sana ya Serikali ya pesa lakini mapato ni kidogo. Mapato yote ya ndani yaliyokusanywa na Serikali hutosha kulipia mambo mawili makubwa. Fedha zinazokusanywa na TRA ni takribani bilioni 800, lakini ukijumlisha Deni la Taifa na mishahara peke yake inakula fedha zote. Sasa baada ya pesa zinazokusanywa na TRA unabaki na makusanyo mengine ambayo yanakuwa hayatoshi.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Mwenyekiti, tatizo linakuwa kubwa zaidi pale ambapo Serikali iliingia mwaka huo wa bajeti na deni la shilingi bilioni 394 ambazo hazikuwa kwenye bajeti. Kwa hiyo, kimsingi kuna tatizo la upatikanaji wa fedha kwa ajili ya matumizi mengine, ukiongeza na fedha nyingine ambazo ni lazima zilipwe, Serikali inakuwa na hali ngumu. Nami nakubaliana na Serikali kwamba hali ya pesa ni ngumu, lakini inabidi tufike mahali tukubaliane na ushauri wa Mheshimiwa Amina Amour na wengine kwamba, pengine tungeondokana na kutegemea Wafadhili katika bajeti yetu. Kwa sababu wafadhili baada ya kusitisha kutoa fedha walizokuwa wameahidi, bajeti imeparaganyika kwa kiasi kikubwa na ni vizuri kwa bajeti zijazo, tukapanga kwa fedha ambazo tuna uhakika nazo katika bajeti yetu ili tuweze kutekeleza bajeti yetu kwa usahihi zaidi.

Mheshimiwa Mwenyekiti, suluhisho la matatizo haya yote ni kuwa na sheria mpya ya bajeti kwa haya mambo yote yaliyotajwa; matumizi mabaya ya Serikali, fedha kutokutoshwa, fedha hewa na fedha ambazo zipo *ring-fenced* kutumiwa. Suluhisho la matatizo yote haya ni sheria mpya ya bajeti, ambayo itatambua uwepo wa Kamati ya Bajeti na Ofisi ya Bajeti. Maelezo ya Naibu Waziri wa Fedha, Mheshimiwa Malima, yameleta matumaini sana kuwa Wizarani wameanza kuona umuhimu wa *Budget Committee* na *Budget Office* kwenye Sheria ya Bajeti. Ninaamini kwamba, Wizarata wata-*stick* kwenye hiyo ili itakapokuja, kwa sababu Kamati ya Bajeti na *Budget Office* kwenye dunia na hiyo ndiyo *trend* mahali popote utakapoenda, ukienda Kenya, Uganda na kwingine, wana Sheria ya Bajeti.

Mheshimiwa Mwenyekiti, naamini hii itapunguza kwa kiasi kikubwa matatizo ambayo tunakutana nayo ya matumizi mabaya ya fedha za umma.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mheshimiwa Dkt. Goodluck Ole-Medeye ameshauri kuwa, kuanzia bajeti ijayo misamaha ya kodi itengewe fedha kwenye bajeti, ili kiasi kilichotengwa kikiisha basi misamaha ya kodi isimame.

30 JANUARI, 2015

Pamoja na ushauri huu wa Mheshimiwa Ole-Medeye, mimi ninadhani utaratibu mzima wa misamaha hii baada ya sheria ambayo tuliipitisha na Mheshimiwa Rais ameshaisani, utapunguza matatizo makubwa ya misamaha kuwa zaidi ya 3%. Lengo ni kwamba, ifike 1% ya GDP, lakini sasa iko karibu na 2.9%. Kwa hiyo, pendekezo la Mheshimiwa Ole-Medeye, linaweza likawa mojawapo ya matatizo ya ku-manage misamaha hii isiwe mingi na mzigo kwa taifa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa kuwa kuna uhusiano mkubwa kati ya Taarifa za Kamati ya Bajeti, PAC na LAAC, kuna wazo limetolewa kuwa kuna haja ya kutengeneza utaratibu mzuri wa jinsi Kamati hizi tatu zinavyoweza kushirikiana katika mchakato wa mzunguko wa bajeti ya Serikali na pia kumshirikisha Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali. Katika maeneo mengine ambako tumejifunza, Kamati zote tatu tumetembelea Ujerumani; Bajeti, PAC, LAAC na CAGs Office, tumeona Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Serikali anahusika moja kwa moja kuanzia utayarishwaji wa bajeti pamoja na utekelezaji wake na *actually* anafanya hadi *budget audit*. Kwa hiyo, tunapendekeza kwamba, Mkaguzi Mkuu wa Serikali na hizi Kamati Tatu za Bunge waweze kuwa na mahusiano ambayo yataweza kurekebisha kasoro nyingi ambazo zinajitokeza.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mfano, sasa hivi PAC wametoa taarifa ya maeneo mengi ya utendaji wa Serikali na LAAC wametoa maeneo mengi kuhusu utendaji wa Halmashauri. Sasa hizi ni lazima zipate *feedback* kwenye bajeti ijayo ili Serikali inapoandaa bajeti taarifa hizi zifikiriwe na kufanyiwa kazi katika bajeti zijazo.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninapenda kuwashukuru sana Wajumbe wa Kamati ambao wamefanya kazi kubwa sana katika kuandaa taarifa hii pamoja na kupitia Muswada wa Bajeti ambao bado uko katika maandalizi. Kwa kuwa Makamu Mwenyekiti, Mheshimiwa Kidawa Hamid Saleh hakuwataja jana, ninaomba niwatambue kama ifuatavyo:-

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Dkt. Goodluck Ole-Medeye, Mheshimiwa Godfrey Mgimwa, Mheshimiwa John Cheyo, Mheshimiwa Balozi Khamis Kagasheki, Mheshimiwa Ritha Mlaki, Mheshimiwa Beatrice Shellukindo, Mheshimiwa Saleh Pamba, Mheshimiwa Joseph Selasini, Mheshimiwa Hamad Rashid Mohamed, Mheshimiwa Assumpter Mshama, Mheshimiwa James Mbatia, Mheshimiwa Christina Lissu, Mheshimiwa Josephat Kandege, Mheshimiwa Mansoor Hiran, Mheshimiwa Dkt. Cyril Chami, Mheshimiwa Amina Amour, Mheshimiwa Andrew Chenge, Mheshimiwa Kidawa Saleh na Mheshimiwa Dkt. Festus Limbu.

Mheshimiwa Mwenyekiti, baada ya maelezo hayo mafupi ambayo yamejumuisha maeneo yote ya bajeti kwa maana ya uandaaji wa bajeti na taratibu ambazo zimeelezwa na kuchangiwa na Wajumbe kama nilivyoeleza, ninaomba sasa Bunge likubali Taarifa ya Kamati pamoja maoni yaliyotolewa ili yaweze kuingia kama kumbukumbu na yaweze kufanyiwa kazi na Serikali.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ninaomba kutoa hoja.
(Makofi)

MHE. KIDAWA HAMID SALEH: Mheshimiwa Mwenyekiti, naafiki.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge hoja hiyo imeungwa mkono sasa nitawahoji.

(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)

(Taarifa ya Kamati ya Bajeti kuanzia Januari, 2014 hadi Januari, 2015 ilipitishwa na Bunge)

MWENYEKITI: Taarifa ya Kamati ya Bajeti imepokelewa na Bunge na inaingia kwenye record kuwa ni Taarifa ya Mwaka ya Kamati.

30 JANUARI, 2015

MWONGOZO WA MWENYEKITI

MHE. ENG. MOHAMMED HABIB JUMA MNYAA:
Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwongozo wa Spika.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyaa!

MHE. ENG. MOHAMMED HABIB JUMA MNYAA:
Mheshimiwa Mwenyekiti, ninakushukuru. Ninaomba mwongozo wako kwa jambo ambalo limetokea hapa Bungeni hivi karibuni.

Mheshimiwa Mwenyekiti, Mwanasheria Mkuu wa Serikali alieleza kuhusu Muswada wa *Tax Administration* na kwamba, hautohitaji *two-thirds majority*. Kwanza, ningependa kuliarifu Bunge lako kwamba, kwa utaratibu wa Bunge jambo lolote ambalo Kiti kimeshatoa uamuzi haliwezi kutenguliwa isipokuwa labda Kiti chenyewe kije kitenge. Mheshimiwa Spika, ameshaeleza hapa kwamba, Muswada huu unahitaji *two-thirds majority*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, kuna maelezo mengi tu na tusiende mbali, jana au juzi tuliambiwa hapa Bungeni kwamba, ukikubali kula kachumbari basi ukubali kuwashwa na pilipili. Sasa ukikubali mfumo huu wa Serikali Mbili basi ukubali na matokeo yake kwa mujibu wa Katiba. (*Makofi*)

Mheshimiwa Mwenyekiti, kwa mujibu wa Katiba ya Jamhuri ya Muungano Ibara ya 98B na kwa mujibu wa Katiba ya Zanzibar Ibara ya 132(1) na ukiniruhusu nizikariri ninazijua. Hizi kwa Nyongeza ya Pili ya Mambo ya Muungano, zinalazimisha kwamba, jambo lolote linalohusu Katiba au Sheria au Mabadailiko ya Sheria ni lazima lilitaji *two-thirds majority*. Sasa kama huko nyuma mlikuwa mnapitisha mambo kwa uzoefu bila kufuata Katiba, siyo leo tena.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni sawa na tunavyoona leo tunamwita Mwanasheria Mkuu wa Serikali, lakini analishauri Bunge wakati kwa mujibu wa Kanuni ya 21 kuna Mwanasheria wa Bunge. Sasa mimi...

30 JANUARI, 2015

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyaa, ninafikiri ulishaeleweka!

MHE. ENG. MOHAMMED HABIB JUMA MNYAA
Mheshimiwa Mwenyekiti, kama nilishaeleweka ninaomba mwongozo wako, jambo hili si la kufanyia masihara. Ahsante.

MWENYEKITI: Mheshimiwa Mnyaa umeshaeleweka, suala hili litashughulikiwa na Ofisi ya Bunge kwa mujibu wa taratibu za Katiba na Sheria na mashauriano yatakayofanywa kati ya Wanasheria wa Serikali zote mbili. Lengo hapa ni kujenga, hakuna mtu mwenye nia ya kutaka kukandamiza upande wowote. Pale ambapo maamuzi yatafikiwa Bunge tutaambiwa.

Waheshimiwa Wabunge, ninaomba kuwatangazia kwamba, Mheshimiwa Anna Abdallah, Mwenyekiti wa Umoja wa Wabunge Wanawake Tanzania – TWPG, anaomba kuwatangazia Wabunge Wanawake wote kwamba, TWPG imepokea Wageni kutoka Bunge la Uingereza ambao wapo hapa Bungeni. Tarehe 31 Januari, 2015 kuanzia saa 4.00 asubuhi hadi saa 7.00 watakuwepo Ofisi ya TWPG iliyoko JENGO la Msekwa kwa ajili ya kutoa ushauri mbalimbali. Wabunge Wanawake wote wanakaribishwa kwenda kuonana nao kwa ajili ya kupata ushauri, kuuliza maswali mbalimbali yanayohusu masuala ya kisiasa, kijamii na kiuchumi. Wageni hawa wana uzoefu wa kutosha katika masuala ya kisiasa, usikose kwenda kupata ushauri wao hasa kwa wale wenye nia ya kugombea Ubunge tena, lakini hawa hawana hamsini kwa hamsini sasa sijui! *(Kicheko)*

Tangazo la Semina; Mheshimiwa Anna Abdallah, Mwenyekiti wa Umoja wa Wabunge Wanawake Tanzania – TWPG, anaomba kuwatangazia Wabunge Wanawake wote kuwa, Siku ya Jumapili, tarehe 1 Februari, mwaka huu kuanzia saa 3.00 asubuhi kutakuwa na Semina ya Wabunge Wanawake wote. Semina hiyo itafanyika Ukumbi wa Msekwa. Watoa Mada katika Semina hiyo ni Wabunge kutoka Bunge la Uingereza.

30 JANUARI, 2015

Mheshimiwa Dkt. Faustine Ndugulile, Mbunge wa Kigamboni, anapenda kuwatangazia Waheshimiwa Wabunge kuwa, kesho Jumamosi tarehe 31 Januari, kutakuwa na uzinduzi wa Chama cha Kibunge cha Magonjwa yasiyoambukiza (*Tanzania Parliamentary Non-Communicable Diseases Forum*). Uzinduzi huu utaambatana na semina kuhusu magonjwa haya, itakayoendeshwa na Madaktari Bingwa wa magonjwa haya na utafanyika kwenye Ukumbi wa Pius Msekwa, mara baada ya kuahirishwa kwa Bunge. Vilevile kuanzia saa mbili na nusu siku hiyo hiyo ya Jumamosi kutakuwa na upimaji wa afya utakaofanywa na Madaktari Bingwa kwenye Zahanati ya Bunge. Upimaji huo wa afya utahusisha vipimo vya sukari, shinikizo la moyo, macho, moyo, kansa za uzazi, tezi dume, UKIMWI, kichocho na kadhalika. Kwa wanaotaka kupima kisukari, wanashauriwa wasile mlo wowote kabla ya kupima. Wabunge wote mnakaribishwa kwenye Semina ya Upimaji wa Afya.

Waheshimiwa Wabunge, nawashukuru wote ambao tumekaa mpaka hivi sasa, kwa ajili ya kukamilisha kazi za leo zilizopangwa na Spika. Kazi zetu zimekwisha kwa usalama na mafanikio makubwa. Ninawapongeza Wenyeviti wa Kamati hizi mbili; Mheshimiwa Rajab na Mheshimiwa Zitto. Ninachukua nafasi hii pia kuipongeza Serikali.

MBUNGE FULANI: Kamati Tatu.

MWENYEKITI: Kamati tatu, pamoja na Kamati ya Bajeti ya Mheshimiwa Dkt. Limbu. Ninaipongeza Serikali, Waziri wa Fedha na Manaiibu Waziri. Waziri wa TAMISEMI umefanya kazi kubwa sana na Mawaziri wengine ambao mmechangia kwenye mjadala huu. (*Makofi*)

Ninaahirisha shughuli za Bunge mpaka kesho saa tatu asubuhi.

(Saa 2.12 Bunge liliahirishwa hadi Siku ya Jumamosi, Tarehe 31 Januari, 2015 Saa Tatu Asubuhi)